

Rapport

Diarienummer
435-7169-10

Dokumentation av ortnamn på Lillhärjåbygget

Utmark och närområde

CBM Centrum för
biologisk mångfald

NAPTEK
traditionell kunskap
och biologisk mångfald

NATUR OCH KULTUR I
JÄMTLANDS LÄN

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Dokumentationen är en sammanställning av de lokala namnen i Lillhärjåbyggets utmarker och närområde. Bilden på framsidan visar kor som går på vattenfylld stig ut från Lillhärjåbygget till bete mot *Bråndryggån* och *Fiskbättjen*. I tätén går kon Droppa. Foto omslag: Lars-Olof Hallberg.

Utgiven av

Länsstyrelsen i Jämtlands län 2011

Beställningsadress

Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 063-14 60 00

Författare

Katarina Bodin, Länsstyrelsen i Jämtlands län

Redaktör

Eva Karlsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län

Foto

Katarina Bodin, Länsstyrelsen i Jämtlands län, där inget annat anges. Övriga bilder är tagna av: Lars-Olof Hallberg sida 3, Eva Eriksson sida 33, Elisabet Bodin sida 35, Olof Jansson sida 40, Eva Karlsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län, sida 47, Lars Andersson sida 111, Nils Bodin sida 155, Rolf Nylund sida 163, Lars Busk sida 163 och Elof Herrdin sida 166.

Grafisk form

Syre

Tryck

Davidssons Tryckeri AB

Löpnummer

2011:4

Diarienummer

435-7169-10

Innehåll

Inledning	3
Lillhärjåbygget	3
Varför uppteckna ortnamn?	5
Namnen i landskapet	7
Namngivning och namngivningsmönster	7
Vägar	10
Vatten	13
Slättermarker	15
Myrar	15
Raningar	16
Översilningsängar och dammängar	17
Slätter på Lillhärjåbygget	17
Skogsmark	18
Byggnader och bebyggelseord	19
Några terrängord	20
Några växtnamn	21
Dokumentation av ortnamn på Lillhärjåbygget	24
Tankar om dokumentationen	24
Omgivande marker	24
Ortnamn på gården	24
Vägnät	24
Slätter- och betesmarker	25
Källor och metod	27
Äldre uppteckningar	27
Kartor	28
Litteratur	29
Etiska övervägande i dokumentationen	30
Intervjuer och fältarbete	30
Namnuppteckningens struktur och innehåll	33
Översikt av huvudvägnätets gångstigar på Lillhärjåbygget	33
Namnlistan	35
Ortnamnsbeskrivningen	36
Ortnamn på Lillhärjåbygget: utmark och närområde	37
Härjedalen, Lillhärjeån, Lillhärjåbygget och HackåsvalLEN	37
Fjäll och berg	44
Vägar och vägmärken	46
Vattendrag och dalgångar	65
Slättermarker, slätterstugor och lador	78
Betesmarker	116
Skogsmark, backar och höjder	118
Lekplatser och badställen	143
Minnesmärken	144
Närområdets bebyggelse	144

Referenser	156
Otryckta källor	156
Muntliga uppgifter	156
E-post och brev	156
Övrigt otryckt material	156
Tryckta källor	158
Kartor och litteratur	158
Webbsidor	161

Bilagor

Bilaga I: Vilka namn skall upptecknas?

Bilaga II: Webbsida Riksantikvarieämbetet om ortnamn

Bilaga III: Seminarier

Bilaga IV: Namnlista

Bilaga V: Översiktskarta Lillhärjåbygget

Bilaga VI: Namnkarta

Inledning

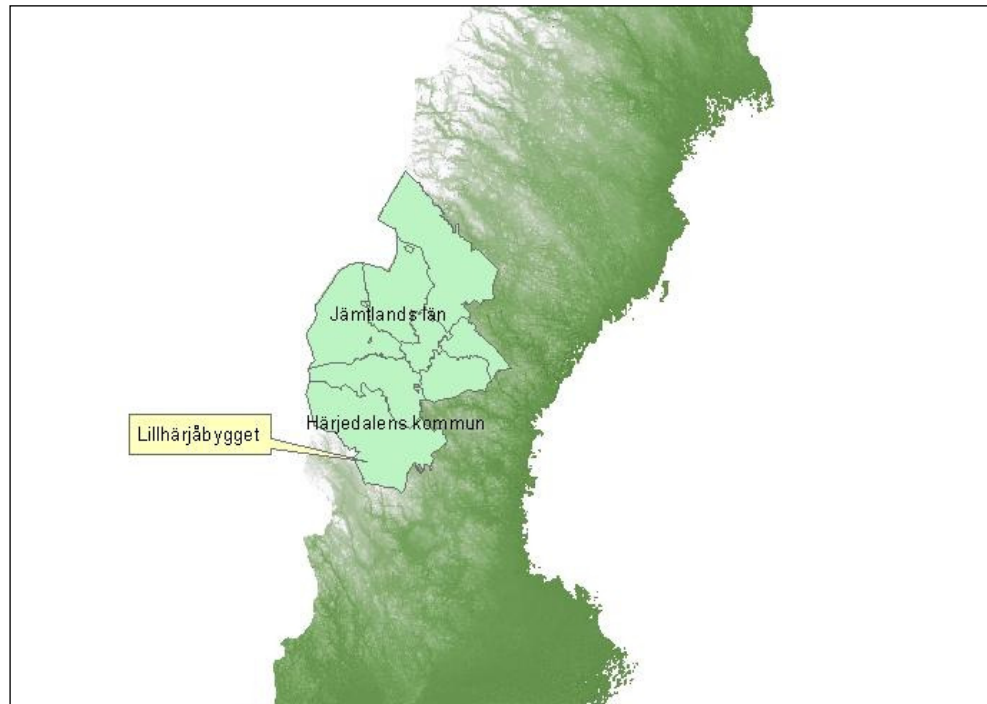
Lillhärjåbygget

Vid Lillhärjeåns stränder anlades i början av 1800-talet ett nybygge som fick sitt namn efter vattendraget Lillhärjeån. Enligt den muntliga berättartraditionen var det bonden Olof Eriksson den äldre, även kallad Ol Ersa, som under midsommaren gick in så mycket mark han kunde under den ljusa delen av dygnet, från soluppgång till solnedgång. Lillhärjåbygget är Sveriges sista levande fjälljordbruk med fäbodrift som ligger i väglöst land. Gården är högt belägen och ligger på 710 meter över havet i sydvästra Härjedalen. Hela fastigheten är sedan år 2002 kulturresevat. Syftet med reservatet är att skydda ett kulturlandskap, som är präglad av mänsklig aktivitet och beroende av fortsatt brukande för att bevaras.

*Flygfoto över Lillhärjåbygget mot nordväst. Från vänster i bild rinner Lillhärjeån i det mörkgröna skogsbandet genom gårdens stängslade område – den ljusgröna, öppna ytan.
Foto: Lars-Olof Hallberg.*

Gården omges av vidsträckta myrar och skogsmarker med Milstenshågna, Lövhatten och Vedungfjället i väster. Längs med Lillhärjeån och runt gården växer tall- och gran-skog med inslag av lövträd. Skogen är betespräglad. Öppna myrar, bestående av gungfly med inslag av fastare delar, utgör stor del av fastigheten. Fastare mark återfinns upp mot Hackåsen och här växer främst ljunng och hjortron. Söder om gården och längs med vattendraget Faxbrynnen breder starrmyrarna ut sig och närmast gården återfinns stagg- och trådtågsdominerad fukthed. På marken i skogen växer främst blåbärsris och lingonris samt kruståtel. De närmast belägna större orterna är Lillhärjedalen som ligger 3,5 mil sydöst om gården, Glöte två mil norr om gården och Särna 3,5 mil sydväst om gården.

0 150 300 Km

Länsstyrelsen i Jämtlands län
© Lantmäteriet

Lillhärjäbygget i Sverige.

0 5 10 20 Km

Länsstyrelsen i Jämtlands län
© Lantmäteriet

Lillhärjäbygget i sydvästra Härjedalen.

Jordbruksmarken på gården består av fyra hektar åkermark och 2,5 hektar naturlig ängsmark. Vid fäboden Hackåsvallen, belägen fem kilometer nordväst om hemgården, finns ytterligare en hektar ängsmark. Därutöver ingår 100 hektar skogsmark, myrmark, fjäll och några tjärnar. Utefter vattendragen och på myrar finns äldre övergivna slåttermarker. Hela fastighetens areal är 2 698 hektar. På Lillhärjåbygget finns 46 byggnader. I dag är det Karin Erikssons döttrar, Eva och Ann Eriksson, som driver gårdens jordbruk. Gårdens djurhållning består av fem till sex kor, ungdjur, får, höns och två hästar. Djuren betar fritt i omgivande skogs- och myrmark under sommarhalvåret och vid fäboden under hösten. På gården och fäboden bedrivs småskaligt mathantverk och människor och djur är traditionsbärare av stora mått.

I det äldre jordbrukssamhället var skogsmark och myrar viktiga marker där djuren gick på fritt bete eller vallades. Sådana marker var också mycket viktiga för bränsle- och virkesförsörjningen, för insamling av djurfoder, bär och medicinalväxter samt för jakt och fiske. Dessa marker utanför gårdsbebyggelsen, som saknade hägnader, kallades för utmark. Markerna närmast gårdsbebyggelsen – inägan var däremot stängslade för att hålla betesdjuren utestängda från den gårdsnära odlingen – gården stängdes inne. I dag är det ofta tvärtom, djuren stängs inne – inte gården. Den här typen av ålderdomlig markanvändning är i stort sätt försvunnen i Sverige, men på Lillhärjåbygget är den fortfarande levande och funktionell.

Karin Eriksson på Lillhärjåbygget hade i många år en önskan om att alla gårdens namn skulle bli fästa på en karta. Karin ville också att platsernas historia skulle tecknas ner och att både namnen och deras historia lever vidare till kommande generationer. Uppteckningen är ett stöd för minnet, men ger också oss andra en möjlighet att få en inblick i hur man levte på Lillhärjåbygget.

”Namnen – de orienterade sig på det viset – de kunde marken alldeles in i huvudet” [...]”Innan det fanns kartor var det mycket viktigt att man kunde beskriva var man varit – det fanns namn på allt” (Karin Eriksson 2007).

Varför uppteckna ortnamn?

Erik Modin upptecknade i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet ortnamnen i Härjedalen. Någon senare samlad redogörelse för Härjedalens ortnamn finns inte (Edlund 1994:159 f). I Modins bok *Härjedalens ortnamn och bygdesägner*, vars första upplaga kom ut redan 1902, redogörs med den tidens språkbruk, varför ortnamnen i sig är så värdefulla och viktiga att bevara (1949:4 f):

”Ortnamnen äro av ett ej ringa intresse. De hava mycket att lära oss om bygdernas historia och om de förhållanden, varunder odlingen på en trakt begynt och gått fram. Vid dem äro fästa rent historiska minnen, som tråda levande fram för erinringen genom namnet. Genom dem åskådliggöras de naturförhållanden, i vilka de första bebyggarna inträdde, landets beskaffenhet, förekomsten av vilt, fisken o s v, och ortnamnen sprida sålunda, även de, vid närmare betraktelse ljus över den tid och de släkter, från vilka de äro minnen och om vilken kännedomen annars är så knäpphändig, att varje liten stråle av ljus är för densamma av vikt. De avspegla också i någon mån namngivarnas seder och bruk, lynne och åskådningssätt. Även så bevara de ej sällan ålderdomliga språkämnerna och tjäna därigenom språkforskaren och kulturhistorikern till ledning vid deras vandringar på det förflutnas mark. De äro därför väl förtjänta av att upptecknas och studeras.”

I en dokumentation av ortnamn ska alla namn som är i levande bruk eller som åtminstone lever i minnet hos någon sagesman, upptecknas. Det innebär namn på allt från byggnader till lekplatser, till namn på platser och terrängavsnitt, såväl namn på kartor som lokala namn (Nyström 1992:12 bilaga I).

Denna skrift behandlar namnfloras och namnskapandets rika värld på en unik gård i Sverige. Den handlar om utmarkens namn och ortnamnen i gårdens närområde. Rapporten inleds med ett kort introducerande avsnitt om ortnamn och namngivning, illustrerat med exempel från Lillhärjåbygget. Därefter beskrivs hur dokumentationen genomförts och strukturen för hur namnen presenteras. Rapportens stora avsnitt som är namnuppteckningen, där alla namnen presenteras, följer sedan. Sist i rapporten finns en referensförteckning samt bilagor.

För den som vill fördjupa sig i de spännande områdena ortnamn och namngivning och kanske rädda några namn i den egna omgivningen genom en namnuppteckning rekommenderas:

Ortnamnen i Sverige, Pamp 1988.

Kulturlandskapets språkliga dimension, Ortnamnen, Strid 1999.

Att uppteckna ortnamn. Bakgrund och praktiska anvisningar, Nyström 1992.

Smånamn och andra ortnamn, Nyström 2003.

Namnen i landskapet

Där människor är verksamma, blandas kulturell påverkan och naturgivna förutsättningar i de mångdimensionella och dynamiska landskap som uppstår. Namnen, eller ortnamnen, som de också kallas, utgör kulturlandskapets språkliga dimension (Strid 1999:18). Namnlandskapet har uppstått under lång tid och omformas och påverkas av människorna i det. Omgivningen runt oss är fylld av språkliga minnesmärken från olika tider (Nyström 2003:10). Namnen berättar om den tid då namnen uppstod och är som historiska källor viktiga länkar till kulturarvet, men även till pågående processer. Genom ortnamnen kan man få kunskap om hur människor levt och tänkt och hur samhällen organiserats. Kartor började produceras på 1600-talet i Sverige, men ortnamnen kan vara mycket äldre. Ortnamnen, på engelska place names, skiljer sig från alla andra ord genom att de är benämningar på en bestämd plats. De särskiljer, identifierar och lokaliserar (www.raa.se, se bilaga II).

Grovt delas ortnamnen in i naturnamn, bebyggelsenamn och ägonamn. Ägonamnen återfinns i odlingslandskapet som namn på till exempel åkrar, diken, ängar och hagar. Några av namnen skrivs ner på kartor tillsammans med markeringar för höjdlinjer, vägsträckningar och vattendrag. Andra lever vidare i folkmun som lokala namn, så kallade smånamn i en trakt eller en gård, i en stad eller stadsdel, så länge människor använder namnen. Ägonamnen är smånamn, likt som fredningssystemet, det vill säga hägnadernas dragning och åkarnas indelning i det äldre jordbrukssamhället. Namn på stängsel, grindar, brukningsvägar, körbroar och liknande är i jordbruksnedläggelsens spår en färskvara som riskerar namndöd när användningen av markerna upphör (Strid 1999:46 f).

Ortnamn belägna i skogsmark vittnar om hur platser, marker och resurser i utmarken nyttjades och uppfattades. De är viktiga, delvis outnyttjade, källor till skogens historia. Med långa avstånd från gårdsbebyggelsen riskerar namnen att falla i glömska och skogens namn, såväl yngre som äldre, är underrepresenterade i arkiven (Staffan Nyström i Gräslund Berg 2005 http://www.skogshistoria.nu/Skannat/2005/EG_Berg.pdf).

Namngivning och namngivningsmönster

Det var tungan som gjorde landet synligt med Tomas Ljungs formulering i *Ödebygdsminnen. Berättelsen om människorna Nord i marken* (2004:47), boken är en dokumentation av norra Idres fjällskogsbygd i nordöstra Dalarna. Där människor levt i många generationer kan landskapet vara tätt packat med betydelser och nedladdad kunskap. I det muntliga berättandet och i namnen lever en dold kunskap.

"Nya namn på tjärnar och myrhalsar, bergknallar och stenraviner tillkom ständigt, allteftersom något inträffade där som minnet kunde haka fast vid. Och dessa beteckningar mindes ofta inte bara beteckningarna, utan var samtidigt lektioner i fjällskogsliv. Förutom att underlätta orienteringen i terrängen, fyllde namnen landet med kunskap om farliga myrdrag, lavinbenägna fjällsidor, vatten med lömska isar och trakter där rovdjur eller gastar uppehöll sig. I samma stund som getarjäntan stod inför Björnstenen eller Skärgräsvadet öppnades förrådet av praktisk gemensam erfarenhet och en påminnelse från det förflutna blinkade till" (Ljung 2004:48).

Men inte bara nödortf eller daglig överlevnad skapade och skapar namn. Olika gruppe- ringar skapar sina egna namn som inom ortnamnforskningen brukar kallas för namnbru- karkretsar. Barn på en plats kan vara en sådan krets. I barnens landskap finns stenar att gömma sig bakom, klätterträd, isbanor, hisnande skidbackar och undangömda kojor. Platser som sällan eller aldrig lämnar spår i kartor, men som vi bär med oss från barndo-

men (Tunón & Byström 2010:286). Man brukar i sammanhanget tala om existensen av så kallade mentala kartor hos människor. På Lillhärjäbygget har trädet *Stortalln* utanför gården fallit ur tiden, men kvar uppe vid fäboden, med storslagen utsikt, står *Lektallen* som det går så bra att sitta och klättra i.

Lektall på Hackåsen, augusti 2008.

Stupet – en skidbacke på vintern, augusti 2008.

Samma plats kan ha flera olika namn beroende på vilken namnbrukarkrets som tillfrågas. Vilket namn som skrivs på kartan är inte helt okontroversiellt. Kartor som visuella uttryck för makt över territorier är välkända genom historien, likaså strategiska ändringar av ortnamn i samband med maktskiften (Monmonier 1996:87 ff). Nya namn skapas även jämsides med gamla och vissa namn försvinner ur tiden tillsammans med sina användare. Ett jaktlag, som utgör en egen namnbrukarkrets, kan ha sina speciella namn. *Bagårns kulle* är ett sådant namn som under 1960-talet blev ett namn på ett jaktpass på Lillhärjäbygget. Här satt jägaren, som till vardags var bagare, med sin bössa.

Bagarens kulle mot väster, juli 2007.

Olika perspektiv och intressen hos människor gör att vi ser olika saker i ett och samma landskap. Glasögonen vi har på oss varierar med vad vi är intresserade av och i vilket ärende vi är ute. I ett arbetsliv som kräver högt utvecklade kompetenser och färdigheter och som historiskt sett varit strikt könsbundet, har män och kvinnor tränats att uppmärksamma och lära olika saker i och av sin omgivning. En mångfald av nyanserade uttryck och namn blev skapade och skapas fortfarande för exakta beskrivningar av de kunskaper och intryck som livsvillkoren innebar eller innebär. En mängd olika ord har exempelvis funnits för olika typer av höjder och våtmarker (Edlund 2009:47 ff). Sådan över tid och över generationer ackumulerad kunskap har sällan tecknats ner, den kan kallas tyst och handlingsburen och är inlärd genom att den utförts eller memorerats. Yngve och Lilian Ryd har i många år talat med sagesmän och sageskvinnor och dokumenterat sådana kunskaper som håller på att gå förlorad (Ryd 2010 & Ryd 2010). I landskapet är namnen och deras innehåll en del av mångfacetterade kunskapskomplex, vilka kan visa sig värdefulla i ett hållbart framtida samhälle (Westman 2009:8 ff).

Namngivningen av ortnamn uppvisar en del mönster (Strid 1999, Nyström 2003). Det är vanligt att terrängen fått sitt namn, så kallade likhetsnamn, genom att liknas vid något välbekant till exempel knä, rygg eller hals. Det är även vanligt att smeknamn och personnamn utgör grunden för namn på en mängd olika företeelser eller att personer ur en äldre generation fått ge namn (Nyström 2003).

I terrängen blir vattendrag och höjder storformer som man orienterar efter och namnen på dessa blir de hållpunkter i landskapet som man utgår ifrån (Strid 1999:26, Karin Eriksson, 2007). Öppna ytor, som fält eller myrar, respektive slutna, som skogar eller trånga dalgångar och raviner samt särskilda vägmarkörer utgör andra referenspunkter när man färdas. Naturnamnen är ofta de äldsta i en trakt och har i sin tur gett namn till en gård eller ett samhälle. Ett inarbetat namn lever ofta kvar, såvida namnet inte försvunnit för gott med sina användare. Det är ett skäl till att ortnamn kan vara mycket gamla och ärvs (Strid 1999:44). Företeelser i naturen namnges först medan bosättningar relateras till naturnamnen, ofta med hjälp av prepositioner. Exempelvis kan orten Hede vara bildat av, på heden, där ordet på fallit bort. Markanvändning i ett område skapar namn på de platser som nyttjas, kanske även resande skapade namn i landskapet (Strid 1999:24, 31).

Vägar

Begreppen väg och stig har fått nya innebörder under tidens gång. I det förindustriella samhället var en stig en viktig farled eller en väg på land (Brink 2000:49). Ordet avsåg huvudvägar, inte i första hand lokala småvägar som vi i dag kanske förknippar ordet stig med. Ordet väg betyder fara, resa (Mannerfelt 1936:36) eller ställe där man far (Strid 1999:84). Vägar kan omfatta kommunikationsstråk i vid bemärkelse påvisbara genom bevarade vägar, rester av vägbanor eller vadställen eller postulerade utifrån vägar på äldre kartor, topografiska förhållanden eller rumsliga analyser av fornlämningar (Rudebeck 2001:109). Fjällleder för långväga kommunikation, regionala och mer lokala vägsystem kan ingå och överlappa varandra. Vägar leder ut från gårdar, mellan gårdar och mellan bebyggelse. Nätet sträcker sig mellan områden med naturresurser, till ting, kyrkor och andra kultplatser och till mötes- och marknadsplatser för utbyte av varor och tjänster.

Två system av vägnät fanns förr i områden som var snötäckta vintertid. Sommar- och vintervägnätet skiljde sig åt i sträckningarna. Vintervägarna var förlagda i terrängens lägsta delar så fuktigt och blött som möjligt över frusna myrar, älvar och sjöar. Vägar till lands gick under barmarksperioden däremot på fast och torr mark. De följde höjder vilka är naturligt dränerade, som åsar, berg eller fjäll, varifrån man också har fri sikt, som är en viktig mental aspekt. Dessa så kallade höjdvägar, som ofta följde vattendelaren, är vanliga i många länders äldre vägsystem (Mannerfelt 1936:21). Men även dalgångar med lättframkomliga bärande isälvsavlagringar och sedimentstråk var viktiga i kommunikationssystemet i Norrland (Friberg 1951, del 1:39). Barmarksperiodens sommarvägar innefattar översiktligt kärrvägar för fordon med hjul, gångstigar, vallstigar, kreaturens egna fästigar samt hästvägar. Begreppet hästvägar sammanfattar ridvägar, släpvägar och klövjevägar. Gemensamt för hästvägar är att de är lagda i torrare terräng än gångstigar och blir därmed krokigare och längre (Ann Eriksson 2007). Släpvägarna, där hästen drog en släpa som är en sommarsläde med packning, krävde en till två meters bredd på stigen, medan en klövjeväg helst skulle vara två till tre meters bred röjd väg i sidled, men även i höjded. Detta för att packningen på klövjesadeln som stack ut på båda sidor om hästen inte skulle fastna i grenar och ris. En röjd gata i terrängen är utmärkande för äldre hästburna transportleder där bredare kavelbroar av olika utformning, minst 1,5 meter i bredd, krävdes i myrland (Karin Eriksson 2005 i Bodin 2006, Ann Eriksson 2007).

Kavelbro vid Kärringnålbrottet i riktning mot Lillhärjäbygget. En lång kavelbro för häst byggd under 1900-talets första år över myren Kärringnålbrottet på Brändvägen. En ny spång byggs vid sidan av den gamla som i dag är kulturlämning, juni 2008.

Längs vägarna, såväl sommar som vintervägar, uppstår namn på rastplatser, vägskäl och vägmärken av olika slag, som bekräftar för den resande att färden går längs rätt väg och hur långt man kommit. Särskilda stenar, träd, rösen och markeringar i träd så kallade bleckor, fungerar tillsammans med namnen som markörer av vägen. Vissa träd kan fungera som riktmärken och i riktning mot dessa går man för att komma rätt. Torrakor, döda träd som står kvar i terrängen, kan sedan lång tid ha fungerat som sådana, men sten är det enda materialet som är hållbart över längre tid (Karin Eriksson 2007).

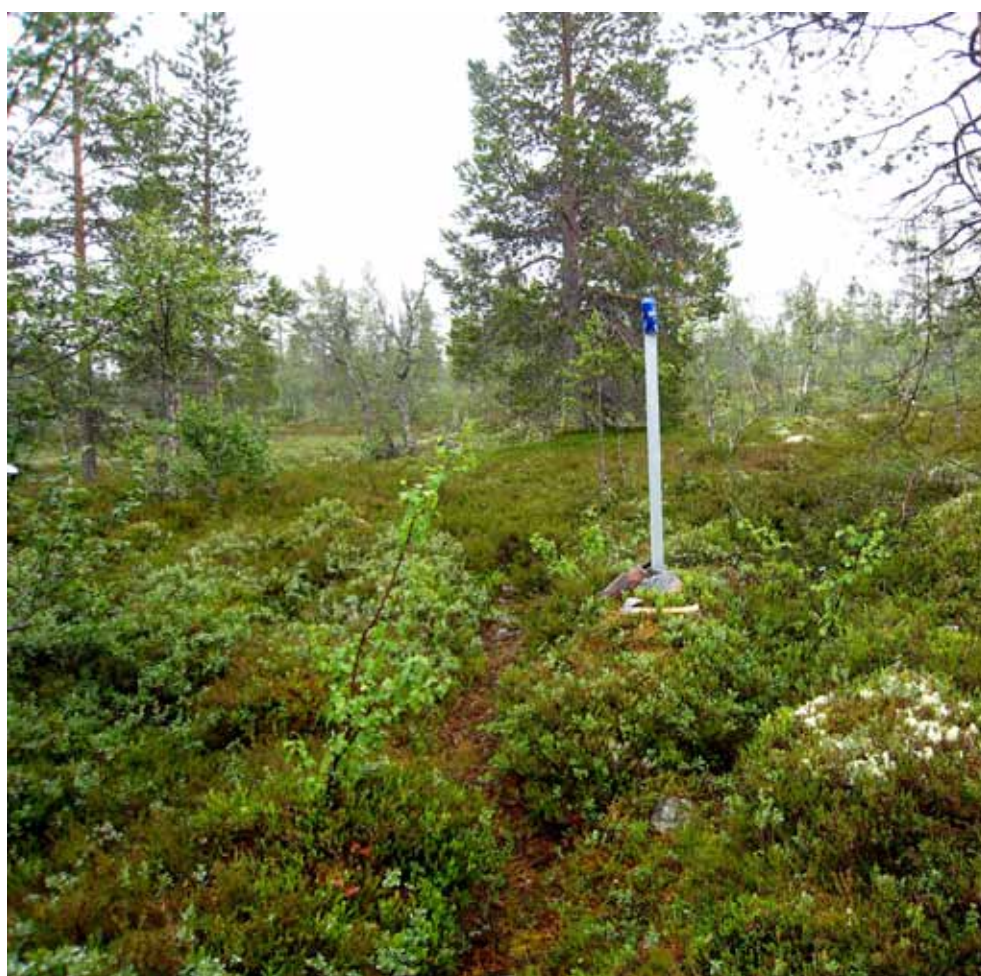

Vilhästen. Vid en stunds vila under vandringen till Hackåsvallen fick både barn och ryggsäck plats på stenen, juli 2007.

- vägen

Innebörden i vägars namn är i regel vägen mot. De syftar till den plats dit de leder (Jörnlinde 2007). *Hackåsvägen* betyder alltså vägen mot Hackåsen där fäboden ligger, men i andra färdriktningen från fäboden kallas vägen *Hemvägen* det vill säga vägen mot hemmet. Hemvägen kallas även stigen från Lillhärjåbygget till Lillhärdal, där kyrkan ligger det vill säga stigen till hemsocknen. Alla stigar eller färdvägar oavsett storlek, har på Lillhärjåbygget namn med ändelsen -vägen.

Ölburken är ett nytillskott bland namnen på Lillhärjåbygget. Namnet används av jägarna på Lillhärjåbyggets marker och avser ett vägskäl där en ölburk sitter på rågångsstolpen för fastighetens sydöstra hörn. Själva stigen är äldre, då den är utpekad som pilgrimsled, den så kallade Romboleden. Här ska pilgrimer ha vandrat på väg till Trondheim under medeltiden.

Ölburken mot sydöst. Till höger i bild går pilgrimsleden Romboleden, som även är gångstigen Hemvägen mellan Lillhärjåbygget, Lövnäsullen och Snösullen. Till vänster går klövjevägen mellan Lillhärjåbygget och Tväråsen, en väg som passerar nära en jaktstuga som fortfarande används, därför är stigen väl upptrampad, juli 2007.

Vägmärket *Kanonen* på Brändvägen är ett bra exempel på ett vägmärke med ett likhetsnamn.

Kanonen, riktning mot Lillhärjäbygget. En vriden tallstam utgör vägmärke på Brändvägen mellan Lillhärjäbygget och granngården Bränden, juni 2008.

- leden

Grundbetydelsen är väg (Agneta Sundström, e-post 2010). Led är substantivbildning till fornsvenskans lida; gå, fara, i betydelsen färd, resa, väg; kosa, stråt, sätt (SAOB webbsida 2010-04-19).

Vatten

Tillgång till vatten är en förutsättning för allt som är levande. Närheten till vatten var en avgörande faktor när nybyggen som Lillhärjäbygget anlades. Alla namn på åar och bäckar, sjöar och tjärnar, naturliga källor eller grävda brunnar är språkliga bärare för vattnets stora betydelse. Över vatten har man färdats sommar som vinter, men vattendrag har även tjänat som gränser mellan olika territoriers markanspråk och skiljelinjer för ägor.

Vattendragsnamnen har ofta förleder, där den första delen av namnet består av namnet på en närbelägen plats (Pamp 1988:98). Ett av exemplen på detta namngivnings-sätt är *Paradisbättjen*, Paradisbäcken, som rinner genom skogsområdet *Paradismora*, Paradismoren – och ut i Lillhärjeån, uppströms gården.

*Paradisbäcken, i bakgrunden
Paradismoren, juli 2007.*

*Kristinahålet, ett grävt vattenhål på Hackåsvallen. Kristina Olofsdotter
grävde hålet när fäboden var nyanlagd på 1880-talet. I vattenhålet skölj-
des disken, juli 2007.*

*Tunellsbättjen, Tunellsbäcken och Kristinahöle, Kristinahålet, är exempel på när ett
personnamn står för namngivningen. Ett annat mönster i namngivningen av vatten-
drag är att de ofta har namn efter växt- och djurvärlden i eller vid vattnet. Ett exempel
från Lillhärjäbygget är Häggbättjen, Häggbäcken, som är en plats där det växer hägg
nära bäckens utlopp i Lillhärjeån. Fiskbäcken, som på ett ställe gör en kraftig böj i
Fiskbäckhörne, är ytterligare ett exempel på ett likhetsnamn, givet efter bäckens form
och det goda fisket i vattendraget.*

Fiskbäckhörnet mot norr, juli 2007.

Slåttermarker

Fuktiga gräsmarker och myrar kan producera stora mängder mat till kreatur. Före införandet av odling av vall på åkermark, var de naturliga fodermarkerna avgörande för tillgången på foder. I Norrland hämtades större delen av höet från utmarkens myrar och naturliga gräsmarker. Om det fanns tillräckligt med slåttermarker var också avgörande för beviljandet av nybyggen som till exempel Lillhärjäbygget. Naturligt översvämmade gräsmarker invid vattendrag kallas raningar. Sådana marker och myrar kunde i vissa lägen även konstbevattnas och kallas då för översilningsängar eller dammängar, beroende på vilken bevattningsteknik som används. Alla typer av slåttermarker hade egna namn.

Myrar

Det var så mycket myrar här, så det var bara slåttarna som namngavs, berättar Karin Eriksson på Lillhärjäbygget. Bland utmarksnamnen på Lillhärjäbygget förekommer ett stort antal myrnamn med ordet köl, som alla varit slåttermarker. När utslåttern upphört på Lillhärjäbygget blev de forna utslåttermarkerna betesområden. *Nörde hōrsn*, Norra halsen är namnet på en långsmal myr eller en myrstrupe som med Karin Erikssons egna ord är ett exempel på ett likhetsnamn för en myr och slåttermark på Lillhärjäbygget.

Kor på bete vid Lillhärjäkölen, augusti 2007.

Parasollmossa på komocka. Lär endast växa på "mammakomockor" säger Eva Eriksson, juli 2007.

Raningar

Näs och uddar som skjuter ut i åar och sjöar är naturliga översvämningssområden på försommaren. Förr röjdes strandområdena initialt, vilket krävde en omfattande arbetsinsats, från träd, buskar och ris. Dessa röjda strandområden kallades raningar, rödningar eller rönningar (Elveland 1983:12), eller fettjor som kommer från det isländska ordet fit som betyder låg gräsbevuxen äng vid vatten (Modin 1949:131). Dessa förr så viktiga slåttermarker förklarar den stora mängd namn som finns på uddar och näs längs med åar och sjöar vid Lillhärjeån. Det är namn i likhet med andra slåtter- och betesnamn som försvinner med sina användare om de inte dokumenteras. Några exempel från Lillhärjeån är *Tovstrånd*, *Tovstrand*, som är namngivet efter vegetationen tov, kruståtel som växer på platsen. *Årskrok*, *Ålgkrok* är kallad efter en krök i ån och efter de älgar som tycker om att vila här. Det sistnämnda namnet är också ett exempel på ett ortnamn som visar var djuren brukar vistas (Matsson 1945:263).

Ärskrok, Älgkrok mot söder, juli 2007.

Översilningsängar och dammängar

Naturligt översvämmade gräsmarker intill vattendrag och myrar kunde ibland konstbevattnas för att ge ännu mer skörd. Periodvis dämde man i en å eller bäck och ledde in vatten som sakta silades över slåttermarken som kallas översilningsäng. Det andra alternativet var att temporärt ställa ett område under vatten, en så kallad dammäng. Ortnamn med damm eller dammen vittnar direkt om att det funnits översilningsängar eller dammängar på platsen (Matsson 143:21). På Lillhärjäbygget nerströms gården ligger dammängen *Dammjöälän*, Dammkölen och uppströms äldre slåttermarker som kallades *Dammen* och *Hammen* med diken.

Slåtter på Lillhärjäbygget

På Lillhärjäbygget slogs utmarken i ett område ena året och betades året därpå. Slog man nerströms Lillhärjeån, vallade man djuren uppströms ån, och tvärtom året därpå. Det gjorde det lättare att hålla isär var korna fick beta, för den som vallade djuren. Däremot slog man starrmarker varje år (Karlsson, 2004). Karin Eriksson har beskrivit slåtterrutinerna på Lillhärjäbygget i (Karlsson 2004, Hallberg 2006:145 ff). Följande text bygger på dessa källor.

Slåttern på gården har anpassats över tid och till antalet kreatur. Så länge man hade utslåtter utmed Lillhärjeån innebar det i allmänhet att man städade ängsmarken på våren och att plocka bort kvistar och annat som vårfloren fört med sig. Vid denna tid på året dämde man också i Lillhärjeån såväl uppströms som nerströms. Åvattnet leddes ut i diken på ängarna som svämmades över för att ge extra gödning och syre till gräsväxten. Efter en tid tappades vattnet av och dammluckorna i ån öppnades och några veckor senare, vid midsommartid ungefär, började utmarksslåttern. Först slogs trådtåg och starr på myrarna, därefter vidtog ängesslåtten vid Lillhärjeån. Därefter slogs tåkten på gården på båda sidorna om ån, ett arbete som brukade ta omkring fyra veckor. Den sista slåttern var på stagg, *hära*, som pågick till Mickelsmäss i slutet av september,

ibland ända in i oktober. Staggen var lättare att slå av efter de första frostnätterna och slogs långt uppströms Lillhärjån, även ovanför slätterstugan Milleststörroset. Höet hässjades på alla marker, men var det bra torkväder torkades och vändes höet direkt på backen.

På marker med lador förvarades höet i ladorna och kördes hem till gården på vinterföret. På mindre slättermarker, där det inte fanns lador, stod vinterhässjor och även detta foder kördes hem till gården under vintern. En analys av dagens växter kring Lillhärjeån skulle troligen ge en bra uppfattning om vilka arter som förr ingick i den årliga slättern.

I dag betar kreaturen de gamla utslättermarkerna, med undantag av de områden som ligger mest avlägset. Djuren betar också i skogarna omkring gården och fåboden. Efter betessläppet vallas korna hela dagarna till de första grönskande markerna vid vattendragen. Man försäkras sig också om att djuren känner sig trygga med att vistas utomhus. Senare på säsongen följer man korna bara en bit på vägen, på den löt som gäller för dagen.

Skogsmark

I den skyddande skogen fanns betesmark, virke till byggnationer, material till slöjd och hantverk och brännved till matlagning och uppvärmning av hus. Kol och tjära kunde utvinnas ur träet och till djurfoder användes även löv, mossa och lavar. Skogen *Hans Anders* vittnar om när ett smeknamn fått bilda ett ortnamn. Skogen är döpt efter den första nybyggaren på Lillhärjåbygget, Hans Andersson, som lär ha haft sina kor under en gran första sommaren. Läs mer om honom i rapportens namnuppteckning. *Däljemo*ren är döpt efter de sänkor, däljor, som finns i skogen. Sänkorna har gett upphov till namnet tillsammans med ändelsen mor, som används för granskog.

Hans Anders i sommarhetta. Storhärjåvägen riktning Storhärjåvallen, juli 2007.

Däljemoren i regndis, juli 2007.

Björkstam – lämpligt ämne till hängare för seldon enligt Ann Eriksson, augusti 2007.

Byggnader och bebyggelseord

I jordbrukarsamhället hade varje byggnad sin egen funktion. På Lillhärjåbygget finns många byggnader som alla har sina namn. Några ändelser i namnen på utmark är särskilt vanliga. Det gäller namn med -ladan, -störros och i grannskapets bebyggelse-namn som innehåller ändelsen -vallen.

- ladan

Ordet lada var från början ett verb - något man gör, ett ord som var i bruk innan själva byggnaden existerade. Att lada innebar att "lägga i hög, att samla förråd, att stapla upp". Lada har också haft betydelsen stack (webbsida Ekeland, Gustafsson & Lundell 1999).

- störrös

Ordet störrös kommer från ett fornspråkigt steikarahús, det vill säga 'stekarhus' och således egentligen ett hus som man steker eller lagar mat i. Huset har fyra väggar av timmer, sadeltak, jordgolv med öppen härd mitt på golvet med ett rökhål i taket mitt ovanför och väggfasta britsar runt väggarna (Matsson1945:272). Störrös är också benämningen för kokhus eller eldhus. I den här namnuppteckningen kategoriseras störrös som eldhus. I Lillhärjåbyggets störrös övernattade slätterfolket när man slog ängsmarken som låg långt ifrån hemgården.

- vallen

Flera av Lillhärjåbyggets grannbebyggelse har ortnamn med ändelsen -vallen. I gamla bebyggelsenamn som innehåller ordet vall avses betydelsen jämn och fast gräsbevuxen mark eller fält. Som unga namn på bebyggelse i Hälsingland är de nästan alltid namn på fäbodställen. Det var speciellt vanligt med ändelsen vid bildandet av fäbodnamn mot slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet (Brink 1984:69-70). Modin (1949:22) anger att ordet vall är bildat av isländskans völlr, i plural vellir, den hävdade marken kring fäbodstugan.

Några terrängord

I en del ortnamn för terräng av olika slag återkommer vissa ändelser, därför förklaras några vanliga terrängord på Lillhärjåbygget.

- holme

Ett mindre skogsbestånd i myrmark. På isländska heter holme, holmr eller holmi och betyder förhöjning som häver sig upp över omgivningen (Modin 1949:18).

- grav

En grytformig dæld eller sänka i marken, en fördjupning som skapats av människors arbete eller av naturkrafter enligt Modin (1949:23).

- köl

En större höglänt myrmark som är skoglös och utan starrväxt (Modin 1949:17). För terrängordet köl finns i delar av Härjedalen, Dalarna och Värmland, även formerna köl och kielas, i betydelsen moss- eller myrkomplex och norr om en linje från Dalsland till Hälsingland även i betydelsen höglänt område, höjd (Pamp 1988:104,106). I nordvästra Dalarna i norra Idres fjällskogsområde menas med köl, stor myr (Ljung 2004:433). Karin Eriksson på Lillhärjåbygget beskrev en köl så här:

"Öppet fält, myrmark och ömse vegetation. På en liten sträcka växer olika arter beroende på hur blött det är."

- mor

Ordet mor avser enligt Modin (1949:17) en dalgång eller bergsidd med tät, djup skog, helst granskog. Ordet sidd (fjäll-, back-, eller bäcksidd) har betydelsen sidlänt mark i slutningen av ett fjäll eller i en dalgång (Modin 1949:16). Mor kan ha ganska skiftande betydelser i ortnamn och kan betyda sank skog, tät granskog, dæld med tät skog eller liknande i mellersta och norra Sverige, Gotland och finska Nyland (Pamp 1988:102). Brink (1984:94f) karakteriserar en mor som terräng med örtrik barrskog, oftast granskog, som är tätvuxen och ibland sumpig med en rik undervegetation. Skogstypen har varit mycket eftertraktad som betesmark och även delvis för uppodling. Enligt ortnamnforskaren Staffan Nyström, Riksantikvarieämbetet, betyder ordet mor sumpig skog. Det är ett mycket gammalt ord som lever kvar i senare bildade ortnamn som till exempel i Dannemora i Uppland (Gräslund Berg webbsida). Jörnlinde (2007) menar att mor betecknar ett tätt granbestånd, grandunge och enligt Einarsson (muntlig uppgift 2008) så syftar mor alltid på granar, tallmorar existerar inte.

- nabb

Den yttersta spetsen av en udde eller ett näs kallas nabb (Modin 1949:21). Ordet nabb syftar på ett utstickande markområde i en å. Nábbe är benämning på en liten udde i mindre vattendrag eller utskjutande fastmark i myr. Ett annat ord för udde är ödde. Större uddar i sjöar benämns näs (Jörnlinde 2007).

- näs

Ett näs är en utskjutande ofta höglänt landtunga, omgiven av vatten på tre sidor (Modin 1949:21).

- os

En älv-, å-, eller bäckmynning, bildat av det isländska ordet óss som betyder åmynne (Modin 1949:20).

- selder

Silder är ett mindre, långsträckt, lugnvatten mellan två strömmar. Ordet är bildat av isländskans sil med samma betydelse (Modin 1949:20). Sel med betydelsen lugnvatten uttalas även selder i Härdalsmål (Jörnlinde 2007).

- äng

En äng eller ett änge eller ännje är en självväxt äng vid ett större vatten, en sjö, å eller älv. Ordet kan härledas ur isländskans engi och fornsvenskans eng som betyder jord där det växer gräs på (Modin 1949:22). Större ängar i närheten av åkrar och stora ängar vid åar och sjöar, som årligen blev naturligt översvämmade har i Hälsingland ofta namn på äng eller änge (Brink 1984:114). I Jämtland ingår ordet änge i namn på ett stort antal slåttermarker av varierande ålder, såväl medeltida som av yngre datum (Flemström 1983:43).

Några växtnamn

För många av de växter som nyttjades till bete och slåtter finns dialektala namn. Några växter som är särskilt omtyckta av korna på Lillhärjäbygget, i början av betessäsongen, är *bärvall*, *gökstrå*, *hära* och *kärringnål*. Andra omtyckta växter som betas är *mjolkgras*, *tov* och *vörne*.

Bärvall, *Molinia caerulea*, blåtåtel

Blåtåtel kallas i Lillhärjals socken för bärvall (Modin 1911: 721). Barvåill är blåtåtel i nordvästra Dalarna, i norra Idres fjällskogsområde (Ljung 2004: 431).

Lillhärjäkølen; mossbevuxen koruse, komocka i bärvall, juli 2007.

Gökstrå, *Eriophorum scheuchzeri*, polarull eller *Eriophorum vaginatum*, tuvull
Växer upp tidigt om våren vid tiden för gökens ankomst, där namnet gökstrå (Modin 1911:720).

Hära, *Nardus stricta*, stagg

Växter med samma egenskaper och samma utseende kan få ett och samma namn. Olika arter har lokalt betecknats under namnet hära, vilket innebär att man inte utan artbestämning i fält säkert kan veta vilken växt det handlar om. Normalt avses med hära, stagg, *Nardus stricta* på isländska finnskägg. Namnet är uråldrigt och kan betyda gubbhår eller gubbskägg. Detta växtnamn har ansetts ligga till grund för provinsnamnet Härjedalen samt till namnet Härjån eller Haerja (Modin 1911: 721).

Namnet hära, hera eller häre är vitt utbredd i övre Norrland och Dalarna. I nordvästra Dalarna i norra Idres fjällskogsområde är hära, stagg (Ljung 2004: 432). I Älvdalen förekommer namnet ära. I allmänhet menar man stagg, men man får inte ta för givet att namnet avser just den arten, åtminstone inte i Norrland. I Glöte i Linsells socken och i Osele i Junsele socken, kallas *Scirpus Hudsonianus*, som är en äldre latinsk benämning för snip eller ullsäv, för häre.

"Och det får anses fastslaget att överallt där det talas om bergning av hära på myrslogar så gäller det den senare. Ty stagg är aldrig beståndsbildande på dessa. Stagg är beståndsbildande på torr och av andra växter utsugen och näringsfattig jord, ej sällan på den fasta marken ovanför kanten av en torrmosse" (Frödin 1952:192).

Enligt Norrländsk uppslagsbok avser beteckningen hära, stagg, *Nardus stricta* och är ett dialektalt namn som förekommer från Dalarna till Västerbotten och i södra lappmarken. Gräset beskrivs som hårt, kort och ganska magert och svårslaget. Order har anknutits till adjektivet här, grå. Det västfornordiska ordet haera i betydelsen gråhet, grått hår, kan också ge en passande utgångspunkt för växtbetydelsen. Staggtuvans strån spretar nämligen åt olika håll och kan liknas vid en grå kalufs (1994 Band 2:149).

Mattias Iwarsson (e-post 2010), som arbetar vid Centrum för biologisk mångfald i Uppsala, menar att hära kan beteckna olika växter. Det vanligaste är att det syftar på stagg, men det kan även vara snip, *Trichophorum alpinum*.

Kärringnål, *Trichophorum cespitosum*, tuvsäv, tidigare kallat *Scirpus caespitosus*, myrsäv

Enligt Modin (1911:722) kallas myrsäv i Linsell för börst och i Lillhärdal för kärringnål. Det förra namnet har växten fått på grund av de styva och trinda stråna och de långa, vita, hårliga kalkborsten; det senare namnet kärringnål av att de äldre kvinnorna, käringarna, använde grova synålar, eftersom de såg dåligt. I nordvästra Dalarna norr om Idre i fjällskogsbygden är kärringnål, tuvsäv (Ljung 2004: 433). Iwarsson (2010) menar utifrån foto som är taget på Lillhärjäbygget att med kärringnål avses tuvsäv.

"Kärringnål är ett strå med en liten svart knopp överst i, inte så hög inte och det är gott bete på våren, värdefullt bete åt dom, kärringnål"
(Karin Eriksson 2007).

"Det finns ett talesätt som säger när kärringnålen når runt lillfingret tre varv då får jättkullan gräddes i flaska" (Ann och Eva Eriksson 2008).

Karringnål på Karringnålbrottet, juni 2008.

Mjölkgas vid Brynnen, juli 2007.

Mjölkgas, *Carex lasiocarpa*, trådstarr

Tuvbildande gräs som är begärligt bete på våren och sommaren (Karin Eriksson 2007).

Tov, *Deschampsia flexuosa*, kruståtel

Tov är kruståtel (Karin Eriksson 2007). Enligt Modin (1911:720) kallas tov för tove i Lillhärdal och betecknar såväl fårsvingel, *Festuca ovina*, som rödsvingel, *Festuca rubra*. I nordvästra Dalarna i norra Idres fjällskogsområde är to eller toa, kruståtel (Ljung 2004:436).

Vörne, *Juncus filiformis*, trådtåg

Den slogs till hö. Slåttern var tidigt under säsongen (Karin Eriksson 2007).

Dokumentation av ortnamn på Lillhärjåbygget

Tankar om dokumentationen

Omgivande marker

Med människorna och kreaturens rörelser i landskapet följs namnen åt i ett samspel med natur, granngårdar och omgivande samhälle. Gränsen för fastigheten visade sig i praktiken inte vara en hållbar avgränsning för namndokumentationen. Under avlyssningarna av intervjuerna upptäckte jag en del ortnamn i trakten, som blev nämnda i förbifarten, i samband med resonemang kring hur man vallat korna. Dessa namn visar på gårdens vardagliga räckvidd i det omgivande landskapet och den namnflora som finns i Lillhärjåbyggets omnejd. En karta över närområdet runt Lillhärjåbygget finns med som bilaga V.

Ortnamn på gården

I den här dokumentationen ingår inte de namn som hör samman med markanvändningen på gårdens inäga eller fåboden, eftersom det ligger utanför uppdraget. Men en gårdskarta och en karta över Hackåsvallen skulle komplettera dokumentationen fördömligt. En karta är en produkt som visar var olika företeelser är belägna i förhållande till varandra. Men för att förstå vad en karta visar, behöver man i nästa steg fundera över varför det ser ut som det gör. Att upprätta en karta där verkligheten med symboler återges är relativt enkelt, men vad är det som återges? Vad berättar egentligen kartan? Det är motiverat, menar jag, med en kartering och en grundläggande undersökning av gårdens uppbyggnad och organisation ur olika aspekter. Den gårdsnära odlingen, hägnader, placeringen av lador och ladöppningar, diken eller ställningar för hässjevirk, är några exempel som går att studera närmare.

Vägnät

Det skulle vara intressant att jämföra sommarvägnätets vallstigar, kornas egna stigar, fästigar, gångstigar och hästvågar för att se om de sammanfaller respektive skiljer sig åt samt sommar- och vintervägnätets sträckningar. Vägnät är ett spännande och relativt outnyttjat källmaterial. Genom erfarenheter av att färdas förvärvades kunskaper i konsten att ta sig fram på bästa sätt och vägarnas sträckningar föll så småningom på plats i terrängen. Utifrån användarnas behov kunde vägnätet sedan byggas på. Tomas Ljung (2004:173) har beskrivit vägarnas betydelse på följande sätt:

"gårdar, byar, bygder bildar utgångspunkter för sina egna universum. Gården ligger som ett hjul i ett nav av vardagslivsgeografi. Stignätet gårdarna emellan har vuxit fram organiskt och under lång tid och har bara långsamt förändrats. Redan tidigt vävdes ett tätt nät av stigar genom skogar och runt myrar, när fåbodarna togs i anspråk och slåtterlanden spreds allt längre utåt från gårdarna. För såväl nybyggare som samer var stigarna landets nervsystem och blodomlopp. På morgonen leder stigarna bort, på kvällarna leder de till, sa renskötare Jöns Zakrisson Kant."

Slätter- och betesmarker

På Lillhärjäbygget finns möjligheten att utföra en mer ingående studie av hur betesmarkerna och slättermarkerna använts. Forskningen kan bidra till mer kunskap om hur utmarkens resurser använts på ett mindre fjälljordbruk i södra Norrlands inland. Här finns sällsynt goda möjligheter att undersöka frågor som exempelvis vilka växter kreaturen väljer på ett fritt bete och hur flora och fauna påverkas av betesgång och slätterhistorik. På Lillhärjäbygget finns ett biologiskt kulturarv i skogs- och myrmarksterrängen runt gården som är präglad av kontinuerligt bete under drygt 150 år. Den här typen av forskning förutsätter ett tvärvetenskapligt synsätt och samarbete mellan natur- och kulturmiljövården (etnobiologiskt symposium 2008 bilaga III).

Lika viktiga för framtiden är de kunskaper som är kopplade till djurskötsel och livet på en fjällnära gård som Lillhärjäbygget. Dit hör, menar jag, tänkandet och planerandet av de så kallade *lötarna*, det vill säga kornas dagsbetesturer och var *vilbackarna* där boskap och människa vilade en stund mitt på dagen, var belägna i landskapet. Det är kunskap som kvinnor ofta utvecklat och förvaltat. Vilbacken var en rastplats under *jätningen*, vallningen, där korna kunde lägga sig och idissla. Den som jätade korna tände en eld på vilbackens eldstad (Karin Eriksson 2007) en "röyk" (Bergström, 2008) eller "röke" (Lillhärjäbodarna) för att hålla insekter på avstånd, och här åt man den medhavda matsäcken. Sammantaget speglar Lillhärjäbygget hur en fjällgård med kreaturskötsel som bas använt och använder både mänskliga och naturliga resurser i ett nära samspel.

Signe Eriksson och Hilda Amundsson på vilbacken. Fotot är från Eggarnybodarna, troligen taget på 1940-talet. Båda kvinnorna var födda i Lillhärjädal (Busk 2010). Källa: Lidman (1963:100). Fotograf: okänd.

Eva Eriksson på en vilbacke, Nåi i Bäckum, juli 2007.

Ann Eriksson markerar med blecka en gammal vilbacke, Kraken, som redan mormorsmor brukade, juli 2007.

*Karolina Jönsson, Överberg, brände "röke" för korna år 1940.
Källa: Lillhärdals fäbodur (1989:17).*

Källor och metod

De boendes egna berättelser och uppgiftslämnarnas muntliga uppgifter är de allra viktigaste källorna i dokumentationen, men en orientering i äldre källmaterial till exempel äldre namnuppteckningar, kartmaterial och litteratur, ingår också i ortnamnsuppteckningen. Dokumentationen blir även en del av Lillhärjäbyggets egna gårdsarkiv.

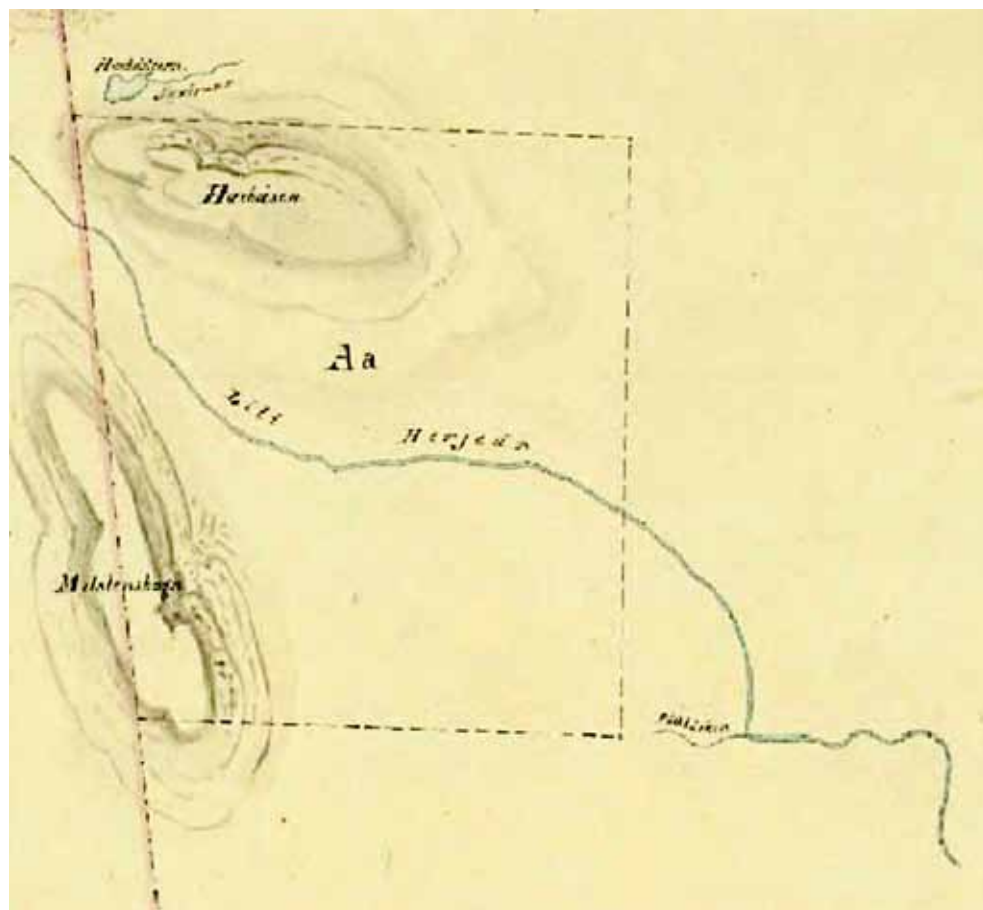
Äldre uppteckningar

På Institutet för språk och folkminnen i Uppsala (SOFI) i Namnavdelningen i Uppsala förvaras originalen över de namnuppteckningar som gjorts i Härjedalen. I rapporten har jag använt det digitala ortnamnsregistret för Jämtlands län, Lillhärdals och Linsells socken och i den löpande texten refererar www.sofi.se till den här källan. Vidare har jag hämtat några namnuppgifter från min D-uppsats (Bodin 2006), som bygger på sökningar i Namnavdelningens namnkortregister (ULMA 755:1). Det finns också några lokala upptecknare som varit speciellt verksamma i området. Det är Samuel Åsander, Erik Eriksson och Niss Hjalmar Matsson. Niss Matsson var även verksam i norra Dalarna i trakterna kring Idre och Särna. Under 1960- och 1970-talen har även nyare uppteckningar eller sammanställningar genomförts för Lillhärdals socken. Jag har också tagit del av Elof Herrdins namnuppteckningar från Lillhärdal, som är en ny rik källa, där några av namnen på Lillhärjäbygget finns med, men framförallt har han tecknat ner namn på platser i omgivningarna söder om gården.

Kartor

Gräsmarker vid Lillhärjeån var troligen i bruk från och med senare delen av 1500-talet. I lantmäteristyrelsens arkiv finns historiska kartor över landskapet Härjedalen från 1600-talets senare hälft och framåt. Det är kartorna *Tabula Geographica öfver Herredahlen* (LSA Y9 1664), *lemptae & Herdaliae Tabula Exactissima delineata Ao 1697* (LSA Y12 1697), *Charta öfver en del af Herjeådalen* (LSA Y27 1800) och *Utdrag af Charta öfver Jemtland och Herjeådalen* (23-HÄR-8 1829). På dessa kartor är Lillhärjeåns namn och sträckning utritad.

Lillhärjäbygget var inte inblandat i vare sig storskifte eller laga skifte, utan gården fick sina gränser i samband med avvittringen. Den genomfördes i Lillhärjedal socken mellan åren 1838 och 1842 (LSA Y29 1:1 1838). Fastighetens gränser fastställdes slutligen år 1874 (Karin Eriksson i Hallberg 2006:50). På avvittringskartan syns den yttre gränsmarkeringen för Lillhärjeådalens nybygge och namnen Djursvålen, Hackåstjern, Faxbrun, Hackåsen, Milsteshogn, Fiskbäcken och Tvärås fäboddar är utskrivna.

Utsnitt av avvittringskartan år 1838 -1841 över Lillhärjäbygget (LSA Y29 1:1 1838-1842). Källa: Lantmäteriet.

På *Karta öfver Jemtlands län* utgiven år 1885 upprättad av första lantmätaren J. A. Albin, är fastighetsgränsen och gården utritad, men ännu ingen fäbod.

Markanvändningen på gårdens utmarker blir synlig först genom generalstabens karta över Sverige från 1923 (Lillhärdal J242-81-1), vars konceptblad (82 Lillhärdal NV 1916) bygger på rekognosering i fält år 1912 och 1916. På kartan är öppen mark vitmarkerad och på vissa ställen avgränsad med en kantlinje. Dessa vitmarkerade områden, belägna längs med Lillhärjeån, är efter inventering i fält tolkade som slättermarker.

Nästa karta över fastigheten är ekonomiska kartan, kartblad 663 24 16D 2-3 e-f Gråheden och 663 44 16D 4-5 e-f Lillhärdal, skala 1:20 000 tryckta år 1977. Kartorna bygger på flygfotografering utförd år 1969 och 1974 och rekognosering i fält år 1975. På ekonomiska kartan finns ängslador markerade som i dag är försvunna. På Svenska Jägareförbundets initiativ upprättades år 1990 en specialkarta över Lillhärjåbyggets granngård Lövhögen. Gården ligger sydväst om Lillhärjåbygget och tangerar Lillhärjåbyggets fastighetsgräns. De lokala namnen utskrivna på kartan, däribland några av namnen som används på Lillhärjåbygget. Kartan bygger på uppteckningar från 1940-talet av Nils Höglund, Boda viltforskningsstation och brukaren Erik Persson, även kallad *Lövhög Erik*, (Busk digitalt släktforskningsarkiv) samt ripforskarnas namngivning inom ripmärkningsområdet runt Lövhögen.

Litteratur

Jag har använt rapporter producerade av Länsstyrelsen och Jämtlands läns museum. Det är rapporterna *Lillhärjåbygget En gård i väglöst land Dokumentation inför kulturresevat* (Karlsson 1999) och en mindre utredning av gårdens våtmarker, *Ängesslätt, myrslätt och slätter på härhö* (Karlsson, 2004). Gårdens byggnader finns beskrivna i rapporten *Lillhärjeåbygget Bebyggelsehistorisk dokumentation av lador och vårfäbod Lillhärjeådalen 1:1 Lillhärdals socken Härjedalens kommun* (Höglund 2001). I Jämtlands läns museums inventering av fäbodan i Härjedalens kommun ingår Hackåsullen och fäbodan i Lillhärjåbyggets närhet. Inventeringen är sammanställd i rapporten *Byggnadsinventering av fäbodan i Härjedalens kommun* (Lööv med flera 2000).

Lars-Olof Hallbergs stora fotografiska årstidsdokumentation av livet på Lillhärjåbygget i boken *Gården på fjället* kom ut år 2006. Broschyren *Lillhärjåbygget Fjälljordbruk i väglöst land* producerades år 2005 av Länsstyrelsen i samarbete med Lars-Olof Hallberg.

Hembygdsföreningen i Lillhärdal ger ut en årsbok som heter *Härdalsboken*. Den är en viktig källa för upptäckning av den lokala bygdehistorien. I boken från år 1980 finns en artikel om Lillhärjåbyggets historik. Artikeln heter *Nybyggare i Lillhärdals socken Bebyggelse och personhistoriska anteckningar* och är skriven av Nils-Erik Eriksson. År 2004 gav hembygdsföreningen i Lillhärdal ut *Härdals fäbodan* av Fritz Busk med flera. Jag har även fått ta del av Fritz Busk manus från 2008 om Lillhärjåbygget och granngården Brända, som ingår i ett tillägg till tredje upplagan av *Härdals fäbodan*.

Bland de äldre källorna om ortnamn återfinns Erik Modins klassiker *Härjedalens ortnamn och bygdesägnar* (1902, 1949). Modin har även undersökt folkligt vetande kring växter i Härjedalen och jag har hämtat uppgifter ur *Växtnamn samt folkliga bruk och föreställningar rörande växter i Härjedalen* (1911). Jag har också använt några äldre uppslagsverk, däribland *Norrländsk uppslagsbok* (1994). En nyare ordbok med termer och uttryck från just Lillhärdalsdialekten är *Spår av det förgångna En bok om härdalska – ett ålderdomligt folksmål* (2001), sammanställd av Lillhärdals bygdemålsförening. (Härdal är en annan beteckning för Lillhärdal och Härdalsmål är den dialekt man talar i Lillhärdal.)

I Tomas Ljungs bok *Ödebygdsminnen Berättelsen om människorna Nord i mar-ken* (2004) finns en rik och omsorgsfull dokumentation av ett fjällskogsområde i norra Idre i Dalarna. Boken handlar om ett område med likartade förhållanden som på Lillhärjåbygget, som även gränsar till sydvästra Härjedalen. Ortnamnen behandlas speciellt i kapitlet Namnen och berättandet och längst bak i boken finns en ordlista och en karta. På kartan är fjällskogsbygdens platsnamn upptecknade.

Jag har använt Staffan Nyströms *Att uppteckna ortnamn Bakgrund och praktiska anvisningar* (1992), som handbok i ortnamndokumentationen. Vissa uppgifter är hämtade ur min D-uppsats i geografi (Bodin 2006).

Etiska överväganden i dokumentationen

Arbetet med namnrapporten har inneburit att jag gjort metodiska och etiska överväganden. Vem som ska ha tillgång eller rätt till vilken kunskap eller information och på vilka grunder, det är frågor som är viktiga att ställa i samband med dokumentationen. Dessa frågeställningar samt tillvägagångssätt vid dokumentation har behandlats på seminarier arrangerade av NAPTEK, nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och Centrum för biologisk mångfald, Sametinget och Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, se vidare bilaga III. För uppgiftslämnarna, vars integritet och kunskap arbetet handlar om, och som måste skyddas, behöver allt material godkännas av uppgiftslämnarna innan publicering och beslut fattas var materialet ska arkiveras. Detta har präglat dokumentationens upplägg. Förhållningssättet, som innefattar metodutvecklingsaspekter, strävar efter och förutsätter tillräckliga möjligheter för uppgiftslämnarna att medverka och styra arbetet på ett ur deras synvinkel tillfredsställande sätt.

Avgörande är uppgiftslämnarnas möjligheter att avsätta tid för intervjuer, dokumentation i fält och efterarbete med beslutsfattande om exempelvis arkivering och publicering. För att stödja kulturbärarna i deras roll, vars vardag och arbete dokumentation gör intrång i, beslutade Centrum för biologisk mångfald att bidra med ersättning för avsatt tid. Utgångspunkten är att möjliggöra att tillräckligt med tid skall kunna avsättas utan alltför stora ekonomiska avbräck i uppgiftslämnarnas verksamhet och att ge alla inblandade mer jämbördiga möjligheter. Ett motsatt förhållande skulle kunna innebära en situation där en sponsrad inventerare gratis eller med en ringa investering, hämtat traditionsbärarnas information. Frukterna av dokumentationen, exempelvis traditionsbärarnas kunskapskapital och teknik, patenteras därefter av en utomstående part för att ge denne vinster när frukterna sedan marknadsförts och traditionsbärarna förlorat allt inflytande över.

Dokumentationen resulterar i en rapport och en karta, bilaga VI, där uppgiftslämnarna tagit ställning till och godkänt slutprodukten. Grundstrukturen till en databas har även byggts som lagras på Länsstyrelsen. Graden av framtida spridning, publicering och syfte med användning av data ska övervägas och det är frågor som även inkluderar yngre generationer av gårdens ättlingar.

Intervjuer och fältarbete

Dokumentationen bygger på fältinventering och intervjuer som i huvudsak är utförda under 2007 och 2008. Intervjuerna med Karin Eriksson och hennes döttrar Eva Eriksson och Ann Eriksson är delvis ljudupptagna. Systrarna Eriksson är uppväxta på Lillhärjåbygget och i dag bosatta på gården. Intervjuerna är gjorda på Lillhärjåbygget i mars, juli och augusti 2007 samt i mars och juni 2008.

Inför de första intervjuerna skickades en förberedande allmän information om ortnamn och namnuppteckning till gården, bilaga I och II. Intervjuer gjordes i Karin Erikssons kök med en utskrift av ekonomiska kartan på bordet som utgångspunkt, när arbetet på gården tillät; i huvudsak på förmiddagarna efter frukost, samt efter middagsvilan fram till kvällsmaten. Intervjuerna är olika långa; som längst på cirka 1,5 timme, medan andra är kortare.

Katarina Bodin och Karin Eriksson, Lillhärjäbygget. Foto: Eva Eriksson mars 2007.

Namndokumentationen i rapporten bygger dels på skrivna anteckningar som gjordes i den så kallad namnlistan under intervjutillfällena i fält och inomhus, och dels genom avlyssning i efterhand av intervjuerna som spelades in. Inspelningarna gjordes med en Ipod med en extern mikrofon. Ortnamnen markerades på kartunderlaget med löpande nummer och preliminära placeringar. Myrnamnen markerades däremot direkt på kartunderlaget. I namnuppteckningar dokumenteras vanligen namnen med löpande nummer i en så kallad namnlista, bilaga VI. Varje nytt namn som inte redan finns med på en befintlig karta får alltså ett nummer och det numret skrivs på kartunderlaget och i namnlistan. Redan befintliga namn på en karta tas upp som onummerade i namnlistan (Nyström 1992).

Vad som är ett namn eller inte kan i vissa fall vara svårt att urskilja. Är benämningen grinden ett namn eller beskrivning av en företeelse, en grind? Det är en bedömningsfråga menar Lennart Hagåsen på SOFI (muntligen 2010). En gårds närbelägna ortnamn utmärks ofta av att vara mindre definierade, av svag namnkaraktär, då de betecknar platser som är inom synhåll från gården så kallade, närhorisontsnamn. Behovet av särskiljande namn är mindre än för utmarken (Strid 1999:28). Gränsen mellan en namnuppteckning och en kartering, speciellt för en gårdsmiljö, är därför ofta svårdragen. Namnupptecknaren får i praktiken känna in vad som bör vara med i namnuppteckningen i dialog med människorna som använder namnen (Hagåsen muntligen 2010).

Fältinventeringen startade sommaren 2007 med att Eva och Ann Eriksson och koflocken som skulle ut på bete och jag gick ut i terrängen; först i juni runt hemgården och sedan i augusti i landskapet runt Hackåsvallen. Vi dokumenterade de platser som låg kring den löt som var vald för dagen för kornas bete, både av praktiska och tidsmässiga skäl. Under vandringarna berättade Ann och Eva om platserna och vi hjälptes åt med anteckningarna av namn och koordinater i namnlistan.

Eva Eriksson, Lillhärjäbygget, juli 2007.

Ann Eriksson, Lillhärjäbygget, juli 2007.

Platsernas läge bestämdes genom att koordinater togs med en GPS med positionssystemet Rikets nät och kartreferenssystem RT 90 inställt. I samband med Länsstyrelsen övergång till kartreferenssystemet SWEREF 99 uppdaterades all data. Namnkartan, bilaga VI, bygger på korrigeringar av lägena utifrån GPS-mätningarna i terrängen. Många av platserna fotograferades. En del av myrnamnen representeras av GPS-punkter som införts manuellt i kartan. Vattendrag och vägar av olika slag, eller skogspartier, avgränsar i praktiken myrarna och deras namn ifrån varandra. Karin Eriksson, vars rörlighet vid intervju tillfällena var begränsad, kommenterade i efterhand flertalet av bilderna tagna under vandringarna. Foton fördes över digitalt från kameran till datorn. Hon kunde då se bilderna på skärmen och identifierade platserna i det landskap hon kände så väl. Det var glädjefyllda stunder som vi delade.

Karin Erikssons inspelade namnuppläsning från juli 2007, avlyssnades och uttalet transkriberades till skrift av Sune Jörnlind, Falun, medlem i Lillhärdals bygdemålsförening. Uttalet skiljer sig ibland en smula, menar han, från den dialekt eller mål man talar i Lillhärdal (Sune Jörnlind muntligen, 2007). Transkriberingen skickades till Lillhärjäbygget där man i några fall gjorde smärre korrigeringar av namnutskriften.

I mars 2008 tittade Ann och Eva Eriksson och jag igenom bilder från den gångna sommaren och gick igenom rapporten. Vi resonerade kring en del frågetecken som kvarstod och så vitt det varit möjligt har frågorna besvarats.

*Eva och Ann Eriksson och Katarina Bodin, Lillhärjäbygget.
Foto: Elisabet Bodin mars 2008.*

I juni 2008 följdes de platser upp som kvarstod från året innan. Några få platser är ännu inte besökta i fält och några namn har inte gått att lokalisera på kartan. Under hösten 2008 avlyssnades intervjuerna. Källmaterial studerades och en första utkast till rapport skrevs, som skickades till Lillhärjäbygget och Länsstyrelsen för genomläsning. Inspelade intervjuer brändes ner på DVD-skiva som skickades till Ann och Eva Eriksson. Under 2009 och 2010 har dokumentationen bearbetats och inför rapportens tryckning har uppgiftslämnarna och Länsstyrelsen granskat materialet ytterligare några gånger för ett slutligt godkännande.

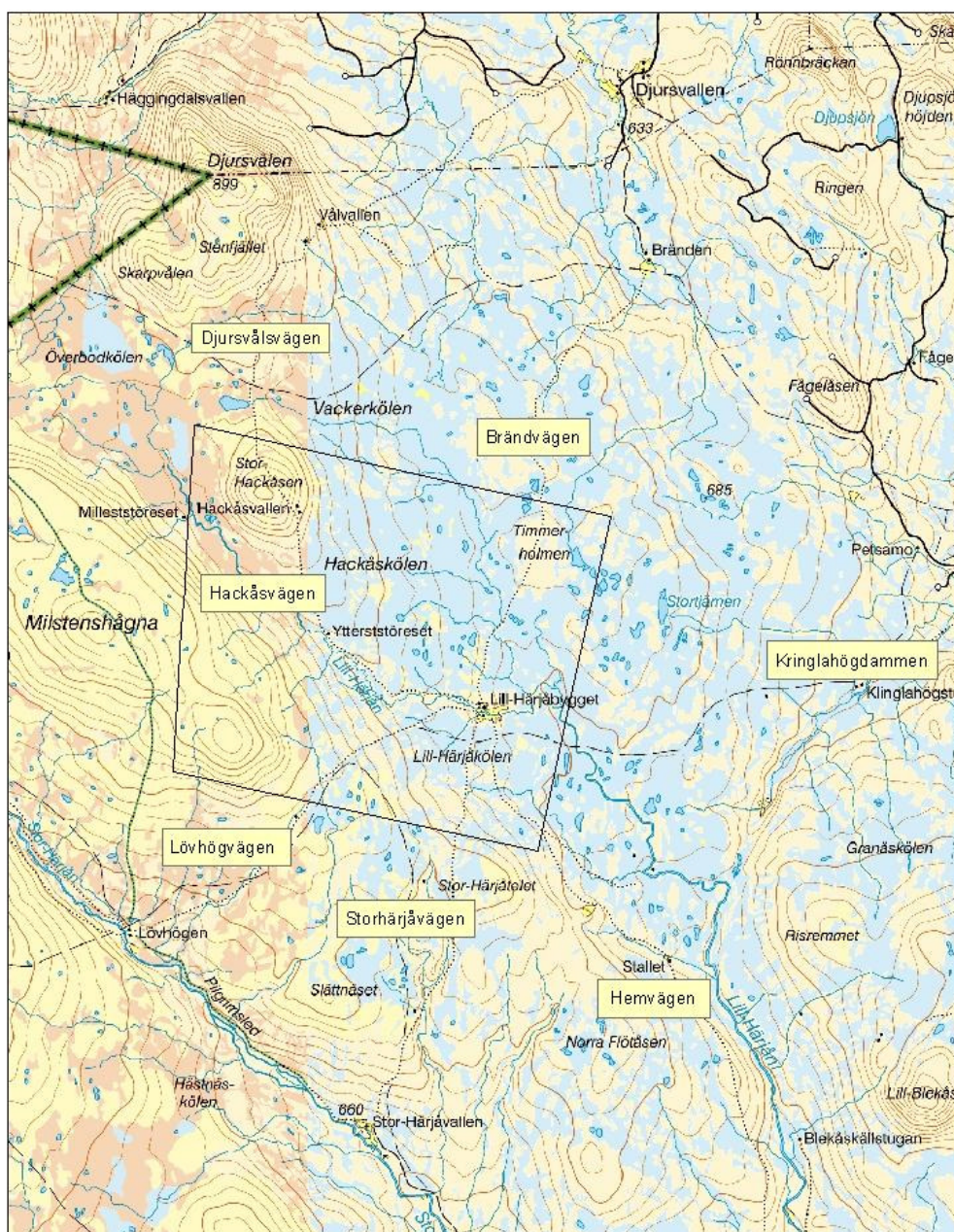
Namnuppteckningens struktur och innehåll

Namnuppteckningen redovisas utifrån följande system. Först tas ortnamnen Härjedalen och Lillhärjeån upp, sedan gården Lillhärjäbygget och Hackåsvallen tillsammans med närbelägna ortnamn. Sedan presenteras ortnamnen grupperade efter vilket markslag eller företeelse som namnen avser. Fjällnamnen kommer först. Utifrån huvudvägnätet runt Lillhärjäbygget kommer därefter namn på vägar och vägmärken följt av namn på slättermarker, slätterstugor och lador. Därefter kommer en liten mellangrupp av ortnamn som utgörs av betesmark. Namn på skogsmark, backar och höjder tar sedan vid och därefter lekplatser och badställen samt ett minnesmärke. Sist beskrivs Lillhärjäbyggets grannbebyggelse.

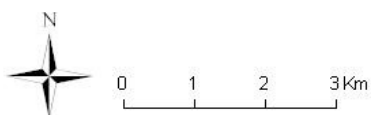
Översikt över huvudvägnätets gångstigar på Lillhärjäbygget

Hackåsvägen är stigen mellan Lillhärjäbygget och fäboden Hackåsvallen som ligger fem kilometer nordväst om gården. **Djursvålsvägen** går mellan Hackåsvallen och den nedlagda fäboden Vålvallen. **Brändvägen** kallas stigen mellan Lillhärjäbygget och

ödegården Bränden, som ligger åtta kilometer norr om Lillhärjäbygget. Det finns bilväg till Djursvallen som går vidare till Glöte. Byn Djursvallen ligger tre kilometer norr om Bränden. Några vallstigar leder till en äldre gångstig mot den gamla skogsarbetarbo-staden vid Kringlahögdammen. **Lövhögvägen** kallas gångstigen mellan Lillhärjäbygget och granngården Lövhögen. Gården är belägen sju kilometer sydväst om Lillhärjäbygget. Söderut utgör Storhärjävägen vandringsled mellan Lillhärjäbygget och Storhärjävallen som ligger sex kilometer söder om Lillhärjäbygget. Till Storhärjävallen finns bilväg med parkering för besökare till Lillhärjäbygget. I sydöst leder **Hemvägen** mellan Lillhärjäbygget och Lillhärdal via Lillhärjävallen, men det finns även en alternativ sträckning för häst via Tväråsen.

Länstyrelsen i Jämtlands län
© Lantmätverket

Lillhärjäbygget med vägnät.

Namnlistan

I en namndokumentation med namnlista beskrivs varje ortnamn under särskilda rubriker och rapporten följer i stort sett denna form (Nyström 1992). Se vidare bilaga IV.

- Namn
- Uttal
- Kategori
- Läge
- Övriga upplysningar

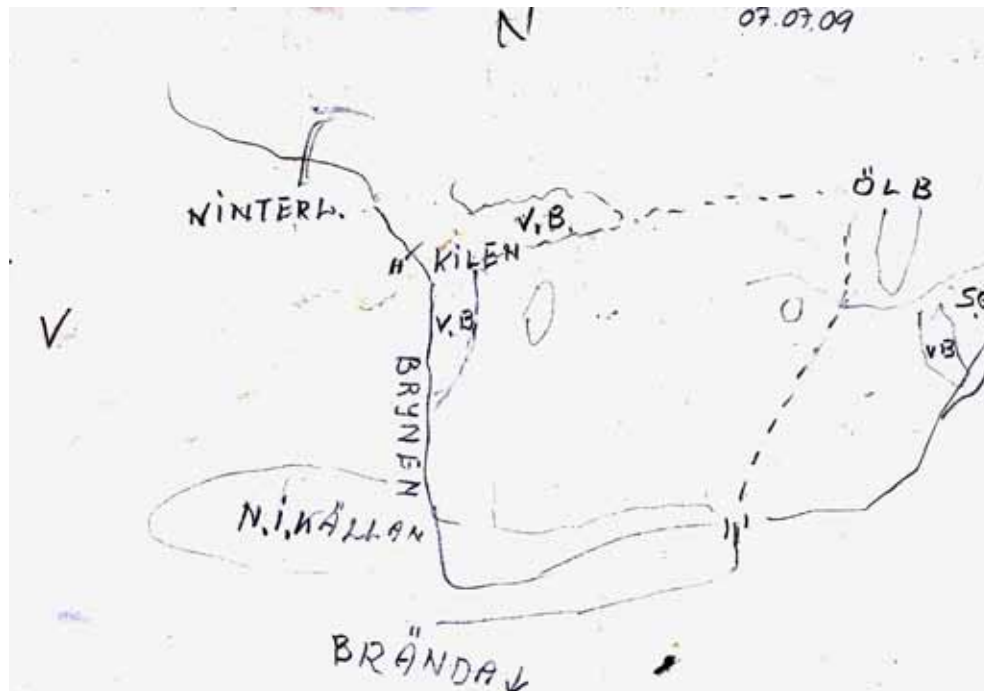
Jag har valt att först placera namnet i den dialektala formen, såsom de uttalas på Lillhärjäbygget. Det är naturligt att göra så och innebär en markering av att namnen är geografiskt kopplade till specifika marker, till de människor som vistas där och till deras språk. Därefter följer en något försvenskad form av namnen. Sune Jörnlinde (2007) har även här bidragit med tolkningar av vad namnet betyder.

Kategorin återger vad för slags lokal som bär namnet. Man anger vad namnet syftar på i dag, om det ännu är i bruk, eller – i andra fall – vad det syftade på när det tidigare var i bruk. Om det tidigare fanns ett kärr på en plats, som i dag är ängsmark, är ängsmark den kategori som bör skrivas, men i upplysningstexten noteras att det tidigare fanns ett kärr på platsen (Nyström 1992:28). Att återge exakta beskrivningar av platserna är ett medvetet val och i rapporten är det alltid uppgiftslämnarnas egen ordagranna beskrivning som återges, det vill säga Karin, Eva och Anns egna ord, om inget annat anges.

Under punkten fyra i namnlistan, som är läge, kan man förutom att ange det absoluta läget i form av kartkoordinaterna, mer preciserat i ord beskriva den namngivna lokalens läge eller utsträckning – det relativa läget. Det underlättar för den som i efterhand skall hitta platsen på en karta eller ute i terrängen.

Under övriga upplysningar beskrivs lokalens utseende eller funktion. Det kan handla om sakupplysningar och faktiska förhållande av vikt som kan kasta ljus över namnet eller folkliga förklaringar, sägner och berättelser (Nyström 1992:29).

Fotografier och teckningar är också värdefulla i namnuppteckningar. De flesta av platserna är fotograferade. Karin Eriksson gjorde ett antal egna kartor, principskisser, över hur platserna förhåller sig till varandra och till vattendrag, vägar med mera. Kartorna representerar ett memorerat landskap, de inre kartor som hon följde i terrängen.

Karin Erikssons karta över vilbackar nordöst om Lillhärjäbygget juli 2007.

Teckenförklaring:

V.B. = vilbacke VINTERL.= vinterled med vägbro för skoter utritad över bäcken Brynnen.
 ÖL.B. = Ölbacken S.G. = Svengovlet är äldre utslättermark, KILEN = kilformad flikit mor,
 BRYNEN = bäck, N.I. KÄLLAN=Näl i källan är äldre utslättermark. Streckad linje och hel
 linje = vallstig med kobro som är utritad över Brynnen. BRÄNDA = skogen som omger
 Lillhärjäbyggets inägor i norr.

Ortnamnsbeskrivningen

I den här sammanställningen har jag strävar efter att varje ortnamn, beskrivs i följande ordning:

- Nummer på namnkartan, bilaga VI
- Dialektalt namn
- Svenskt/försvenskat namn
- Kategori – vad namnet syftar på
- Läge med GPS-koordinater för nord och öst samt höjd över havet
- Läge, relativt läge i förhållande till andra kända lokaler
- Användning i dag och tidigare användning
- Tolkningar av namnet
- Övrig dokumentation
- Foto över valda platser

I rapporten är även några företeelser dokumenterade som inte har namn, men som är av kulturhistoriskt värde. Det gäller exempelvis några gränsrösen och en hästhage vid Hackåsvallen.

Några namn har inte gått att fästa på kartan. De saknas därför på namnkartan, bilaga VI, men är med i texten. Några av namnen på vägarna är heller inte markerade på namnkartan, men ingår i rapporten med en kortare informationstext. Förhoppningen är att i ett senare skede utföra en mer utförlig dokumentation av gårdens hela vägnät. Ytterligare några namn som är namn i gårdens närmiljö, är tänkta att redovisas på en särskild gårdskarta.

Ortnamn på Lillhärjäbygget: utmark och närområde

By/gård:	Lillhärjäbygget; Lillhärjädalen 1:1
Socken:	Lillhärjädals socken
Härad:	Herjeådalens härad
Kommun:	Härjedalens kommun
Kartblad:	Lantmäteriets fastighetskarta 16D 4e (2007), skala 1:10 000
Uppgiftslämnare:	Karin Eriksson, född 1929, död 2007, boende och uppväxt på Lillhärjäbygget Eva Eriksson, född 1947, boende och uppväxt på Lillhärjäbygget Ann Eriksson, född 1952, boende och uppväxt på Lillhärjäbygget
Upptecknare:	Katarina Bodin
Datum:	2007-03-12 – 2007-03-18 2007-07-02 – 2007-07-18 2007-08-19 – 2007-08-24 2008-03-09 – 2008-03-13 2008-06-08 – 2008-06-18

Härjedalen

En redogörelse för ortnamnet ges i Modin (1902, 1948:30 f). Han gör en genomgång av de olika tolkningarna som finns av ortnamnet. År 1273 är namnet skrivet Heriardal(r) och följande text refererar till den tolkningen. Unaeus (1698) menade att hela landskapet var uppkallat efter Härjån och att ån i sin tur blivit uppkallad efter Härjulf, den förste bosättaren i bygden Härjufsdal. Namnet, som ursprungligen endast skulle ha betecknat bygden i Härjåns dalgång, ska senare övergå som benämning för hela landskapet. Enligt ett norskt gränsbestämmedokument från 1273 slog sig Härjulf ner vid *Sliarosvellir*, en plats Modin lokaliserat vara vallarna belägna vid Slyans os i Härjeån (Modin 1949:XIV), *Slyos*, någonstans vid nuvarande Snösvallen eller Lövnäsvallen. Snösvallen ligger cirka en mil söder om Lillhärjäbygget vid ett vägskäl där vägen mot Storhärjävallen och pilgrimsleden Romboleden, viker av mot Särna. En annan, minst lika gammal lokalt företrädd uppfattning som Modin återger, var att grässorten hära, *Nardus stricta* gett upphov till landskapsnamnet. Härna, som var ett värderat hö av befolkningen hade "förr förekommit i sådan myckenhet att inbyggarna därmed kunnat fylla de största lador". Härna skulle växa särskilt rikligt i dalgången runt Härjån och ån skulle ha fått sitt namn efter växten.

Att vattendraget Härjån är upphov till landskapsnamnet Härjedalen är Pamp (1988:83) och Norrländsk uppslagsbok (Band 2 1994:159f) eniga om. Härjån, i äldre form stavat med e, skall enligt dessa, ha sitt namn efter ordet *har* i betydelsen stengrund, stenig terräng, stenig holme, mindre skär, då vattendraget karaktäriseras av sin stenighet. Landskapsnamnet har rimligen äldst åsyftat den nuvarande Lillhärjäbygden, bakom namnet Lillhärjädal ligger det äldre namnet på Härjån (Norrländsk uppslagsbok 1994:159).

Lillhärjeån

På några kartor från åren 1697 och 1799 är namnet skrivet som lillherjeån (LSA Y12 1697 och LSA Y9 1664). En källbäck, källå, eller å (SOFI 1917, 1934, 1938).

Lillhärjåbygget Gård

Lillherjeådalen är en enstaka gård, ett hemman på 1/6 mantal, öster om Milstenshågna, i dagligt tal kallat Lillhärjåbygget eller Lillhärjeån (SOFI 1936,1938).

Lillhärjåbygget i skymningen mot nordväst, augusti 2008.

*Lillhärjåbygget på 1930-talet strax innan den stora branden 1935.
Foto: Folkskolelärare Olof Jansson från Ljusnedal.*

De gräsrika fjällmarkerna vid Lillhärjeån har använts länge (Modin 1949:156). Ängsmark, som kan vara slåttermarker vid Lillhärjeån, omnämns i köpehandlingar från 1584. "Iffuer Powilssen från Underswik i Swerige, säljer då en lass Engh, som heter lille heriöö eller lill heriäö, till Hennich Eriksson för sju gamla daler" (Modin 1949:143). På *Karta öfver Jemtlands län* från år 1885 är gården märkt som Nybygget Lill Herjeå. Modin omnämner år 1902 Lillhärjäbygget eller Lillhärjeån som by (1949:130,143).

I början av 1800-talet anlades ett nybygge vid Lillhärjeån. Hans Andersson, Sunnanå, Lillhärda, eller Hane Hans som han kallades, hade enligt insyningsprotokollet år 1825 uppodlat en vall och på dess motsatta sida ett änge. Dessutom hade han röjt ett skifte som var tre fjärdingsväg långt och 1/8 mil brett på vardera sidan om Lillhärjeån, såväl uppströms mot Hakåstryggen, som nerströms mot Svartsäldret. Myrslätter fanns vid Faxbrynen och Kölskålen (Eriksson 1980:26). Hans namn återfinns på Lillhärjäbygget i moren 79 Hans Anders.

En fjärdingsväg var 4 500 alnar som motsvaras av 2 672 meter och som utgjorde en fjärdedel av en gammal svensk mil. En gammal svensk mil var åren 1699 till 1889 cirka 6 000 famnar, eller 18 000 alnar, eller 36 000 fot, eller 10 688 meter enligt Högman (webbsida 2009-09-01).

Hans Anderssons nybygge vid Lillhärjeån bör alltså ha omfattat ett skifte vid Lillhärjeån som var cirka åtta kilometer långt (8016 meter) och cirka 2,8 kilometer brett. En liten brink på nordsidan om Lillhärjeån gör att åvattnet inte når upp där husen står. Ängsmarken översilades däremot utmed ån och användes som slåttermark. I slutet av 1800-talet leddes Lillhärjeån om i en ny sydligare fåra nerströms broarna på gården (Karin Eriksson 2007). När Hane Hans dött uppstod bråk om rätten till slåttermarkerna. Vid avvittringen år 1842 stod Olof Olofsson Fors som brukare av gården. Sonen Schwölö Erik med familj brukade gården fram till slutet på 1840-talet (Eriksson 1980). De bodde förmodligen i sommarstugan vars källare har året 1816 inristat. På gården finns två sommarladugårdar, varav det ursprungliga Österfjöset förmodligen är äldst; Västerfjöset har inristningen 1801 (Karin Eriksson 2007).

Den 12 och 13 augusti 1842,

"Besågos de lägenheter, som vid Lillherjeån och Djursvallen blifvit av inhysesmannen Olof Olsson och hemmansägaren Eric Olofsson på no 20 i Kyrkbyn, sökta till nybyggen, och befants vid Lillhärjeån slåtterlägenheter till 41 lass, på Kälen söder från det så kallade bygget eller vällen 3 lass, rödland vid Faxbrunn 3 lass, myran söder om Faxbrunnmören 2 lass och i Faxbrunnmören 1 lass eller tillsammans 50 lass-" (Socknens avvittringshandlingar år 1842 till Avvittringskarta över Lillhärjädalen 1:1 1838-1841, LSA Y29 1:1 1838-1842).

På 1840-talet övergick Lillhärjäbygget efter en rättsprocess till bönder i gården *Upp i gala* i Lillhärda. Paret Karin Kjelsdotter, *Karin Kjelsa* från Upp i gala, (1829-1910) och Olof Eriksson, den äldre *Oi Ersä*, från Glöte (1824-1909), flyttade i början av 1860-talet till Lillhärjäbygget. Paret är mormors farmor och farfar till de nuvarande brukarna på gården. Makarna fick två söner; Kiel, (1856-1891) och Erik, (1865-1935). Under 1870-talet fastställdes slutligen gårdens gränser och avverkningsrätten på skogen utarrenderades till ett skogsbolag på 50 år. Under 1880-talet uppfördes de byggnader som är äldst på fåbod Hackåsvallen (Karin Eriksson 2007).

Hackåsvallen i augusti år 1955, mot norr. I förgrunden ledet, som i äldre tid var öppningen till vallen, för gångstigen Hackåsvägen. Fotot är i privat ägo.

I början av 1900-talet övertog den ene av parets två söner, Erik Olofsson, *Erik Orsa*, eller Härjågubben kallad, gården tillsammans med hustrun Karin Andersdotter, *Karin Andersa*, Lillhärdal, (1864–1939). Paret fick fyra barn; Karin (1891–1968), Anna (1893–1972), Olof (1899–1983) och Erika (1906–1915).

År 1933 framför storstugan på Lillhärjåbygget. Från vänster står Anna Eriksson, Karin Andersdotter, Lövhög Per Eriksson och Karin Eriksson. Längst fram står fyraåriga Karin Eriksson. Storstugan försvann i branden år 1935. Fotot är i privat ägo.

Under 1930-talet återfick Lillhärjåbygget avverkningsrätten på sin skog. Ett arvsskifte av gården ägde rum efter Erik Olofssons död 1935 mellan de tre barnen som var i livet. En tid senare samma år brann alla byggnader på Lillhärjåbygget ner på den södra sidan om Lillhärjån, alla utom det lilla Mejeriet. Ett nytt gårdstun på sydsidan med en något mindre ladugård och stall byggdes upp och två av syskonen, Anna Eriksson och Olof Eriksson, *O/ Ers* den yngre, fortsatte att driva gården. Under den här tiden fanns som mest 17 mjölkkor på Lillhärjåbygget (Karin Eriksson 2007).

Annas dotter Karin Eriksson flyttade efter avslutad skolgång tillbaka till gården och drev djurhållningen jämsides med mamman. På 1940-talet drogs djurantalet ner till fyra till fem kor per hushåll, och tillsammans fanns det cirka tio kor på gården samtidigt som en del av utslättermarkerna upphörde. Karin Eriksson fortsatte med jordbruket även efter moderns bortgång i början av 1970-talet. Hon drev gården tillsammans med morbrodern Olof och sambon Sture Sundgren med bistånd av de tre barnen Eva, Karl-Erik och Ann och deras far Erik Eriksson, Djursvallen (Karin Eriksson, 2007). Lillhärjåbyggets utslätter avvecklades successivt i och med att djurbesättning minskade och effektivare vallodling på inägan för att slutligen upphöra helt år 1962 (Karlsson 2004).

Dottern Ann Eriksson flyttade till Lillhärjåbygget 1998 och dottern Eva Eriksson 2006.

År 2002 blev gården kulturresevat. Samma år mottog Karin Eriksson en utmärkelse som kulturbärare av dåvarande landshövdingen Maggi Mikaelsson. Gården har genomgått ytterligare ett generationsskifte, då Sture Sundgren avled hösten 2005 och Karin Eriksson gick bort sommaren 2007. I dag driver Ann och Eva Eriksson gården tillsammans.

Gårdsnamnets förled är namnet på ån som den är belägen vid. Efterleden bygget är bildat ur verbet bygga med ett meningsinnehåll som att uppbygga, uppföra, anlägga och konstruera. Mot medeltidens slut fick verbet även ett vidare innehåll med betydelser som att bilda, skapa, gestalta eller utgå ifrån, grunda sig på eller sätta sin lit till. I Dalarna är gårdar med namn som slutar på bygget dokumenterade från 1300-talets första hälft (Johnson Kucerova 1983:75, 97 f).

För beskrivning av Lillhärjåbygget:

Modin (1949:143).

Eriksson (1980:26-28).

Bergström (1999:106-107).

Löw med flera (2000:41) om Hackåsvallen.

Höglund (2001).

Busk Tillägg till 3:e upplagan av Härdals fåbodar om Lillhärjåbygget (manus).

Karlsson (1999).

Karlsson (2004).

Hallberg (2006) Flygfoto över gården s. 12–13 samt bokens baksida, foto över fåboden Hackåsvallen sida 165.

Svartsäldret

Svartsäldret är ett parti av Lill Härjeån (SOFI 1978). Området finns utmärkt med text Svartsillret på laga skifteskarta från år 1912, nordväst om ägofigur 6119 och med namn på ekonomisk karta 16D 2-3 g-h Tväråsen (1977). Svartsäldret ligger cirka 6,3 kilometer sydöst om Lillhärjåbygget strax norr om Kyrkesolabäckens utlopp i Lillhärjeån, nästan mittemot Norra Flötåsen. Namnet Svartsäldret är även utritat på en karta som heter *Ångar vid LövnäsvalLEN och omnejd* (odaterad). Kartan är utförd av Margareta Jönsson från LövnäsvalLEN. På kartan är namnet utritat på västra sidan av Lillhärjeån något upp-

ströms namnet Slettan. Ner till Svartsäldret sträckte sig det område som insynades på nybygget Lillhärjeån enligt insyningsprotokollet från 1825. Se Lillhärjäbygget.

Svartsälderön

Svartsälderön motsvaras av ägofigur 6117 holme vid Sillret på laga skifteskarta från 1912. På ekonomkartan 16D 2-3 g-h Tväråsen (1977) är ön inte utritad.

164 Kraftverkkåken Turbinhus

Koordinater 68 71 103 N, 13 77 364 Ö

718 m.ö.h.

Kraftverket sattes igång år 1973 och alstrade elektricitet till vinterladugården och bostadshus fram till i maj år 1974. Då brast dammen och därefter var Lillhärjäbygget utan ström i sex år tills ett dieseldrivet elverk inköptes (Hallberg 2006:117 ff). För kraftverksprojektet, som utfördes tillsammans med Härjedalens kommun, stod Karins Erikssons son Karl-Erik Eriksson, hennes morbror Olof Eriksson och sambon Sture Sundgren som byggde damm och turbinhus. Dieselveket installerades i Lilla elhuset. I dag finns även en solcellsanläggning på gården (Hallberg 2006:117 ff).

Kraftverkkåken mot söder, juli 2007.

Kraftverkkåken mot sydväst, juli 2007.

171 Kanaln Kanalen *Grävd kanal*

Koordinater 68 71 170 N, 13 77 071 Ö vid dämningen/luckan i väster.
718 m.ö.h.

Kanalen grävdes med motorgrävare i början på 1970-talet i samband med kraftverksbygget. I kanalen leds vatten in från Lillhärjeån till *Kraftverkkåken* 164. Kanalen är ibland uttorkad sommartid.

Kanalen mot väster, augusti 2007.

Dämningen i kanalens inlopp från Lillhärjeån i riktning mot Lillhärjäbygget, augusti 2007.

HakkåsvöLLn Hackåsvallen

Koordinater 68 73 84 N, 13 74 80 Ö hämtade ur *Busk* (2005).

Fäbod tillhörande gården Lillhärjäbygget (SOFI 1917). På berget Hackåsens sydöstsluttning ligger fäboden Hackåsvallen cirka fem kilometer nordväst om hemgården. Omkring år 1884 började förmodligen fäboddriften, eftersom det äldsta fähuset på vallen har den dateringen. Vallen är belägen strax under trädgränsen på cirka 800 meter över havet. Den inhägnade öppna marken utgörs av en hektar äng som slås på sensommaren. Höet hässjas och lagras i ladan på vallen. Här finns två boningshus, två ladugårdar, varav det ena med ett dass, ett stall och ett härbre med källare. I källaren förvaras kylvarorna. Man buför hit på Hackåsvägen i slutet av augusti och stannar i ungefär en månad innan man buför tillbaka till hemgården. Kreaturen betar fritt i markerna utanför den inhägnade vallen, som efterbetas efter avslutad höskörd (Karlsson 1999).

Hackåsvallen är namnet för själva täkten eller vallen, som är den inhägnade hävdade ytan runt fäbodstugan (Karin Eriksson 2007).

Karlsson (1999).

Hallberg (2006:159-173).

Hallberg (2006:160) foto på Hackåsvallen mot nordväst, innan taggråden blev bytt till trögärdesgård.

Hallberg (2006:160) foto mot öster med trögärdesgård.

Hackåsvallen mot söder. Foto: Eva Karlsson, Länsstyrelsen, september 2009.

Hakåsryggen

Hakåsryggen nämns som den ena änden på området och Svartsälderön som den andra när Hans Andersson år 1825 insynade nybygget vid Lillhärjeån (Eriksson 1980: 26). Jämför Svartsäldret.

Hackåsen Stor Hackåsen

Ås eller berg som ligger vid Lillhärjåbygget (SOFI 1917,1938). Stor Hackåsen är belägen cirka fem kilometer nordnordväst om Lillhärjåbygget. I dagligt tal kallat för Hackåsen. Åsen är utsatt med namnet Hackåsen på avvittringskarta från 1838 (LSA Y29 1:1 1838) och som Stor Hackåsen på *Karta öfver Jemtlands län* (1885).

Fjäll och berg

Milstenshågna Hågna Fjäll

På en kartan från år 1799 (LSA Y9) är namnet skrivet Härjå Fiel (SOFI 1968). Enligt traditionen har en gammal pilgrimsväg gått över detta fjäll (SOFI 1934). Milstenshågna är beläget närmast väster om Lillhärjåbygget. På avvittringskartan (LSA Y29 1:1 1838) är fjället utsatt som Milstenshogn. Pilgrimsleden Romboleden som leder till Trondheim går uppe på fjället.

Olof Jansson, skolläraren (1888-1963), som undersökte de gamla pilgrimslederna i Härjedalen, skriver:

"Min sagesman i Snösvall uppgav att äldsta vägen, Rombovägen, från Herrdal gått över Blekvallen och korsat Lillhärjeån, där Råbäcken faller in, varefter den gått över Flötåsarna strax söder om den högsta punkten fram mot Källarhålsbäcken, där den delat sig. En gren skall ha gått mot Storfjäten och till Elverum, dit herrdölarna fordom reste och köpte upp föl. Och en gren har tagit mot norr till sydöstra kanten av Milstenshågna, där röse varit upprest...()... Det är mycket troligt att omnämnda röset å Milstenshågna varit en offerkast. Nuvarande ägaren av Lillhärjäbygget, Erik Olsson, berättade, att hans fader sökt gräva ut det, då det sades innehålla en skatt. Han begav sig dit och kastade undan de överst stenarna. Under dem låg en stor sten, som han försökte få bort. Då utbröt åskväder, och det ljungade och blixtrade. Gubben blev nu säker om, att där fanns något. En tid efteråt tog han gumman med sig till hjälp, bände upp stenen, men fann intet. Vägen över Milstenshågna skall ha gått efter högsta kammern. Vid Sundtjärn löpa två moränåsar i nordnordostlig riktning ända fram till södra änden av östra Lågheden. Troligen har man sökt sig fram efter dessa, då omgivningen är sumpig och stenig" (Jansson 1937:42-43).

Berättaren Erik Olsson bör vara *Erik Orsa*, fadern Olof Eriksson, *Ol Ersa* den äldre och modern Karin Kjellsdotter, *Karins Kjelsa*.

För mer om pilgrimsleden se Jansson (1937).

För utförlig beskrivning av vägen Lillhärdal – Storfjäten – Elverum, se Bodin (2006).

Om Milstenshågna skriver Modin (1949:131), att fjället fått namn efter ett vägmärke som varit uppsatt på berget. Ett hågn är ett större fjällparti med brant stupande väggar. Benämningen härledes från allmogen från hänga. Ordet ingår i åtskilliga namn på fjällhöjder såsom Fruhågna och Sömlinghågna med flera (Modin 1949:13). I fjällskogsbygden norr om Idre är hågn häng, fjäll med brant sida (Ljung 2004: 432).

Vedungen Fjäll

Kallas även för Vedungfjället (SOFI 1938). Namnet ursprung är inte klarlagt. År 1800 stavades namnet VidongFjäll och fjället var gränsröse mellan Särna och Lillhärdals socken (LSA Y27 1800). Vidare tolkningar av namnet finns i Bodin (2006).

Lövhatten Hatten Fjäll

Markerat som Löfhatten på kartan från år 1800 (LSA Y27). Kallas även för Hatten och Lövhöghatten och är en höjd i Lövhögen. Fjälltoppen är kal liksom de andra. I dalgången efter Storchärjeån växer blandskog, löv- och granskog (SOFI 1917, 1938). Fjället kallas Hatta på Lillhärjäbygget.

Djursvålen Berg

Berg i Linsells och Lillhärdals socken (SOFI 1967), markerat som Djursvål på en karta år 1800 (LSA Y 27).

Flötåsarna

Bergås som ligger mellan Härjeån och Lillhärjeån. Mellan den norra och den södra Flötåsen ligger en stor myr, Flötmyren (SOFI 1934). Flötåsarna består av tre åsar som ligger i rad efter varandra i nordsydlig riktning sydsydöst om Lillhärjäbygget. På topografiska kartan 16D Lofsdalen SV (1978) är åsarna utskrivna som Norra Flötåsen, Mellersta Flötåsen och Södra Flötåsen, belägna fem, sju och åtta kilometer sydsydöst om Lillhärjäbygget.

Vägar och vägmärken

6 Hakkåsväjen Hackåsvägen Sommarväg Gångstig, Vallstig; Buföringsstig
Koordinater 68 71 054 N, 13 77 451 Ö

Gång-, vall- och buföringsstig under barmarksperioden som går på norra sidan av Lillhärjeån mellan Lillhärjäbygget och fäboden Hackåsvallen. En äldre och en yngre sträckning av vägen finns närmast gården. Den yngre tillkom under 1970-talet vid bygget av Kraftverkkåken 164 och kanalen – Kanalen 171. I riktningen Hackåsvallen och Lillhärjäbygget kallas stigen Hemvägen.

40 Vilhästn Vilhästen Sten
Koordinater 68 71 582 N, 13 75 909 Ö
738 m.ö.h.

Sten, vägmärke, cirka 1,7 kilometer väster om Lillhärjäbygget fågelvägen utmed Hackåsvägen 6 och 38. Stenen är belägen cirka 600 meter nerströms Yttersstöröset och formad som en hästrygg. Den utgör en rastplats, en vilsten, på vandringar mellan fäboden och hemgården (Karin Eriksson, 2007). Foto finns i inledningen.

Hallberg (2006:161).

Fyrhjulingsvägen Lillhärjäbygget – Hackåsvallen Sommarväg/vinterväg
Fyrhjulingsvägen mellan Lillhärjäbygget och fäboden Hackåsvallen som blev klar år 2003. Lederna måste underhållas och förbättras kontinuerligt (Eva Karlsson, muntligen 2009). Vägen är dragen över myren Hackåskölen.

Fyrhjulingsvägen som går mellan Lillhärjäbygget och Hackåsvallen över Hackåskölen. I bakgrunden syns ett av taken på fäboden Hackåsvallen på Stor Hackåsens sydöstsluttning, juli 2007.

Hästvägen till Hackåsullen Hästväg Lillhärjäbygget-Hackåsullen*Sommarväg Hästväg*

Sträckningen av hästvägen till Hackåsullen är närmast gården gemensam med hästvägen till Lövhögen. En väg för hästar ligger i torrare terräng och är därmed krokigare och längre än gångstigar (Ann Eriksson, 2007). Hästvägen till Hackåsen börjar bakom Sågverket på gården. Hästvägen viker senare av åt nordväst för att via ett vad över Lillhärjeån strax öster om Fõñña Drivan 20, fortsätta på nordsidan om Lillhärjeån i ungefär samma sträckning som gångstigen Hackåsvägen 6 till Hackåsullen.

”I Bottnarna går hästvägen in i en av härabottengiporna”

(Ann Eriksson 2007).

Vägskäl Hackåsvägen besöksstig Knulängen vägskäl

Koordinater 68 72 468 N, 13 75 068 Ö

728 m.ö.h.

Vägskäl vid gångstigen mellan Lillhärjäbygget och Hackåsullen och besöksstigen till Knulängen och Knulladan. Besöksstigen tar av cirka 350 meter nordväst om Ytterstörroset väster om Hackåsvägen och följer en myr i dess norra kant, tar av över skogsklädda Knulen 118 över branten, ner över Lillhärjeån i ett vad vid Knulängen.

Vadet vid Knulängen Vad

Koordinater 68 72 479 N, 13 74 851 Ö

733 m.ö.h.

Här går man över Lillhärjeån för att komma till Knulängen 37 och Knulladan 36. Intill vadet på nordsidan om Lillhärjeån nedanför brinkkanten (Knulkanten) markerar en stor rotvälta vadstället.

Väjen åt Hatta Vägen mot Lövhatten ”Kärleksvägen, Friarvägen”*Sommarväg Gångstig*

En gångstig under barmarksperioden mellan fåbodarna Hackåsullen och Lövhattvallen, kallad Hattvallen. Hattvallen var Lövhögens fåbod. Stigen gick via Milleststörroset. På denna stig gick med säkerhet Lövhög Per, född på Lövhögen år 1883 och död år 1966 i Särna, från Lövhattvallen för att träffa Karin Eriksson, Lillhärjäbygget (1891-1968) när hon om hösten var på Hackåsullen. Paret gifte sig år 1912 och Karin flyttade till Lövhögen (Karin Eriksson 2007).

Stigen korsar Lillhärjeån vid vadet 19 och följer sedan sydsidan på Lillhärjeån till Milleststörroset och vidare upp över fjället Milstenshogna till Lövhattvallen. Riktmärke på Väjen åt Hatta är i trädgränzonen på Milstenshågnan tallen Spiresbusken 271, som står väster om Milleststörroset.

19 Vadställe Vadställe/Kovad

Koordinater 68 73 627 N, 13 73 754 Ö

777 m.ö.h.

Ett vadställe eller kovad över Lillhärjeån på Väjen åt Hatta 21; gångstigen mellan Hackåsullen och Lövhattvallen. Vadet som ligger cirka en kilometer västsydväst om Hackåsullen är markerat med en blecka i en björk på östra sidan om Lillhärjeån.

”Det är ett vad här nedan den här illknycken – och här är Hackåsvallen. Och så gick man från vallen neråt ån och så förde - så och så. Och så gick man över ån om man skulle till störröset och det var väl lite högvatten på höstarna tänker jag... Det är två vad; ett gick man över där och ett där. Det berodde på hur kyn (korna) gick, hur slåttern var – var man skulle undvika, hur man fick gå” (Karin Eriksson 2007).

Vadet över Lillhärjeån mot nordväst i riktning mot Milleststörröset. Bleckan är i björken närmast bakom Ann Eriksson, augusti 2008.

18 Vadet vid Milleststörröset Vadställe/Kovad

Koordinater 68 73 674 N, 13 73 399 Ö Koordinater 68 73 678 N, 13 73 416 Ö
773 m.ö.h.

Två möjliga övergångar eller vadställen i Lillhärjeån strax nerströms Ollenabben 24 som båda är dokumenterade i fält.

*”Vad över Lillhärjeån som tidigare har använts vid vallning av kor från Hackåsvallen. Vadet har grunt läge med låga strandkanter alldeles öster om Ollenabben. Ett vad för kor kan inte ha för branta kanter, städjor, lutningen måste vara någorlunda för att de ska komma i och upp. Det får heller inte vara för stenigt. I dag går korna över här självmant när de betar”
(Ann Eriksson 2007).*

271 Spiresbusken Träd Riktmärke

Koordinater 68 73 803 N, 13 72 32 Ö
792 m.ö.h.

Riktmärke, vägmärke, på Veijen åt Hatta; gångstigen under barmarksperioden mellan Hackåsvallen och Hattvallen. En ensam tall med buskaktig växt – som en spira står i björkskog på en liten kulle i trädgränsen på fjället Milstenshågnas nordöstsluttning. Något högre upp i trädgränsen fjällsluttningen tar stenrösen vid som vägmärkor.

"Han är vindpinad, låg och pinad – men det är en tall och ett bra märke då när han är så ensam" (Karin Eriksson 2007).

"Millestörrösbäcken – då går man ovanför den. Ja det är björk, tallen står i björkskog, på en kulle, en liten kulle" (Eva Eriksson 2007).

Spireabusken i riktning Hattvallen, augusti 2008.

Till vänster om trädet i bild står det första stenröset i slutningen, augusti 2008.

27 Lövhögvägen Sommarväg Gångstig

Gångstig som under barmarkspenoden går mellan Hackåsvallen och gården Lövhögen. Sträckan närmast Hackåsvallen kallas Kissinamissinavägen. Stigen markerades med röd målarfärg för cirka fem till sex år sedan fram till och med vadet över Lillhärjeån och ängen intill. År 2006 markerades stigen med bleckor på träden. Stigen går över vadställe i Lillhärjeån, vidare väster om bäckravinen och Stormorbäcken över Milstenhögna för att sluta i Lövhögen (Ann och Eva Eriksson 2007). Stigen sammanfaller med den stig som på topografisk karta Gröna kartan 162 B Idre (1995) utgår från Lövhögen till Milstenhågnas högsta delar, där den slutar på kartan.

Kissinamissinavägen Etapp/delsträcka av sommarväg gångstig

Namnet Kissinamissina betecknar den sträcka av Lövhögvägen 27 som ligger närmast Hackåsvallen. Namnet uppstod ur en händelse som tilldrog sig när Karin Eriksson var barn. Hon var tillsammans med mamman Anna Eriksson på vallen med korna och Anna lockade på en bortsprungna katt (Karin Eriksson 2007).

50 Väjen tä fjälls Vägen till fjällen Sommarväg Vallstig

Koordinater 68 74 518 N, 13 74 335 Ö Vägskäl Djursvålvägen nr 28, Vägen till Fjälls. 828 m.ö.h.

Vägen är en led eller kostig där korna gick förr. På leden jätade Karin Kjelsdotter, *Karin Kjelsa*, som är mormors farmor till nuvarande brukare av gården. Leden viker av västerut från Djursvålvägen 28, gångstigen under barmarkspenoden mellan Hacksåvallen och Djursvållarna. Vägen till fjälls viker av cirka 800 meter in på Djursvållvallen sett från

Hackåsvallen en bit ner i Stor Hackåsens nordsluttning. Stigen går förbi ett riktmärke som utgörs av två döda träd 175, två torrakor, som är av i toppen och som står med ett mellanrum mellan varandra. Leden Till fjälls går vidare mot nordväst och passerar via en hög gran 176 och sedan troligen vidare mot Kroktjärnen 52 samt Kroktjärnbäcken 51.

”Häggingfjäll är det fjäll som avses i namnet, men så långt gick man nog inte”
(Eva Eriksson 2008).

175 Träd Riktmärke

Koordinater 68 74 606 N, 13 74 287 Ö vid nordligaste torrakan.
827 m.ö.h.

Två stycken torrakor, tidigare tre stycken, som båda är av i toppen och som står cirka 200 meter in på söder sida om stigen Vägen till fjälls 50 från avtaget till Djursvålvägen 28. Träden, som står med ett mellanrum mellan sig, utgör riktmärken för leden som viker av nordvästerut från Djursvålvägen 28. Torrakorna står i linje med siktmärket den stora granen 176.

176 Träd Riktmärke

Koordinater 68 74 606 N, 13 74 287 Ö
801 m.ö.h.

En stor gran, synlig från högsta toppen på Stor Hackåsen som utgör riktmärke för leden Vägen till fjälls 50. Granen består i själva verket av två granar som står tätt intill varandra. Vägen till fjälls passerar nordost om granen. Hit jätade, vallade Karin Kjelsdotter från Lillhärjåbygget korna. Via Stora granen går även en löt till Överstmören 23 och Överboda (Eva Eriksson 2007).

Eva Eriksson och stora granen mot norr och Häggingfjället, augusti 2008.

Vägen till fjälls, i bakgrunden riktmärket Stora granen.

Gränsröse *Stenröse*

Koordinater 68 74 904 N, 13 73 814 Ö
801 m.ö.h.

Stenröse som utgör gränsmarkering för Lillhärjäbyggets fastighet, belägen nära Vägen till Fjälls 50.

Gränsröse med skylt av stål *Stenröse med stolpe och plåtskylt*

Koordinater 68 74 929 N, 13 73 580 Ö
794 m.ö.h.

Stenröse med en skyltstolpe beläget nära Stora granen på Vägen till Fjälls 50. Gränsmarkeringen som markerar Lillhärjäbyggets nordvästra gräns är gjord på 1960-talet av Olof Eriksson.

28 Djursvålvägen *Djursvålvägen Sommarväg Gångstig*

Koordinater 68 73 900 N, 13 74 791 Ö vid utgång från Hackåsvallen väster om Stallet.
803 m.ö.h.

Över Stor Hackåsen är gångstigen rösad och används under barmarksperioden mellan fäbodarna Hackåsvallen och Djursvållvallen, som kallas Vållvallen på nutida kartor. Djursvålvägen går via Lill Hackåsen till Djursvållvallen, där det tidigare fanns sex val-lar enligt Anna Eriksson.

”Djursvålvägen går över krönet - högste Hackåsen- på Hackåsen. Den går alldeles förbi Hackåstjärnen och så bär det av in i Vålen”
(Karin Eriksson 2007).

Vägen är rösdad under 1980-talet och framåt (Eva Eriksson 2007). Ytterligare en gångstig avviker från Djursvålsvägen mot nordnordväst och leder mot Häggingdalsvallen med flera fäbodvallar.

178 Linja Linjen *Avverkad yta*

*Koordinater 68 73 961 N, 13 74 754 Ö
810 m.ö.h.*

Linja är namnet på den avverkade ytan närmast Hackåsvallen i nordväst. Här är stigen Djursvålsvägen 28 upphuggen och röjd i en flera meter bred gata eller linje omkring stigen, cirka 150 meter lång. Røjningen gjordes före Karin Erikssons tid som utkörsväg från Hackåsvallen.

”De tog mycket ved här och då var det lätt att transportera den på den breda vägen samtidigt som det blev sikt in på vallen” (Karin Eriksson 2007).

Linja Djursvålsvägen mot sydöst riktning Hackåsvallen, juli 2007.

Linja Djursvålsvägen mot nordväst uppför Hackåsen riktning Vålvallen, juli 2007.

179 Stenröse

*Koordinater 68 74 700 N, 13 74 262 Ö
822 m.ö.h.*

Gammalt stenröse med en tjärpinne i. Röset som troligen är ett gränsröse ligger på fastighetsgränsen på Djursvålsvägen 28 intill stigen på västra sidan, cirka 1,2 kilometer nordost om Hackåsvallen.

Det kan vara Karin Erikssons morfars far Olof Eriksson *O/ Ersä*, den äldre, som gjort röset (Ann Eriksson 2007).

53 Småmorväjen Småmorsvägen Sommarväg Gångstig

Koordinater 68 73 916 N, 13 74 883 Ö ca 30 meter från grinden in på vägen.
796 m.ö.h.

Småmorsvägen utgår från Hackåsvallen från en grind i öster och leder via Nål i hólúm, Hålorna där borta i norr 48. Stigen är bitvis synlig och användes under barmarkspe-rioden mellan Hackåsvallen och gården Brända. Gångstigen bleckades i sin helhet år 1999 och leder till Brändvägen 59 via Småmorarna 47 och ett vägshål Burrfallen. I början, närmast Hackåsvallen, är den rösad och delvis bleckad och sprayad orangeröd åren 1993 till 1994 (Ann Eriksson, 2007).

55 Vassväjen Vattenvägen Sommarväg Gångstig

Koordinater 68 73 932 N, 13 74 841 Ö en bit in på denna väg.
804 m.ö.h.

Vägen som man gick för att hämta dricksvatten när man var på Hackåsvallen. Stigen är mycket väl synlig och upptrampad mellan Hackåsvallen och vattenkällan.

”Stigen utgår öster om Stallet på Hackåsvallen och markeras av ett träd med en tvärså. Det var tidigare en röstol, det vill säga ett stöd för hässjevirket med slåtterrödor och krakar som förr stod inne på vallen. Det nuvarande stängslet står längre in på vallen och då hamnade trädet utanför stängslet”
(Karin Eriksson 2007).

Vägen som man går för att hämta dricksvatten (Jörnlinde, 2007).

46 Krokmoreväjen Krokmorevägen Sommarväg Vallstig/kostig

Koordinater 68 70 906 N, 13 74 818 Ö vid utgång nordost om Stallet på Hackåsvallen.
803 m.ö.h.

Koordinater 68 73 950 N, 13 74 819 Ö ca 30 meter in på vägen. 802 m.ö.h.

En led som används av korna själva och av den som vallar och som förbinder Hackåsvallen med Krokmoren via Källmoren 56. Utgår nordost om Stallet på Hackåsvallen. En stor tall 177 med stämpel från avverkningen omkring år 1900, utgör vägmärke på Hackåsens nordösts lutning för Krokmorevägen 46 (Karin Eriksson 2007). Se Krokmoren och Källmoren.

177 Träd Riktmärke

Koordinater 68 74 808 N, 13 74 895 Ö
791 m.ö.h.

En stor tall med stämpel från avverkningen omkring år 1900, belägen i nordöstra slutningen på Hackåsen, som utgör ett riktmärke för Krokmorevägen 46.

Stämplingstallen vid Hackåsen mot söder riktning Krokmoren, juli 2008.

Mot norr riktning Hackåsvallen, juli 2008.

59 Brändväjen Brändvägen Sommarväg Gångstig Hästväg
 Koordinater 68 71 097 N, 13 77 559 Ö

Väg som används under barmarksperioden mellan Lillhärjåbygget och granngården Bränden och Djursvallen. Brändvägen passerar över Ryggarna 60 och över Hackåskölen på lagda kavelbroar 76 och vidare över flera andra kavelbroar, exempelvis vid Kärringnålbrottet.

Gångstig, hästväg, klövjeväg, släpväg – sommarled (Karin Eriksson 2007).

Brändvägen blev spångad år 1905 och var den viktigaste sommarleden under barmarksperioden på Lillhärjåbygget, då det fanns affär och skola i Glöte. På vägen klövjade och gick man med häst och släpa.

”Stigen behöver vara cirka två meter bred och ungefär lika hög ovan marken, eftersom klövjesadlarna står ut. Stigen har använts mycket under de senaste 100 åren” (Ann och Eva Eriksson 2008).

Foto på kavelbro över Kärringnålbrottet finns i inledningen. Det finns flera vägmärken längs med stigen, ett är en sten som kallas Halvväjes nära Brotjärnen, ett annat är Kanonen på Timmerholmen.

Hallberg (2006:21, 23, 47 och 199) med beskrivning av vandring på vägen i riktning Bränden och Lillhärjåbygget.
Bergström (1999) om ”Glötebua” – handelsboden i Glöte.
Hallberg (2006:16).

76 Brynnbron Bro

Koordinater 68 72 081 N, 13 77 733 Ö mitt på bron.
 702 m.ö.h.

Träbro, skoterbro och bro för häst, över bäcken Brynnen cirka en kilometer norr om Lillhärjåbygget, strax söder om Ryggarna 60, på Brändvägen 59. Ett vad ligger cirka fem meter uppströms bron. En äldre bro som låg ungefär 20 meter uppströms den nuvarande bron reparerades under 1930 och 1940-talet av drängen Thunell. Men bron är inte längre kvar (Karin Eriksson 2007).

*Brynnbron och Brändvägen mot sydöst, Brynnbron mot norr, riktning Brända, juli 2007.
juli 2007.*

Motorvessleväg Lillhärjåbygget – Bränden Sommarväg

Led under barmarksperioden mellan Lillhärjåbygget och Bränden, jämför sommargångstig Brändvägen 59. Olof Eriksson köpte motorvessla runt år 1949 som han körde med både sommar och vinter (Karin Eriksson 2007).

Hästväg Lillhärjåbygget – Bränden Sommarväg

Bitvis har vägen en annan dragning på fastare mark jämfört med gångvägen.

Vinterväg Lillhärjåbygget – Bränden Slädväg, skoterväg

Skoterled för gårdens transporter som underhålls och hålls öppen hela vintern.

Vintervägen till Brända, riktning Brända, mars 2008.

Ut genom Brända Sommar- och vinterväg Gångstig Vallstig Kostig Hästväg
Bred mycket stenig väg som går genom skogen Brända 200. Skogen omger gården i norr. Vägen används flitigt för transporter av olika slag; vintertid exempelvis för ved, sommartid för fiske och många lötar grenar ut sig och utgår från vägen.

Ut genom Brända, mot öster, juli 2007.

Vallstig mot Klockmorholmen Sommarväg Vallstig
Stigen går över Brynnbron 240 via Faxbrynnmoren 68 till Klockmorholmen 110.

180 Kavelbro

Koordinater 68 71 091 N, 13 78 124 Ö mitt på kavelbron
696 m.ö.h.

Kavelbron är cirka 70 meter lång och går över myren och förbinder skogen Brända, öster om skogsholmen. Kavelbron, som kräver underhåll men underlättar transporter. Kavelbron ingår också i lötar via Brynnbron 240. Vallstigarna går vidare till platser uppströms Brynnen och till Nåli bäkkûm Vid bäckarna i norr 69, Faxbrynnmoren 68 och Klockmorholmen 110. Se Brynnbron 240.

Kavelbro mellan Brynnbron och Brändaskogen, i riktning mot Lillhärjäbygget med skogen Brända i bakgrunden, juli 2007.

240 Brynnbron Bro

*Koordinater 68 72 219N, 13 78 217 Ö
695 m.ö.h.*

Bro över bäcken Brynnen på vallstig cirka 700 meter nordöst om Lillhärjäbygget. Nuvarande bro är byggd år 2000. Dessförinnan fanns en bro byggd på 1980-talet. På vänster sidan om bron mot norr finns ett trästag som skall bidra till att det känns tryggare för korna att gå över bron (Karin Eriksson, 2007). Jämför med Karin Eriksson karta i inledningen.

Foto i Hallberg (2006:158).

Brynnbron till vänster och till höger syns ett äldre brofäste över Brynnen med kavlar utlagda framför, juli 2007.

Cykelvägen Sommarväg Vallstig

Cykelvägen löper i skogskanten öster om Vargmyren 66. En plan väg som det var möjligt att cykla på, så slät var den (Karin Eriksson 2007). Men några cyklar har inte använts på Lillhärjäbygget. Terrängen är överlag alltför ojämn eller blöt.

Cykelvägen mot norr, till vänster Vargmyren, juli 2007.

Väjen åt Kringlâhûgdâmmen Vägen till Kringlahögen *Sommarväg Gångstig*
Stigen följer vägen ut genom Brända över Brynnbron 240 och vidare med två vad över Lillhärjeån och Klockmoren (Lars Andersson, muntligen 2010). Vägen är en gångstig under barmarksperioden mellan Lillhärjäbygget och Kringlahögstugan via Tröskrisastugan. Kringlahögstugan ligger cirka 5,7 kilometer öster om Lillhärjäbygget.

Timmerflottarna och skogshuggarna som var inkvarterade vid Kringlahögstugan och Backamo, gick stigen för att köpa mjölk på Lillhärjäbygget under 1940-talet (Karin Eriksson, 2007). Olof Eriksson den yngre gick stigen varannan eller var tredje dag då han extraknäckte som dammvakt under 1940-talet. Han gick förmodligen på morgonen och skötte dammluckorna under dagtid vilka reglerade vattenmängden för flottningen av timmer. Sedan gick han tillbaka på kvällen (Lars Andersson, muntligen 2010). På vissa kartor finns även namnen Klinglahögstugan och Klinglahögmyren.

4 Lûvhûgväjen Lövhögvägen *Sommarväg Gångstig*

Koordinater 68 70 970 N, 13 77 360 Ö

Gångstig under barmarksperioden mellan Lillhärjäbygget och granngården Lövhögen som är belägen cirka sju kilometer sydväst om Lillhärjäbygget.

125 Hästvägen till Lövhögen Hästväg Lillhärjäbygget-Lövhögen *Sommarväg Hästväg*

Hästväg under barmarksperioden mellan Lillhärjäbygget och Lövhögen som går nära Lillhärjeån. Vid Ryggarna 122 förenas troligen hästvägen och gångstigen Lövhögvägen 4 till en gemensam väg.

”Hästvägar går ofta i längre terrängen än gångstigar, beroende på hästarnas villighet att gå i lös mark. Gångstigen går däremot ofta i skogsterrängen”
(Karin och Ann Eriksson 2007).

Släpväg Lillhärjäbygget - Lövhögen - Storhärjåvallen *Sommarväg för häst med släpa*

Väg för häst med släpa mellan Lillhärjäbygget, Lövhögen och Storhärjåvallen. Karin Eriksson berättar i Hallberg (2006:47): Ravinen som ligger mitt emellan gör det omöjligt att ta sig hit från Storhärjåvallen med häst och släpa. Man kommer inte fram där vid graven. Vi brukade köra via Lövhögen istället. Det är lite längre men det var mycket mer framkomligt. Om vägen motsvaras av hästvägen till Lövhögen 125 får framtida undersökningar utvisa.

5 Storhärjåväjen Storhärjåvallen *Sommarväg Gångstig*

Koordinater: 68 70 660 N, 13 77 416 Ö

Gångstig under barmarksperioden som går mellan Lillhärjäbygget och granngården Storhärjåvallen. År 1942 var sista etappen bilväg klar fram till Storhärjåvallen från Lövnäsvalen. Då började man använda Storhärjåvägen i stället för Hemvägen 75 mellan Lillhärjäbygget, Lillhärjåvallen, Snössvalen och vidare till Lillhärdalet. År 1939 var bilvägen mot Storhärjåvallen klar fram till Källarhalsbäcken. Bäcken rinner ut i Storhärjeån cirka två kilometer söder om Storhärjåvallen, en plats som enligt Karin Eriksson då kallades för Vägänden (Karin Eriksson 2007).

Vägänden är i dag benämningen för en vändhållsplats belägen cirka 100 meter sydost om Källarhalsbäckens utlopp i Storhärjeån intill grusbilvägen mellan Lövnäsudden och Storhärjåvallen. Här finns en bilparkering och starten av fyrhjulingsvägen till Lillhärjäbygget. Storhärjåvågen blev spångad åren 2002 och 2003.

Karin Erikssons beskrivning av en del av Storhärjåvågen i riktning Storhärjåvallen:

”Man hoppar över Fiskbäcken och kommer in i skogen som kallas Hans Anders. Det är en höjdkurva där och stigen går igenom första Hans Anders, andra Hans Anders och tredje Hans Anders. Skogspartier består av tre avdelningar med en liten myrstrupe emellan, tillsammans är alltihop Hans Anders. Alldeles när du går ut ur Hans Anders står en stor torrak, om han inte stupat, och där går fastighetsgränsen för Lillhärjäbygget. Och så blir det lite motlut och så blir det Storhärjåtelet”

Hallberg (2006:91) samt flygfoto över leden Lillhärjäbygget – Storhärjåvallen sida 212 och 208.

174 Tûrrôkâ Torrakan Träd Riktmärke
Koordinater 68 69 169 N 13 77 157 Ö
745 m.ö.h.

Riktmärke på Storhärjåvågen 5 mellan Lillhärjäbygget och Storhärjåvallen i sydsydväst. Stor torraka belägen cirka två kilometer söder om Lillhärjäbygget på en smal torrbackerygg ungefär 200 meter söder om där Hans Anders 79 slutar. Riktmärke även för fastighetsgränsen. Gränsskylt för kulturresevatet är uppspikat på en liten björk bredvid den stora Torrakan.

*Torrakan vid södra fastighetsgränsen på Storhärjåvågen riktning Lillhärjäbygget, juli 2007.
I bakgrunden skogen Hans Anders, juli 2007.*

Fyrhjulingsvägen Lillhärjåbygget - Vägänden *Sommarväg/vinterväg*
Fyrhjulingsvägen mellan Lillhärjåbygget och Vägänden som blev klar år 2006.

Motorvessleväg Lillhärjåbygget - Storhärjåvallen *Sommarväg*
Led under barmarksperioden mellan Lillhärjåbygget och Storhärjåvallen. Riktmärke är en torraka 232.

Vesslevägen på Överkölen mellan Lillhärjåbygget och Storhärjåvallen, riktning Lillhärjåbygget, juni 2008.

Vinterled Lillhärjåbygget-Storhärjåvallen *Vinterväg*
Vinterled mellan Lillhärjåbygget och Storhärjåvallen, sommartid även en vessleväg 231. Riktmärke är en torraka 232.

Torraka Träd

Riktmärke för vessleväg både sommar- och vintertid och snöskoterled mellan Lillhärjåbygget och Storhärjåvallen. Södra Graven 105 är ett biflöde till Källarhalsbäcken.

”Trädet säger - håll inte för långt till vänster, för då hamnar du i grava – Syndregrava” (Karin Eriksson, 2007).

Vägskäl Pilgrimsleden - Storhärjåvägen 5 i Hans Anders *Vägskäl*
Koordinater 68 69 796 N 13 77 326 Ö

Väjen åt Östestgröva Sommarväg Vallstig

Väjen åt Östestgraven var en vallstig som användes till ett långt dagsbete som slutade i Östra graven. Vägen är belägen någonstans väster om Hemvägen 75.

*”Östra graven – det var en lång löt det – öster om Millestgrava
(Karin Eriksson 2007).*

75 Hemväjen Hemvägen Sommarväg Gångstig Hästväg

Koordinater 68 73 809 N, 13 74 852 Ö

Väg under barmarksperioden mellan Lillhärjäbygget och Kyrkbyn i Lillhärdal. Det finns två sträckningar från gården som är gemensam till ett vägshål och den så kallade Ölburken på Torträdbacken 89, belägen cirka 1,8 kilometer sydöst om gården. Vid vägshållet är den västra gångstig som via Lillhärjåvallen och Lövnäsvallen var den genaste vägen till Lillhärdal. Den östliga stigen är en klövjestig, hästväg som via Tväråsen ledde till Lillhärdal.

75 Gångstigen Hemvägen Sommarväg Gångstig

Koordinater 68 69 066 N, 13 78 673 Ö

Vägen var i huvudsak i bruk innan bilvägen till Storhärjåvallen blev klar år 1942. Efter 1942 blev Storhärjåvägen den gångstig som brukades. Hemvägen kallades vägen till Härdal (Lillhärdal). Snösvallen var slutstationen för Hemvägen.

”Längs Hemvägen låg Flötan – en stor myr – som man kanske gruvade sig för” (Karin Eriksson 2007).

Hemvägen utgår från gården i sydöstra hörnet av tälten cirka 50 meter bortom Storladan 135 genom en grind kallad Hemväggrinden. De första 300 metrarna närmast Hemväggrinden är vägen gemensam med Fyrhjulingsvägen mellan Lillhärjäbygget och Storhärjåvallen. Men vid den Första Hemvägbacken delar sig fyrhjulingsleden och Hemvägen åt. Fyrhjulingsleden går ute på myren och inte som gångstigen över Hemvägbackarna. Vid Bäckbacken 92 sammanfaller Hemvägen med Pilgrimsledens märkning.

Ett vägmärke är Ölburken där stigen delar sig i två grenar; den västliga Klövjevägen Tväråsvägen 91, den östliga Hemvägen via Lillhärjåvallen. Foto finns i inledningen.

Klövjeväjen Klövjeväg till Tväråsen Sommarväg Hästväg

Genare väg mellan Lillhärjäbygget och Lillhärdal över Tväråsen, där det fanns fäbodrar.

Vägen går östligare och närmare Fiskbäcken än gångstigen Hemvägen 75. När man skulle forsla saker till Lillhärdal klövjade man med häst via Tväråsen. Dit var det fastare mark än gångstigen till Snösvallen. Vägen var i bruk före Karin Erikssons tid och användes av Anna Eriksson.

Denna hästväg via Tväråsen var förbindelse till Lillhärdal och användes innan bilvägen till Vägänden blev klar 1939 och till Storhärjåvallen 1942 (Karin Eriksson 2007).

Det går fortfarande att se spår efter vägen. Vägen användes delvis för att ta sig mellan jaktstugan Fiskbäckkojan och Lillhärjäbygget (Ann och Eva Eriksson 2008).

Hallberg (2006:47).

90 Jolbru Jordbro Jordbro

*Koordinater 68 68 636 N 13 79 053 Ö
681 m.ö.h.*

Jordbron är 120 meter lång över myren belägen alldeles väster om Kraken 87, ungefär 2,7 kilometer sydöst om inägan på Lillhärjåbygget utmed Klövjeväg 91 till Tväråsen. Erik Olofsson byggde bron någon gång under 1920-talet. Två diken är grävda på varsin sida om vägen i den sluttande myren ner mot Fiskbäcken. Materialet från dikena lades i mitten på vägen, eventuellt lades i botten utbredda grenar och ris. I mitten av vägen blev det då torrt. Efterhand har träd vuxit upp i själva dikeskanterna vilket gör att det bildas som en allé (Karin Eriksson 2007).

Se vidare Karin Erikssons beskrivning av jordbrokonstruktion i Bodin (2006:55).

Jordbron som ligger på Hemvägen vid Kraken mot väster i riktning Lillhärjåbygget, juli 2007.

Jordbron som ligger på Hemvägen mot öster i riktning Tväråsen, i bakgrunden Fiskbäcken och Kraken, juli 2007.

Pilgrimsledn Pilgrimsleden *Gångstig, vandringsled*

Medeltida vandringsled använd under barmarksperioden med Trondheim i Norge som slutmål. Leden märktes upp inför firandet av tusenårsjubiléet av Trondheim som stad år 1997. Märkningen är gjord dels med röd målarfärg i trädbleckor, dels med särskilda skyltstolpar.

Symbolen för pilgrimsleden.

OI Johansa

OI Johansa – Pilgrimsleden går förbi där (Karin Eriksson 2007). Platsen är inte lokaliserad.

Vattendrag och dalgångar**Brynnen** *Bäck*

En bäck med djupa kanter, likt ett djupt dike, som rinner från Hackåstjärnen norr om Stor Hackåsen österut längs med Hackåskölens norra gräns med biflöden mot söder. Brynnen rinner ut i Lillhärjeån vid Brynnosen cirka 1,2 kilometer nerströms Lillhärjåbygget. En viss namnförbistring råder: på avvittringskartan från år 1838 (LSA Y29 1:1 1838-1842) är bäcken utmärkt vid Hackåstjärnen som Faxbrun. På konceptkartan för Generalstabens karta från år 1916 är bäcken markerad som Faxbrunn i nivå med namnet Brotjärn och slutligen på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f Lillhärjåbygget (1977) kallas bäcken Faxbrynnen och har samma dragning. Se även Faxbrynnen.

Brynnen utgör i sitt översta lopp gräns mellan Vackerkölen och Hackåskölen. Brynnen är en bäck med djupa kanter – dikesaktigt (Karin Eriksson 2007).

Området runt Brynnen strax norr om Dammkölen 1 och bäverdammen anses lämpliga för restaurering av myrslåttermark (Karlsson 2004). Se även Brynnbron 240.

Brynnj eller brunn är en källbäck, på isländska betyder brunnr källa enligt Modin (1949:20). Jörnlinde (2007) anger bryñ som ordet för en bäck med djup vattenföring. I Lillhärjåbygget är ett antal bäckar med namnet Brynnen upptecknade, dock ingen vid Lillhärjeåbygget. Faxbrynnen, Faxbrunnen, noteras däremot som biflöde till Lillhärjeån (SOFI 1938), där ordet brunn eller brynn anges vara en bäck som i sin helhet är djup eller i vars botten här och där finnas djupa gölar.

Bäcken Brynnen mot norr med äldre slåttermark. Till vänster i bakgrunden backarna Sockertoppen och Högbacken, till höger åsen Ryggarna som Brändvägen är dragen uppe på, juli 2007.

Brynnosen Os

Faxbrynnens utlopp i Lillhärjeån kallas Brynnosen (SOFI 1977). Bäcken Brynnen rinner samman med Lillhärjeån ungefär 1,2 kilometer nerströms öster om gården. Namnet finns med på ekonomisk karta 16 D 4-5 e-f Lillhärjäbygget (1977).

Flygfoto över Brynnosen av Lars-Olof Hallberg i Karlsson (2004)

85 Djupsäldre Djupsäldret *Del av å/åparti*

*Koordinater 68 70 722 N, 13 78 870 Ö
689 m.ö.h.*

Djupsäldret är en del av å eller åparti med ett lugnvatten, ett nätställe, i Lillhärjeån två kilometer nerströms gården, söder om Brynnosen. Härigenom går även Lillhärjäbyggets fastighetsgräns. Namnet betyder det djupa lugnvattnet i ån. Sel betyder lugnvatten och uttalas även selder på Härdalsmål (Jörnlinde 2007).

Foto finns i Hallberg (2006:6) till höger i bild som vattenblänk ovan Osladorna.

Kroknäset

Näs i Lill Härjeån, Kyrkbyn Lillhärdal (SOFI 1978), namnet är utmärkt på ekonomisk karta 16D 2-3 g-h Tväråsen (1977).

10 Häggbättjen Häggbäcken Bäck

Koordinater: 68 71 255 N, 13 76 918 Ö vid vadet över Häggbäcken på Hackåsvägen.
723 m.ö.h.

Bäcken rinner upp i Hackåskölen och ut i Lillhärjeån cirka 700 meter uppströms gården. Gångstigen Hackåsvägen 6 passerar över Häggbäcken i ett vad. Bäcken är döpt efter vegetationen vid bäcken. Hägg växer i juli 2007 fortfarande vid åmynningen där Häggbäcken rinner ut i Lillhärjeån. Namnet är ett exempel på när växt- eller djurvärlden vid vattnet gett namn åt vattendraget (Pamp 1988:98).

Buföring på Hackåsvägen över Häggbäcken, augusti 2007.

Hasse hoppas hitta väg över Häggbäcken mot Hackåsvallen, augusti 2007.

120 Paradisbättjen Paradisbäcken Bäck

Koordinater 68 71 093 N, 13 76 092 Ö nära utloppet i Lillhärjeån.
740 m.ö.h.

Bäcken rinner från söder genom Paradismoren ut i Lillhärjeån, cirka 1,6 kilometer uppströms gården norr om Stornäsbackarna 181. Bäcken är för liten för att vara utmärkt på fastighetskartan. Namnet är ett exempel på när förleden i namnet består av namnet på en närbelägen lokalitet (Pamp 1988:98) i detta fall Paradis som är förled på såväl namnet för moren som ängsmarken och ladan. Foto finns i inledningen.

16 Milleststörösbättjen Milleststörösbäcken Bäck

Koordinater 68 73 749 N, 13 73 263 Ö
783 m.ö.h.

Bäcken rinner upp i Milstenshågnas nordöstsluttning söder om Milleststöröset och gör en sväng mot nordöst för att rinna ut i Lillhärjeån.

Bodbäcken

Bäck i Lövhögen vid fjället Lövhatten som rinner strax öster om fjället. Bäcken rinner i dalen mellan Lövhatten och Milstenshågna till Storhärjeån (SOFI 1917,1934,1938).

Slagan

Benämning på området längs med Bodbäcken och bäckravinen, som ligger mellan fjällen Lövhattnen och Milstenshågna (Karin Eriksson 2007).

En slaga är en sänka på ett fjäll eller vål (Modin 1949:16), där vål är en höjd som i allmänhet är lägre än ett fjäll samt skogsbeväxt från foten upp mot toppen. Toppen är kal och sträcker sig över trädgränsen (1949:14). Slogo eller slag innebär i fjällskogsbygden i norra Idre i Dalarna en dal mellan högt belägna fjäll eller toppar (Ljung 2004:435).

Övestmorbättjen Överstmorbäcken Bäck

Bäcken rinner genom Överstmören 23 och ut i Lillhärjeån där ett os 44 med ett selder; ett lugnvatten, bildas cirka 800 meter uppströms Milleststörösbäckens utlopp i Lillhärjeån. Namnet betyder bäcken vid den översta eller längst bort belägna moren (Jörnlinde 2007).

Oset från Överstmorbäcken Os

Oset är beläget där Överstmorbäcken 22 rinner ut i Lillhärjeån, cirka 800 meter uppströms Millettsörrosset. Här bildas ett selder, ett lugnvatten där man lagt fiskenät både uppströms och nerströms.

51 Kroktjöännbättjen Kroktjärnbäcken Bäck

Koordinater 68 75 618 N, 13 72 854 Ö

Bäcken rinner från Kroktjärnen 52 och ut i Lillhärjeån i sydväst. Bäcken utgör gräns mellan i söder myren Storkölen 45 och i nord och nordväst myrmarken Överbodkölen.

Kroktjöanna Kroktjärnen Tjärn

Enligt kartan från år 1800 (LSA Y27 1800) är namnet skrivet som Kroktjern (SOFI 1968). Tjärn som ligger mellan Skarpvålen och Milstenshågna (SOFI 1938), nordväst om Hackåstjärnen, cirka tre kilometer nordväst om Hackåsvallen. Tjärnen är utskrivet med namn på konceptkartan år 1916 och på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f Lillhärjåbygget (1977).

”Tjärnen har en delvis krokig form. Kan namnet bero på det?”
(Karin Eriksson 2007).

Tjöva Område med djupa vattenhål

Benämning på ett område i Lillhärjeåns översta lopp nära utloppet från en bäck som rinner från Sundtjärn på Milstenshågna och ut i Lillhärjeån. Här bildas stora djuphål med vatten (Lars Andersson, 2010). Tjöva är beläget cirka tre kilometer väster om Överboda uppströms Lillhärjeån. Namnet Tjöva finns utsatt på Storas Specialkarta över Lövhögen (1990), en karta som bygger på uppteckningar gjorda på 1940-talet av Nils Höglund, Boda viltforskningsstation, uppgiftslämnaren Lövhögen Erik som var uppväxt på Lövhögen, och ripforskningsnamngivning inom ripmärkningsområdet runt Lövhögen.

”Namnet kan ha att göra med att här tränger vatten upp i hålrum, vatten skjubar upp från underjorden” (Ann Eriksson, 2008).

En *ave* är en mindre, långsträckt vik eller stillastående vatten i förbindelse med älv eller å. Det kan även vara ett gräsbeväxt, vattendränkt lågland invid älv eller å. *Ava* innebär en sidovik av ett rinnande vatten, som stiger och faller med älvens vattenstånd. Ett sannolikt besläktat ord är *agen*, vilket ingår i åtskilliga härjedalska sjönamn. En mindre *ave* kallas i Ytterhogdal *afse* och *tjöv*e i Linsell socknar med flera andra socknar (Modin 1949:20). I fjällskogsbygden norr om Idre är *köva*, liten vik, i å eller älv (Ljung 2004: 433).

221 Kristinahôle Kristinahålet *Grävt vattenhål*

Koordinater 68 73 711N 13 74 870Ö
791 m.ö.h.

Hålet är beläget under en gran strax väster om fyrhjulingsvägens uppfart på Hackåsullen, i området mellan fyrhjulingsvägen och gångstigen Hackåsvägen 6. Kristina, som var syster till Erik Orsa, grävde vattenhålet när det blev bebyggelse på Hackåsullen, någon gång under 1880-talet. Det blev det närmaste vattenhålet för disk osv. uppger Karin Eriksson (2007).

26 Hakkåstjelda Hackåskällan *Källa*

Koordinater 68 74 143 N, 13 73 718 Ö
785 m.ö.h.

Källa som är belägen i Hackåsens västkant cirka en kilometer väster om fäboden Hackåsullen. Om man följer Kedjebackarna 25 i sydlig riktning kommer man rätt på källan. Frodigt gräs och björkar växer runt källdraget med utsikt mot Milstenhögna. I Jämtland har källorna ofta namn efter läget (Flemström 1983:102).

"Hit går korna gärna för att dricka och beta" (Karin Eriksson 2007).

Hackåskällan mot väster i bakgrunden Milstenhögna och Milleststörromoren, augusti 2008.

Hackåstjärnen *Tjörn*

Tjörn som ligger mellan Lill Hackåsen och Stor Hackåsen (SOFI 1939). Tjärnen ligger cirka 1,7 kilometer nordnordväst om Stor Hackåsen cirka sex kilometer från Lillhärjåbygget. På avvittringskartan från år 1838 (LSA Y29 1:1 1838-1841) finns namnet Hackåstjern utskrivet. Hästhagen beskrivs närmare under rubriken betesmarker.

Tjärnen fungerade förr som en naturlig avgränsning för en hästhage mellan Hackåsvallen och Djursvållsvallarna (Ann Eriksson 2007).

Hackåstjärnen mot väster från Djursvållsvägen. I bakgrunden från vänster Häggingfjäll, Skarpvålen och Stenfjället, augusti 2007.

31 Stormorbättjen Stormorbäcken *Bäck*

Koordinater 68 72 441 N, 13 74 427 Ö
774 m.ö. h.

Bäck som rinner i en brant bäckravinbildning från Milstenhognas sydostsluttning med utlopp i Lillhärjeån cirka 100 till 200 meter uppströms vadet på Lövhögsvägen 27; gångstigen mellan Hackåsvallen och Lövhögen.

”Hon är bra stor hon ju Stormorbäcken, som Lövhögsvägen går utefter när man går från Hackåsen” (Karin Eriksson 2007).

Bäcken har sitt namn efter skogen Stormoren 33 som omger den.

Stormorbäcken mot söder, i bakgrunden Stormoren på Milstenshågnas slutning, augusti 2007.

Stormorbäcken mot norr, i bakgrunden Hackåsen, augusti 2007.

48 Nå i hólúm Hålorna där borta i norr Grävda vattenhål

*Koordinater 68 73 976 N, 13 74 994
788 m.ö.h.*

Grävda vattenhål som är belägna cirka 150 meter öster om Hackåsvallen. Här i ett blötmarksområde grävde man hål, cirka sex stycken som är runt en halv till en meter i diameter. Hålen fylldes på vid nederbörd och genom tillrinnande vatten från myren. Småmorsvägen 53 går precis intill vattenhålorna. Namnet betyder ungefärligen hålorna där borta i norr (Jörnlinde 2007).

*”Här hämtades förr vatten till disk och tvätt på Hackåsvallen”
(Karin Eriksson 2007).*

Nål i hólúm mot öster, juli 2007.

54 Vasstjelda Vattenkällan Källa (för dricksvatten)

Koordinater 68 74 414 N, 13 75 124 Ö
769 m.ö. h.

Källan är belägen cirka 600 till 700 meter nordöst om Hackåsvallen och ligger i slutet på Hackåsens nordostsluttning. Här tas dricksvatten till Hackåsvallen och hit leder en stig Vassväjen, Vattenvägen 55. Det är märkligt att anlägga en fäbod utan en närmare tillgång till dricksvatten menar Karin Eriksson. För disk och tvätt användes i äldre tid de grävda vattenhålen Nåå i hólúm 48. Före år 1968 bars vattnet i hinkar. Karin Eriksson sambo Sture Sundgren installerade vattenpumpen år 1968. Det var värt en dans i köket säger Karin Eriksson (2007). I dag finns en eldriven vattenpump i källan.

”Vasstjelda ligger alldeles nedi åsen, alldeles förbi fjösen och sen ned i åsen och ner ur Hackåsen, hitanför Brynningen, mycket hitom”
(Karin Eriksson 2007).

Foto på vattenpumpen och vattenledningen finns i Hallberg (2006:166, 167).

Vasstjelda Vattenkällan på Hackåsen mot väster, juli 2007.

3 Stentjöanna Stentjärnen Tjärrn

Koordinater 68 71 937 N, 13 77 459 Ö
714 m.ö.h.

Stentjärnen är belägen cirka 800 meter nordväst om gården på Hackåskölen och cirka 400 meter väster om Brändvägen 59.

”Tjärnen är omgiven av myrmark, det är väldigt myrt i kring den”
(Karin Eriksson 2007).

*”Botten i tjärnen är stenig, vilket är sällsynt för trakten omkring gården.
I övriga tjärnar är det dyig botten, förutom på kalfjället”*
(Ann Eriksson, 2007).

Stentjärnen vy mot norr. Till vänster Hackåsen, i mitten Hoverken, juli 2007.

Brutjöanna Brotjärnen Tjärn

Tjärn som ligger efter stigen mellan Lillhärjeåbygget och Djursvallen. Vid tjärnen finns en kavelbro på stigen (SOFI 1934). Tjärnen är belägen mellan bäcken Faxbrunnen och Kringelkølen öster om fjället Milstenshågna (SOFI 1938), cirka 3,4 kilometer norr om Lillhärjeåbygget.

Tjärnen, belägen väster om Brändvägen 59 är döpt efter kavelbron vid Kärringnålbrottet (Karin Eriksson 2007).

Foto på del av kavelbron finns i inledningen.

116 Tunellsbättjen Thunellsbäcken Bäck

Koordinater: 68 76 545 N 13 79 092 Ö

Brändvägen passerar över bäcken på Lantmätarmoren. Tunellsbäcken är på ekonomiska kartan 16D 4-5 e-f Lillhärjeåbygget (1977) namngiven som Lantmätarbäcken och rinner genom Lantmätarmoren varigenom Brändvägen 59 är dragen. Bäcken är benämnd efter Karl Gottfrid Eriksson Thunell, död 1948, som var dräng på Lillhärjeåbygget under 1930- och 1940-talet. Thunell byggde kavelbroarna. Han högg en gran och klöv den mitt itu och lade den över lantmätarbäcken. Arbetet utfördes tillsammans med ytterligare en dräng. Broarna reparerades under 1950-tal av arrendatorn på Bränden, Olof Myhr (Erik Olofsson, muntligen 2008). Thunell reparerade även bron över bäcken Brynnen 76 (Karin Eriksson, 2007). Om Thunell se Hallberg (2006:58, 62).

Kohoppet Passage över bäck

Passage över bäck eller steg över bäcken Brynnen som är smal vid moren Kilen 70.

"Här brukade korna kunna hoppa över från väster för att komma till beten på Kilen" (Karin Eriksson 2007).

I dag är det igenvuxet och platsen går inte att hitta vid fältbesök sommaren 2007.

67 Faxbryñjen Faxbrynnen Bäck

Koordinater 68 71 649 N, 13 78 554 Ö vid vadställe över Faxbrynnen mot Faxbrynnmoren. 696 m.ö.h.

Bäck som rinner upp i en tjärn belägen på Storkölen cirka 1,7 kilometer nordnordöst om Lillhärjåbygget och som rinner norrifrån, norr om Dammkölen och ut i bäcken Brynnen, ungefär 250 meter norr om Brynnosen.

När Hane Hans insynar sitt nybygge vid Lillhärjåbygget under 1820-talet antecknade protokollföraren bland annat myrslätter vid Faxbrunnen och Kölskålen. Rödningsland runt Faxbrynnbäcken står omnämnda som slättermarker i insyningshandlingar från år 1841 (Eriksson 1980:26). Karin Eriksson uppger att hon hört att varje år kom folk från gårdarna i Lillhärdal för slätter, men att även hennes släktingar slog vid Brynnen och Faxbrynnen. Vid Faxbrunnen hade man vinterhässjor (Hallberg 2006:50). Det fanns en lada vid Faxbrynnen och vinterhässjor vid Brynnen (Karlsson 2004). Se även Brynnen och Faxbrynnmoren 68 om ladan.

Brynnen är en bäck med djupa kanter, dikesaktigt (Karin Eriksson 2007).

Brynnj eller brunns är en källbäck, på isländska betyder brunns källa (Modin 1949:20).

Bryñ är ordet för bäck med djup vattenföring (Jörnlinde 2007).

15 Vassbättjen Vattenbäcken Bäck

Koordinater 6867474 N, 418736 Ö

Vattenbäcken utgör gräns mellan myrarna Lövhögekölen 97 och Överkölen 100. Myrarna är belägna närmast gården i sydväst. Bäcken Överkölkällan 99 är ett biflöde söderifrån till Vassbäcken. Vassbäcken rinner upp i Paradismorens 13 sydöstra kant cirka 1,2 kilometer väster om gården, löper i Hästmorens 98 södra kant och gör en tvär krök i det så kallade Bäckhörnet 96 för att fortsätta in på gården genom skogen uppe i moren, runt hagarna 201.

Vassbäcken är den bäck som Mejeriet 130 är byggt över och som rinner ut i Lillhärjeån cirka 50 meter öster om bostadshuset på sydsidan ån. Ur bäcken togs dricksvatten förr till det bostadshus 154 som brann ner år 1934 (Karin Eriksson 2007).

Normalt heter vatten: vahtñ, men i sammansättningar vass enligt Jörnlinde (2007).

Vassbäcken mot sydväst, till vänster Lövhögtäkten, juli 2007.

Vassbäcken mot öster till höger om Mejeriet, juli 2007.

96 Bäckhörne Bäckhörnet Bäckkrök
 Koordinater 68 70 568 N, 13 77 131 Ö
 725 m.ö.h.

Bäckkrök belägen cirka 600 meter sydväst om Lillhärjäbygget, strax norr om vintervägen, skoterleden mot Lövhögen. Foto finns i inledningen.

”Vassbäcken gör en tvärsväng; ett knä här” (Karin Eriksson 2007).

99 Övertjältjelda Överkölkällan Källan vid den övre kölen Bäck
 Koordinater 6866991 N, 419305 Ö

Biflöde söderifrån till Vassbäcken 15 som rinner upp i Överkölen 100 cirka 850 meter sydsydväst om gården.

”Det är väl den här lillkällan som kommer där amfibiespåret går över. Det är bara ett litet drag det, en källa liksom med stora hål i överst, och sen samlar sig och bär av ner i Vassbäcken strax här uppepå. Det är några illhål i myren överst” (Karin Eriksson 2007).

Amfibiespåret syftar på motovesslevägen sommartid mellan Lillhärjäbygget och Storhärjåvallen och Lövhögen. Namnet betyder Källan vid den övre kölen (Jörnlinde 2007).

58 Rönmorbättjen Rönmorbäcken Bäck
 Koordinater 68 69 914 N, 13 75 219 Ö
 787 m.ö.h.

På Lillhärjäbygget kallas bäcken för Rönmorbäcken och den rinner från Milstenshågna genom Rönmoren 34, förbi Rönmortjärn. Söder om Rönmortjärn kallas bäcken för Härgravbäcken. Bäcken rinner via Lill Rönmoren från Milstenshognas sydslutning genom Rönmoren och cirka 100 meter öster om Rönmortjärnens nordspets och vidare ut i Storhärjeån cirka två kilometer nerströms Lövhögen. På topografisk karta är bäcken utmärkt som Härgravbäcken.

Härgrövsbättjen Härgravbäcken Bäck

Bäck som rinner i en dalgång kallad Härgraven (SOFI 1978). Bäcken rinner upp i Milstenshågnas sydöstslutning cirka tre kilometer väster om Lillhärjäbygget och längs med Lill Rönmorens 35 norra bryn, genom Rönmoren 34 vidare öster om Rönmortjärn i Rönmorens västra kant ut i Storhärjeån. Bäcken kallas i den norra sträckningen genom Rönmoren för Rönmorbäcken. Hära är namnet på stagg, *Nardus Stricta*, men även andra arter har benämnts som hära, så kontroll i fält behövs för att säkerställa vilken art som avses.

Rönmortjärn Tjärn

Tjärn i Kyrkbyn V. Storrjärätelet (SOFI 1917, 1934), som är belägen cirka tre kilometer sydväst om Lillhärjäbygget. Lövhögvägen 4 löper i myrkanten cirka 300 meter väster om tjärnen.

Bäckdalen Dalgång

Dal (SOFI 1978). Lövhögvägen 4 går öster längs denna dalgång cirka 1,5 kilometer nerströms om Rönnmortjärnen. Nere i dalgången rinner bäcken Bäckdalsbäcken 107.

107 Bäckdalsbättjen Bäckdalsbäcken Bäck

Koordinater 6866023 N, 417089 Ö

Bäck som rinner nere i Bäckdalen väster om Lövhögvägen 4. Cirka 1,5 kilometer nerströms om Rönnmortjärnen är på Lövhögvägen ett vad över ett biflöde till Bäckdalsbäcken. Därefter löper Lövhögvägen på Bäckdalens norra sida. Bäckdalsbäcken rinner ut i Storhärjeån cirka 3,5 kilometer nerströms Lövhögen.

Källarhalsgraven Källarhålsgraven Dalgång sänka

Sänka som är cirka tre kilometer lång ravinbildning med nordände ungefär 2,5 kilometer sydsydväst om Lillhärjäbygget. I ravinens botten rinner Källarhalsbäcken. På ekonomiska karta 16D 2-3 e-f Gråheden (1977) är platsen utmärkt med Källarhålsbäcken och Källarhålsgraven. Gångstigen Storhärjåvägen 5 passerar över Källarhalsbäcken i ett vad cirka 1,9 kilometer nordnordöst om Storhärjåvallen och löper nere i gravens botten. I de gamla betesmarkerna breder enar ut sig. Cirka 600 meter nordnordöst om vadet går Storhärjåvägen upp ut Källarhalsgraven för att följa i kanten av Norra graven, ett av de två biflödena till Källarhalsbäcken. Det andra biflödet kallas Södra graven.

”Källarhalsgraven är den som är mellan Storhärjåvallen och här. Den delar sig i olika flökar, det är Södra och Norra graven. Namnet bör nog vara Källarhals menar Karin Eriksson då det är samma ord som i Nörder hörsn Norra halsen 73 och Syñner hörsn Södra halsen 74 [...] en öppning mellan ryggarna och det blir som en hörs (hals), en passage mellan två höjder” (Karin Eriksson 2007).

En källarhals är en nedgång till en källare enligt Matssons uppteckning (SOFI 1938). Källarhals är ett annat svenskt ord för tibast, *Dahpne mezereum*. Det kommer av att tibastens bär ger upphov till en brännande sveda i halsen och som ger den drabbade behov av att dricka. Tibastens torkade bär har använts för att förgifta varg. Ordet källarhals förekommer inte i Härjedalsmålet där tibast heter tivelbast (Jörnlinde 2007).

Källarhalsbäcken Bäck

Bäck som rinner norrifrån till Storhärjeån (SOFI 1938). På topografiska kartor, 16D Lofsdalen SV (1978) och Gröna kartan 162 B Idre (1995), är namnet felaktigt utskrivet som Källarhålsbäcken. Namnet syftar på hals jämför med Källarhalsgraven. Gångstigen Storhärjåvägen 5 passerar över Källarhalsbäcken i ett vad cirka 1,9 kilometer nordnordöst om Storhärjåvallen.

106 Nördergröva Norra Graven Bäck

Koordinater 6865331 N, 419081 Ö

Biflöde till Källarhalsbäcken, Källarhålsbäcken som rinner upp cirka två kilometer sydsydväst om Lillhärjäbygget. Gångstigen Storhärjåvägen 5 löper längs med den östra ravinkanten.

105 Syñnergröva Södra Graven Bäck

Koordinater 68655224 N, 418001 Ö

Biflöde till Källarhalsbäcken som rinner upp cirka 800 meter sydöst om Rönnmortjärn, cirka tre kilometer sydväst om gården.

Östestgröva Östra graven Dalgång sänka Bäckravin

Dalgång genom vilken Östestbäcken rinner ned till Storhärjeån (SOFI 1938).

Östestbäcken rinner ut i Storhärjeån vid Kvarnströms. Bäckravinen är belägen cirka fyra kilometer sydsydöst om Lillhärjäbygget, sydöst om Storhärjätelet och väster om Norra Flötåsen. Bäcken rinner ihop med Millestbäcken och ut i Storhärjeån vid Kvarnströms. Bäckravinen är belägen och utmärkt på ekonomisk karta 16D 2-3 e-f Gråheden (1977), i höjd med den längre österut liggande Norra Flötåsen.

”Man far över de där bäckarna när man kör bil. De är dem man kör över; vid Kvarnströms -Östestgrava – hon är häftig hon du” (Karin Eriksson 2007).

Östest är superlativ och betyder östligast (SOFI 1938).

Millestgröva Mellersta graven Dalgång sänka Bäckravin

Sänkan är utmärkt på ekonomisk karta 16D 2-3 e-f Gråheden (1977), belägen söder om Storhärjätelet, väster om Östestgraven i höjd med den ålängre österut liggande Norra Flötåsen.

Ravin, genom vilken Millestbäcken rinner ner till Storhärjeån (SOFI 1938) vid Kvarnströms (Karin Eriksson 2007).

Dalgångens nordände börjar cirka 3,5 kilometer sydsydöst om Lillhärjäbygget. Änden på Millestgrava – det är den man åker ovanför på fyrhjulingsvägen, precis väster om Flötåsen (Karin Eriksson 2007).

Fiskbättjen Fiskbäcken Bäck

Bäcken finns med namn på avvittringskartan från år 1838. Bäck från väster och som från Lillhärjäkölen rinner till Lillhärjeån (SOFI 1934, 1938). Bäcken rinner upp i norra kanten av moren Hans Anders cirka 1,1 kilometer sydsydväst om Lillhärjäbyggets inäga och från väster ut i Lillhärjeån - se Fiskbäckosen. Gångstigen Storhärjåvägen 5 passerar över Fiskbäcken i Hans Anders 79.

”Nära Storhärjåvägen rinner den, den är så liten, så liten där. Den rinner upp alldeles i. Han börjar med ett litet seg i Hans Anders och så bär det av ut genom [...] Dom slog efter bäcken. Det har sedan lång tid varit både slätter- och betesmark längs Fiskbäcken; Anna Eriksson jätade på sin tid till Kattuggelbacken och Kattuggelnäset, då korna skulle äta utefter Fiskbäcken. Markerna betas fortfarande” (Karin Eriksson 2007).

Jämför med Kattugelbacken och Kattuggelnäset 89 och Fiskbäckkojan slätterbod.

Hallberg (2006:43).

95 Fiskbäckhörne Fiskbäckhörnet *Bäckkrök*

*Koordinater 68 69 808 N 13 78 280 Ö
695 m.ö.h.*

Fiskbäcken gör en tvärsväng; ett knä här (Karin Eriksson 2007). Knäet är beläget cirka 1,3 kilometer sydöst om Lillhärjåbygget fågelvägen, 200 meter söder om Mossryggens 86 sydspets och cirka 500 meter öster om vadet över Fiskbäcken på Hemvägen 75 och Pilgrimsleden på Stenryggen 80. Foto finns i inledningen.

Fiskbäckosen *Os*

Koordinater 68 63 958 N, 13 65 915 Ö

Fiskbäckens utflöde i Lillhärjeån beläget cirka 3,2 kilometer sydöst om Lillhärjåbygget.

Torntjööna Torntjärnen *Tjärn*

Tjärn vid Lillhärjeån (SOFI 1934), belägen cirka två kilometer sydöst om Lillhärjåbygget, cirka 400 meter öster om Lillhärjåbyggets fastighetsgräns. Tjärnen är belägen cirka 300 meter nordöst om Klövjeväg 91 mot Tväråsen.

Kyrkesolabäcken

Bäcken har även namnet Körstuolabäcken. Bäcken rinner från nordost och Kyrkesolakölen till Lillhärjeån. Vid denna bäck tog man sten till kyrkobygget i Lillhärddal (SOFI 1934, 1938). Bäcken rinner intill Tväråsvägen, klövjevägen 91 mellan Lillhärjåbygget, Tväråsen och Lillhärddal.

Näverbäcken *Bäck*

Bäck som rinner från nordväst till Lillhärjeån mellan Flötåsen och Fiskbäcken (SOFI 1934, 1938). Bäcken rinner västerifrån strax nord om Stallet och ut i Lillhärjeån söder om Härslätterna.

Slättermarker, slätterstugor och lador

Lillhärjåkölen *Lillhärjåkölen Myr*

En myrkölen som ligger vid Lillhärjeån (SOFI 1934). Med namnet avser de boende på Lillhärjåbygget myrmarken närmast söder och sydöst om gården där gångstigen, Storhärjåvägen 5 och fyrhjulingsleden till Storhärjåvallen passerar. Lillhärjåkölen avgränsas österut av Brandryggarna 72. Myrmarken som på fastighetskartan är markerad som Lillhärjåkölen, men som på Lillhärjåbygget kallas för Överkölen 100. På Lillhärjåkölen har man tagit torv till stallströ; torvhässjevirke står kvar lutat mot en tall strax utanför inägstängslet i söder. Lillhärjåkölen, som tidigare varit slättermark liksom övriga namngivna myrar på gården, är omtyckt av korna som bete under våren. Korna äter med förtjusning under säsongens första bete växterna kärringnål, gökstrå, bärvall, hära och olika starrarter.

Lillhärjåkölen är belägen längre österut än befintliga kartmarkeringar (Karin Eriksson 2007).

Lillhärjäbyggets fjällnära kor på Lillhärjäkölen mot öster på morgonen. I förgrunden syns Storhärjävägens spång och i bakgrunden bergen Flasstandaren till vänster och Tväråsen till höger, juli 2007.

Lillhärjäkölen mot nordväst, juli 2007.

Bärvall, blåtåtel *Molinia coerulea*, Lillhärjäkölen, juli 2007.

166 Nâbbänje Nabbängen Äng

Koordinater 68 70 943 N, 13 78 266 Ö

Tidigare slåttermark – en raning – på nordsidan om Lillhärjeån, cirka 650 meter nerströms gården med en lada kallad Nabbladan.

1 Nâbblûddo Nabbladan Lada

*Koordinater 68 70 957 N, 13 78 243 Ö vid dörröppning
701 m.ö.h.*

Ladan står på nordsidan av Lillhärjeån på en slåttermark cirka 650 meter nerströms gården vid Dammkölen. Här gör ån en tvärknyck (Karin Eriksson 2007).

Ladan är bebyggelsedokumenterad i Höglund (2001:41-42) och är en av totalt fyra lador belägna vid Dammkölen. Samtliga lador är byggda mellan åren 1876 och 1888. Årtalet 1876 är inristat på insidan ovanför dörren. Initialerna KED, Karin Eriksdotter, och årtalet 1906 är ristade på dörrluckan (Karlsson 2004).

Området runt Nabbladan var ett av de sista som slogs när man fortfarande hade utmarksslåtter på Lillhärjäbygget. Raningarna, vilka är naturligt översilad slåttermark vid ett vattendrag, slogs här fram till i slutet på 1950-talet och början på 1960-talet. Restaurering av mark samt lada utfördes i Lifeprojektet naturbetesmarker och slåtterängar i Jämtland och Härjedalen med början år 2005. Namnet betyder ladan vid udden (Jörnlinde 2007).

Fotografi på Nabbladan före restaureringen finns i Karlsson (2004) och Hallberg (2006).

Nabbladan mot väster, riktning mot Lillhärjäbygget, juli 2007.

Dåmtjöälän Dammkölen Myr/backe

Koordinater 68 71 199 N, 13 78 573 Ö

Sank mark i Lillhärjädalen och Kyrkbyn (SOFI 1977); Kyrkbyn syftar på kyrkbyn i Lillhärdal. En myr eller backe som är belägen cirka 1,1 kilometer ostnordost om gården på den norra sidan av Lillhärjeån.

Området var förr slättermark, en utslått som slogs under 1930-talet och in på 1940-talet. Kanske slogs området till i slutet på 1950-talet och början på 1960-talet? (Karin Eriksson 2007)

Dammkölen är ett exempel på en dammäng: En dammäng är en på konstlad väg regelbundet återkommande överdämd slättermark med stort vattendjup, cirka 0,5 till 1,5 meter som skapades genom att man byggde en dammkonstruktion i en bäck eller å, som medförde att slättermarken uppströms vattendraget blev översvämmat. Man använde stockar som lades tvärs över ån. Efter den värsta vårfloden sattes dammluckor på plats och ån dämades upp. Åvattnet leddes in i ett dike och ut över de intilliggande områdena som blev stående under vatten. En åsrygg avgränsade dammens utbredning (Karlsson 2004).

Lillhärjeån dämades såväl uppströms som nere vid Dammladan för att översilningsängarna skulle växa bra genom tillförsel av mer näring och syre. Vattnet tappades av och några veckor senare kring midsommartid kunde slättern börja (Hallberg 2006:150). Runt Dammkölen finns fyra ängslador byggda åren 1876 till 1888; Nabbladan, Dammladan och Osladorna (Karlsson 2004).

Karlsson (2004).

Hallberg (2006).

Dammkölen och Dammladan mot sydväst, juli 2007.

163 Dâmlukke Fördämning/Dammlucka

*Koordinater 68 71 165 N, 13 78 608 Ö
697 m.ö.h.*

En damm fanns i Lillhärjeån vid Dammkölen. Åvattnet skulle välla emot fördämningen i ån så att ett tryck och en höjdskillnad uppstod. Flera luckor, gjorda av gran, satt i dämningen i en ställning där en stor sten vid åstranden utgjorde ett stag. En lucka stod länge lutad på land mot ett träd vid fördämningen. Rester från fördämningen och dammluckan fanns år 2000 (Höglund 2001:43) och år 2007 fanns rester av diken och stockar i ån, men inga luckor (Eva Karlsson muntligen 2007). Dammluckan återfanns inte i fält år 2007.

Fördämningen i Lillhärjeån vid Dammkölen riktning Lillhärjäbygget, juli 2007.

162 Dâmlûddo Dammladan Lada

Koordinater 68 71 126 N, 13 78 455 Ö

695 m.ö.h.

Ladan står cirka 900 meter nerströms gården vid Dammkölen på norra sidan av Lillhärjeån. Ladan är bebyggelsedokumenterad i Höglund (2001:43-44): flera inristningar finns; året 1886 och initialerna EOS; samt på dörren datum 1914 29/7. EOS är initialerna för Erik Olofsson, *Erik Orsa*.

Hallberg (2006:150).

Dammladan med ladöppning, juli 2007.

Inristade initialerna EOS i Dammladan, juli 2007.

Oslüddûrn Osladorna *Två lador*

Osladorna är samlingsnamnet på två lador, vilka ligger vid slättermarken Dammkölen på varsin sida om Lillhärjeån: en lada är belägen på nordvästsidan och den andra på sydostsidan. Osladorna ligger cirka en kilometer nerströms gården vid ett os där bäcken Brynnen rinner ihop med Lillhärjeån. Osladorna är bebyggelsesdokumenterade i Höglund (2001:45-48). Namnet betyder ladorna som är belägna vid oset (Jörnlinde 2007).

Flygfoto från väster över Osladorna finns i Hallberg (2006:6).

Osladorna mot väster i riktning mot Lillhärjåbygget. Till vänster Oslada i sydost, till höger Oslada i nordväst, juli 2007.

2 Oslada nordväst *Lada*

Koordinater 68 71 019 N, 13 78 608 Ö
692 m.ö.h.

Ladan står på nordsidan av Lillhärjeån cirka en kilometer nerströms gården, lite varglav fanns på ladan år 2007. Inskriptionerna Olsson 1884 och årtalet 1876 finns inristade (Höglund 2001:45).

500 Oslada sydost *Lada*

Koordinater 68 70 991 N, 13 78 647 Ö
693 m.ö.h.

Ladan ligger på sydsidan om Lillhärjeån cirka en kilometer nerströms gården. Oslada sydost har årtalen 1876 och 1948 inristat (Höglund 2001: 47).

94 Tovstrånd *Tovstrand Näs Betesmark*

Koordinater 68 70 014 N, 13 79 081 Ö
697 m.ö.h.

Näs eller betesmark utmed Lillhärjeån cirka 1,7 kilometer sydöst om gården. Ån gör en krok här så att ett näs, en rund landtunga uppstår. Näset är beläget på östra sidan om Lillhärjeån cirka 850 meter nerströms Djupseldret 85. Tidigare slättermark som var i bruk kanske till och med 1930-talet. I dag gott bete med tov (Karin Eriksson 2007).

Slättermarken vid Herrjeåns nybygge som sannolikt motsvaras på laga skifteskarta från år 1912 av ägofigurerna bete, slått (5101, 5096), bete (5099, 5097) och starrmyra (5098). Även betesmark (5022).

Tov är kruståtel och strånd är strandäng (Jörnlind 2007). Namnet betyder kruståtelstrandängen eller strandängen med kruståtel.

Tovstrånd *Tovstrand mot söder, juni 2008.*

Hakkåstjöäln Hackåskölen Myr

Myr i Lillhärjebygget, mosse öster om Milstenshågna, även kallad Faxbrynjkölen (SOFI 1917, 1934). Vidsträckt öppen myrmark, belägen nordväst om gården och som sträcker sig från Häggingfjäll i väster till Tröskriset i öster. Hackåskölen avgränsas i norr av bäcken Brynnen och den norr om Brynnen liggande Vackerkölen.

Fårbete på Hackåskölen, juli 2007.

123 Våla Vålen Ängsmark

Koordinater 6871122 N, 1376761 Ö

Ängsmark, före detta slättermark, på båda sidor om Lillhärjeån cirka 1,5 kilometer uppströms hemgården och uppströms en ö i Lillhärjeån belägen cirka 600 meter väster om gården. Ängsmarken är bevuxen med enstaka björkar med ett typiskt "parkutseende" som igenväxande slättermarker uppvisar. Ängen är frodig och lummig. Rester av Vålladans 124 bottenlager fanns kvar i juni 2007. Söder om ån avgränsas ängen av en brant höjd.

Namnet Våla förekommer även som namn på en äng längs Storhärjeåns sydsida relativt nära uppströms oset Lillhärjeån och Storhärjeån enligt Margareta Jönssons karta Ängar vid Lövnäsvalen med omnejd. Kartan är odaterad.

Samma slättermark vid Storhärjeån upptecknades år 1939 av Niss Hjalmar Matsson (SOFI), som gjorde en notering kring ordet vål som bråte av trädstammar, grenar och ris som ligger i anhopningar i terrängen.

I underhållet av slättermarken ingick att man räfsade kvistar och ris efter vintern innan gräset började växa över kvistarna. Stora kvistar togs bort med händerna. Mindre räfsades ihop. Man samlade materialet i högar så kallade vålar som brändes upp under slåttern (Levander 1943:214).

Gustawsson (1976:21) menar att torra kvistar som blåst ner under sommaren lades vanligen på hållar och rösen och bildade "vålar" som på många håll var karaktäristiska

detaljer i den gamla ängen. De brändes inte upp utan fick förmultna. Dessa vålar hade en viss betydelse för de vilda djuren. Gärdesmygen höll gärna till i dem. Flemström (1983:49) anger att vål betyder vindfälle, ris, bråte eller liknande.

124 Vålluddo Vålladan Lada

Koordinater 68 71 098 N, 13 76 746 Ö
725 m.ö.h.

Ladan, som revs på 1970-talet, var belägen på nordsidan om Lillhärjeån på ängsmar-
ken Vålen 123 cirka 1,5 kilometer uppströms Lillhärjäbygget. Vid fältbesök 2007 fanns
ladans hörnstenar kvar och några stockar från timmerstommen.

Vålladan med Lillhärjeån till vänster i bilden, juli 2007.

Virke från Vålladan, juli 2007.

20 Fõñña Drivan Myr

Koordinater 68 71 218 N, 13 76 451 Ö
735 m.ö.h.

Myr och gammal slåttermark som är belägen på den norra sidan av Lillhärjeån, cirka 1,1 kilometer väster om inågan uppströms Lillhärjeån. Här kan nordanvinden svepa över Hackåskölen och bilda stora snödrivor mot Lillhärjeån. Trots söderläget kan snödrivor ligga kvar långt in i juni här.

Ordet fonn betyder stor snödriva. Se även Fonnfjället cirka fyra kilometer nordöst om Storfjäten i Älvdalens kommun i Bodin (2006). Namn med fonn återfinns i naturnamn i Norge som exempelvis Fonnås beläget i fjällbygden Rendal i östra Norge, ett namn som troligtvis är mycket gammalt (Nordseth 1945-46:186 ff).

Namnet Fonnfjället är byggt av det norska substantivet fonn som avser en sorts snöhöpar: sne danne fonn saerlig naar den under vaarsmeltingen stiller sig i fastere snehobe. Fonna sig är ett verb och fonns lite ett adjektiv om sneen, som efter nogen vaarsmelting ligger igen kun i fonner” (Ross 1971:200).

Fõññ är ett ord från yngre fornnordiskan. Motsvarande ord i norska är fonn samt i färöiska och isländska, fenn. Den allmänna betydelsen är hög av ett löst material, men ofta handlar det om snö (Sune Jörnlinde 2007).

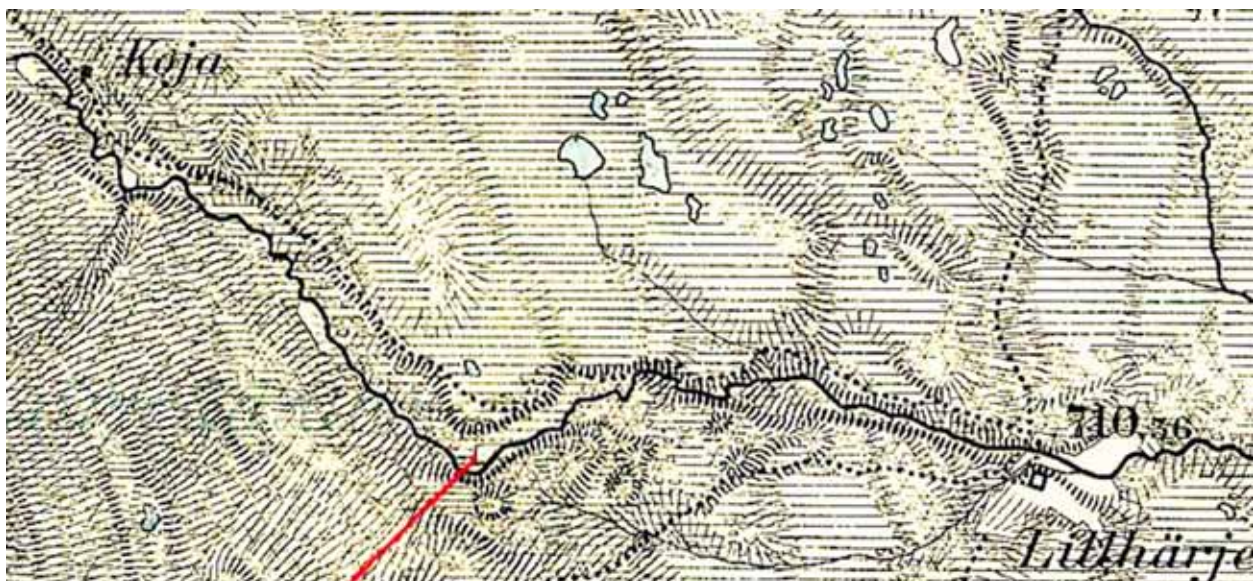
12 Stornäse Stornäset Betesmark

Betesmark, tidigare slåttermark, utsatt som jag tolkar det, med vitmarkering och kantlinje på konceptkartan 1916 (82 Lillhärda NV, 1916), belägen på nordsidan om Lillhärjeån cirka 1,8 kilometer uppströms gården. I dag är Stornäset en igenväxande gammal raning (Karlsson 2004).

Ett stort näs bildas här i Lillhärjeån där korna betar mycket i dag och där bävrar uppehåller sig. En brink som åt norr avgränsar ängen och intill brinken står en lada, Stornäsladan 183.

På andra sidan ån, på Lillhärjeåns sydsida mittemot Stornäset, finns en erosionsbrant, en rasbrant ner mot ån, en så kallad brodd (Karin Eriksson 2007).

Karlsson (2004).

Utsnitt av konceptblad år 1916 (82 Lillhärda NV 1916). Det röda strecket markerar Stornäsets läge. Ytterstörreiset är utmärkt som Koja, som Hackåsvägen (äldre sträckning) går via. Slåttermarker är vitmarkerade längs med Lillhärjeån. Källa: Lantmäteriet.

Stornäset mot nordväst. Bilden tagen från rasbranten på sydsidan av Lillhärjeån, juli 2007.

Stornäsladan. Brinken i nordväst i bildens bakre linje, juli 2007.

183 Stornäslüddo Stornäsladan Lada

Koordinater 68 71 104 N, 13 76 283 Ö
733 m.ö.h.

Ladan är belägen 1,8 kilometer väster om gården cirka 50 meter söder om gångstigen Hackåsvägen 6 på nordsidan av Lillhärjeån. Ett stort näs, kallat Stornäset, bildas här i ån. På grund av att det kan samlas mycket snö i brinken som avgränsar ängen åt nordväst är ladans dörr flyttad till sydsidan på ladan (Karin Eriksson, 2007). Se Stornäset 12. Ladan är dokumenterad i Höglund (2001:39-40), utmärkt i Lillhärjeån på en karta på sidan fem i samma skrift.

Karlsson (2004).

11 Paradis Paradis Äng/betesmark

Koordinater 68 71 164 N, 13 76 097 Ö

Änge eller betesmark som ligger på södra sidan av Lillhärjeån cirka två kilometer uppströms gården. En igenväxt gammal raning (Karlsson 2004), tidigare slåttermark, i dag betesmark. Paradisängen är belägen på en väl avgränsad udde där Lillhärjeån gör en kraftig krök. Udden har brukats som översilningsäng (Höglund 2001:37).

”Ån gör en åtta här men ladan hon har nog satt sig; knäna”
(Karin Eriksson 2007).

Se Paradisladan 182.

Karlsson (2004).

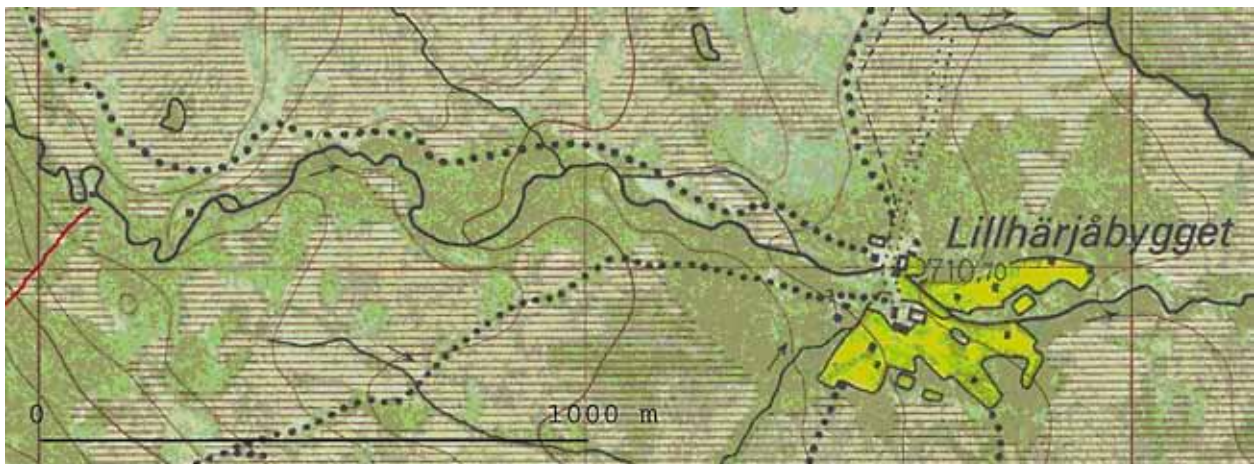

Paradisladan mot norr. Ovan ladan bakom backen till höger i bild går Hackåsvägen, juli 2007.

182 Paradislüddo Paradisladan Lada

Koordinater 68 71 141 N, 13 76 099 Ö
741 m.ö.h.

Paradisladan står på sydsidan av Lillhärjeån cirka 1,6 kilometer uppströms väster om gården. Ladan är utmärkt på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f och rester av ladan finns kvar i ängst som heter Paradis 11. Ladan är dokumenterad i Höglund (2001:37-38). Höladan har satt sig på mitten, är nersjunknen och ligger mycket vackert på en udde vid en kraftig meanderkrök i Lillhärjeån. Ladan står cirka 100 meter sydväst om gångstigen Hackåsvägen mellan Hackåsvallen och hemgården; en trädbevuxen brink/höjd ligger mellan vägen och slättermarken.

Paradisladan är markerad med ett rött streck. Även Stornäsladan är utmärkt på kartan cirka 250 meter öster om Paradisladan. Utsnitt ur ekonomiska kartan 16D 4-5 e-f Lillhärjäbygget (1977). Källa: Lantmäteriet.

9 Kûnâbben Koudden Betesmark

Koordinater 68 71 491 N, 13 75 892 Ö
733 m.ö.h.

Betesmark som är belägen utmed Lillhärjeån cirka 1,7 kilometer väster om gården och cirka 900 meter nerströms Ytterststöröset. Här betar såväl kor som får idag. Tidigare även slättermark som är slagen fram till 1940-talet.

Det var några små ängar som de slog och som kallades för den större Kûnâbben och lillen var Sûnâbben (Karin Eriksson, 2007).

Jämför med *Nâbblüddo* 1, *Sûnâbben* 8, *Ollenâbben* 24.

8 Sûnâbben Fårudden *Betesmark*

Koordinater 68 71 540 N, 13 75 864 Ö

735 m.ö.h.

Betesmark belägen utmed Lillhärjeån cirka 1,8 kilometer väster om gården och cirka 800 meter nerströms Yttersstöröset. Se Kûnâbben 9.

Här betar såväl kor som får, tidigare var här en slåttermark som troligen slogs fram till 1940-talet (Karin Eriksson, 2007).

42 Dammen *Myr*

Koordinater 68 71 687 N, 13 75 744 Ö

737 m.ö.h.

Myr som tidigare var slåttermark med översilning. Vattenledningsdiken finns kvar, till vilka Lillhärjeåns vatten styrts genom dämning. Något oklart hur Dammen respektive Hamnen 421 förhåller sig till varandra. Kan utgöra de slåttermarker som är markerade i vitt på konceptkartan 1916 (se kartan under Stornäset 12 ovan). Dammen skulle även kunna vara namnet på den närmaste lilla myren uppströms Hamnen där en fördämning i ån kan ha legat i myrens västra kant ovanför höjdkurvan. Fler undersökningar i fält kan kanske ge svar på frågorna.

Dike vid Hamnen/Dammen fotograferat mot sydöst, juli 2007.

Dike vid Hamnen, Dammen, bilden tagen mot väster, juli 2007.

Diken vid stigen Hackåsvägen 6 vid Dammen och Hamnen *Grävda diken*

*Koordinater 68 71 704 N, 13 75 747 Ö
736 m.ö.h.*

Grävda diken som är belägna cirka två kilometer väster om gården. Rester av diken finns väster om gården på norra sidan av ån (Karlsson, 2004) strax innan stängslet vid störröset efter vägen mot Hackåsen (Eva Karlsson, muntligen 2007). Diken, belägna väster om stigen, är vattenledningsdiken som använts för att leda in vatten från Lillhärjeån. Vattnet silade sakta över slåttermarken. Avsikten med översilningen var att öka markvegetationens tillväxt och därmed öka höskörden.

421 Håmnen Hamnmyren Hamnen Myr

*Koordinater 68 71 724 N, 13 75 717 Ö
740 m. ö. h.*

Något oklart läge hur Dammen respektive Hamnen förhåller sig till varandra. Myr som tidigare var slåttermark, en så kallad översilningsmark, belägen cirka 2,1 kilometer väster om gården.

Hamnen bör ligga uppströms Vilhästen runtom gångstigen Hackåsvägen. Hamnen är namnet på den långa myren man går över när man passerat Vilhästen på Hackåsvägen i riktning mot Hackåsen. Här fanns ett golv, en liten vinterhässja som benämns hund, alldeles invid vägen. Ett dike ligger i kanten av Hamnmyren:

*”Ja det har blivit höga björkar där. Då var det meningen att vattnet skulle gödsla marken. Från ån drogs vattnet in i diket för att vattnet skulle översila slåttermarken. Det var väl därför som det kallades Hamnen”
(Karin Eriksson 2007).*

Sank- och sumpmarker utmärker sig ofta för en frodig gräsväxt. Därför kan de ha varit flitigt utnyttjade för slätter och betesgång, vilket avspeglar sig i namn som Hamnemyren, till hamn, gemensamt utmarksbete (Pamp 1988:102). Bete har det dock inte varit gemensamt utan bara gårdens.

7 Ärskrok Älgkrok Åparti och ängsmark

Koordinater 68 71 822 N, 13 75 572 Ö tagna på norra sidan av ån mittemot ängsmarken. 737 m.ö.h.

Åparti och ängsmark på sydsidan om Lillhärjeån som ligger cirka 2,4 kilometer uppströms gården. Äldre slättermark vid Lillhärjeån som slogs kanske fram till 1940-talet (Karin Eriksson 2007). I dag är ängsmarken bevuxen med gles björkskog som är parkliknande. Gamla slättermarker ofta kan ofta se ut på det viset. Foto finns i inledningen.

Det finns många älglegor här. Här gör Lillhärjeån en krok i formen (Karin Eriksson 2007).

41 Vörnänje Trådtågsänget Trådtågsmark

*Koordinater 68 71 814 N, 13 75 593 Ö längst i sydöst nära Ärskrok nr 7. 736 m.ö.h.
Koordinater 68 71 896 N, 13 75 497 Ö längre uppströms. 737 m.ö.h.*

Området var tidigare slättermark som är bevuxen med trådtåg, *Juncus filiformis*. Slättermarken ligger cirka 2,4 kilometer västsydväst om gården, på båda sidorna om Lillhärjeån, mellan Ytterstöröset och Hamnen 42, närmare bestämt ungefär 200 meter nerströms Ytterstöröset och 50 meter från Hamnen. Området kan motsvaras av de vitmarkerade områdena strax nedströms Ytterstöröset där det står namnet Kojas på konceptkartan från år 1916, se kartan Stornäset 12. Trådtåg tillhörde den tidiga slättern och skulle slås medan den fortfarande var spröd (Karlsson, 2004). Först slogs trådtågen och starren på utmarkerna på Lillhärjäbygget. Den slättern var avklarad runt slutet av juni eller i början av juli. Därefter slogs tåkten på gården (Hallberg 2006:150).

”Vörne, trådtåg, är en grässort. Vörnänje är beläget nedanför Ärskrok, nedanför störröset ovanför myren rätt så nära stängslet. Nära ån där det var fuktigare växte trådtågen”(Karin Eriksson 2007).

Vörnänje, juli 2007.

Vörne, trådtåg *Juncus filiformis*, juli 2007.

43 Stängsel *Stängsel*

Koordinater 68 72 231 N, 13 75 646 Ö på Fyrhjulingsvägen. 739 m.ö.h.

Koordinater 68 71 920 N, 13 75 397 Ö på Hackåsvägen nr 38. 750 m.ö.h.

Stängslet är draget i hårdbacken cirka 50 meter nedströms Ytterstörroset över gångstigen och fyrhjulingsvägen till Hackåsen, ut i myren Hackåskölen och över Lillhärjeån upp i skogen, Stormoren. Omkring den 10 juni släpps korna på fritt skogsbeta utanför gården. Hagen är fyra kilometer lång och ska hindra korna från att gå till fäboden och beta innan buföringen skett. Likaledes när man är på Hackåsvallen under sensommar och höst skall korna hindras från att gå hem till gården. Stängningen gjordes på 1950-talet (Karin Eriksson 2007).

Ytterstörroset *Det yttersta störröset* *Störrös*

Koordinater 68 72 051 N, 13 75 330 Ö

743 m.ö.h.

Störröset är beläget cirka 2,5 kilometer uppströms Lillhärjåbygget på Lillhärjeåns nord-sida. Gångstigen mellan Lillhärjåbygget och fäboden Hackåsvallen, passerar stugan. Ett störrös är en slätterbod där man bodde när man slog ängsmarken omkring Lillhärjeån fram till och med 1940 eller 1950-talet. I dag är huset en mer tillfällig boning för fiskare och bärplockare (Karin Eriksson 2007). På konceptkartan från år 1916 finns slättermark vitmarkerad på sydsidan av Lillhärjeån vid Ytterstörroset. Störröset är byggt år 1899. Byggnaden är dokumenterad i Höglund (2001: 51 - 52) och rustades år 1967. På insidan ovanför ytterdörren finns inskriptionen 1899 EOS OPS. EOS lär vara Erik Orsa, men det är oklart vem OPS var (Höglund 2001:51).

Karlsson (2004).

Hallberg (2006:161).

Ytterstörroset mot sydöst, riktning Lillhärjåbygget, juli 2007.

Ytterstörroset mot nordväst, riktning Hackåsvallen, juli 2007.

37 Knulänje Knulängen Ängsmark med enstaka björkar

Koordinater: 68 72 399 N, 13 74 820 Ö

Äldre övergiven ängsmark med enstaka björkar som ligger längs med Lillhärjeåns sydsida cirka 3,3 kilometer nordväst om Lillhärjäbygget och 700 meter nordväst om Ytterstörroset. Hit kommer man via en stig som viker av västerut från Hackåsvägen, nerför branten eller brodden, som kallas Knurn eller Knulen 118, vidare ner till ett vad över Lillhärjeån. Ängen är en naturligt översilad raning (Karlsson, 2004) som avgränsas i sydväst av en brink, en långsträckt förhöjning i terrängen, i stigningen mot Stormoren. Här finns en lada som kallas Knulladan 36.

”Knulänget är runt ladan ner med ån, på södra sidan ån. Och så är det en höjdkurva där tänker jag, för det är en knul där och en slått utefter ån på det där ängtet. Det är som en brink utefter från Hackåsvägen. Ån går ju strax nedanför brodden” (Karin Eriksson, 2007).

”Man slog alldeles längs med Lillhärjeån nerströms ladan och ån och inte så mycket uppströms” (Ann och Eva Eriksson, 2008).

Ängen har restaurerats av Länsstyrelsen i Lifeprojektet Naturbetesmarker och slåtterängar i Jämtland och Härjedalen (Eva Karlsson 2009). Namnet syftar på slåttermarken, slåtterängen vid eller kring kullen eller knölen (Jörnlinde 2007).

Hallberg (2006:197).

36 Knullûddo Knulladan Lada

*Koordinater 68 72 485 N, 13 74 847 Ö
746 m.ö.h.*

Knulladan står på Knulängen på södra sidan av Lillhärjeån, cirka 3,2 kilometer uppströms gården och cirka 800 meter nordväst om Ytterstörroset. Ladan är dokumenterad i Höglund (2001:35-36), men felaktigt utsatt på kartan i samma källa. Knulladan är byggd före år 1929 och namnet härrör från platsens namn där åbrinken bildar en knul eller knöl (Höglund 2001:35). Ladan restaurerades i Lifeprojekt Naturbetesmarker och slåtterängar i Jämtland och Härjedalen (Eva Karlsson 2009). Namnet syftar på ladan på eller vid en kulle eller knöl (Jörnlinde 2007).

*Fotografi av Knulladan i Hallberg (2006:34).
Karlsson (2004).*

Knulladan mot norr, juli 2007.

Knulladan och Knulängen mot nordväst, till höger Knulen, juli 2007.

39 Böttån Bottnarna *Blandskog*

Koordinater 68 72 876 N, 13 74 948 Ö på stigen Hackåsvägen 38.
777 m.ö.h.

Område med blandskog som är äldre slättermark, cirka en kilometer söder om Hackåsvallen och cirka 3,3 kilometer väster om hemgården. Skogsområdet tar vid cirka 100 meter nordnordväst om Ytterstörroset och breder ut sig i nordsydlig riktning varigenom gångstigen Hackåsvägen 6 löper.

”Ja det är en liten myr man går in i och sen är det Böttån. Förr slogs plättarna med hära” (Karin Eriksson, 2007).

Hära är stagg, *Nardus stricta*. Härans torkades på vinterhässjor. En hässja stod alldeles invid gångstigen Hackåsvägen och Karin Eriksson minns hur det var att valla korna och försöka undvika att de betade av hässjan:

”Bottnan: det är skog och slått har det varit. Då kom man upp i Bottnan hette det. Botten, härbotten vet du. Då slog dom ju där då. Det kommer utav Härbotten – det är fast mark med hära där – det heter stagg på svenska. Då var det flera bottnar där ju, som man slog och gjorde hässjor. Där är det skog; björk och gran. Bara för att ta reda på det som växte så slog man. Jag förstår inte att dom kunde göra det. Ja det var jätkullan då som skulle passa det, passa hässjan för djuren och det var nog inte gott det, när den var mitt i vägen. Men jag minns att jag såg en hässja där. Alldeles vid gångstigen stod hässjan. Där fick jag kuta runt hässjan och kyn dansade minns jag. Dom fick roligt dom då, när dom sprang undan mig” (Karin Eriksson 2007).

Namnet Bottnarna är pluralform för ordet Härbotten, Botten (Karin Eriksson 2007).

Jämför på inägan Bottenladan som står på nordöstsidan om Lillhärjeån och som är omgiven av härbotten – staggmark.

Böttån; en av de äldre slättermarkerna som finns väster om Hackåsvägen i riktning Hackåsvallen, augusti 2007.

24 Ollenåbben Olleudden Ängsmark
 Koordinater 68 73 690 N, 13 73 399 Ö
 780 m.ö.h.

Äldre ängsmark på nordsidan av Lillhärjeån, cirka 1,4 kilometer västsydväst om Hackåsvallen och cirka 200 meter sydöst om Milleststörrosset nerströms Lillhärjeån. I dag betesmark för korna under vistelsen i augusti till september på Hackåsvallen. Slättermarken var i bruk fram till 1920-talet och udden är uppkallad efter Påls Olle som slog marken (Karin Eriksson, 2007).

Påls Olle Persson bodde i Lillhärdal och han levde mellan åren 1881 och 1950.

Ollenabben mot norr. Kovadet är till höger i bild i bakgrunden där vattnet är grundare och strömmar över bottenstenarna, augusti 2007.

Ennäse Ennäset

”[...]” *”Det är ett Ennäset till Ollenabben som ligger uppströms Ollenabben. Där fanns det enar också”* (Karin Eriksson 2007).

Det är inte klarlagt var Ennäset ligger, men näset var uppströms *Ollenabben*.

Milleststöröse Det mellersta störröset Störrös

Koordinater 68 73 761 N, 13 73 230 Ö
 780 m.ö.h.

Milleststörrosset står cirka 1,6 kilometer väster om Hackåsvallen. Byggnaden var en tillfällig boning vid slätter, som slätterfolket övernattade i. Stora ytor slogs förr efter Lillhärjeån. Huset har även använts för övernattnig vid nätfiske. Milleststörrosset är äldre än Ytterstörrosset och byggdes ungefär tio år innan fåboddriften på Hackåsvallen startade. Fåboden togs troligen i drift år 1884, se Hackåsvallen. Milleststörrosset är dokumenterat i Höglund (2001:49-50).

Slätterstugan rustades år 1970. Namnet betyder det mellersta störröset och syftar på stugans läge utefter Lillhärjeån mellan Yttersstörröset och Överboden (Karin Eriksson 2007).

Hallberg (2006:162) samt foto på Millestöröset överst på sida 34.

Millestöröset mot norr, augusti 2007.

Millestörösbättjen mot nordväst med Millestöröset i bakgrunden, augusti 2007.

Inristningar i Millestöröset IOS, KOS, 1873, augusti 2007.

45 Stortjööln Storkölen Myr

Koordinater 6874472 N, 1373378 Ö

Storkölen heter den stora myrmarken belägen väster om Stor Hackåsen mellan Stor Hackåsen och Lillhärjeån. Storkölen avgränsas i norr av Kroktjärnbäcken 51. Norr om Kroktjärnsbäcken heter myren Överbodkölen. Området är äldre slättermark där man hade vinterhässjor.

*”Storkölen ligger ovanför Kedjebackarna. Där slog dom. Det var en stor köl det, med myrslått. Det var bara vinterhässjor där. Jag minns jag satt när jag förde korna på vallen, jäta, då vill man ju sätta sig ibland. Och då var det inte något torrt om vårarna, tidigt, utan det var blött överallt, för det är där vårbe-
tet finns, där det är vatten. Då måste jag sitta på hässjevirket som låg, det var störar, röde. Men dom är nog borta dom” (Karin Eriksson 2007).*

Överbukölen Överbodkölen Myr

Myr som ligger i Lövhögen, mosse vid Milstenshågra (SOFI 1917, 1934). Namnet är utskrivet som Överbukölen på konceptkartan (82 Lillhärdal NV 1916) och som Överbodkölen på ekonomisk karta 16D 2-3 g-h Tvååsen (1977).

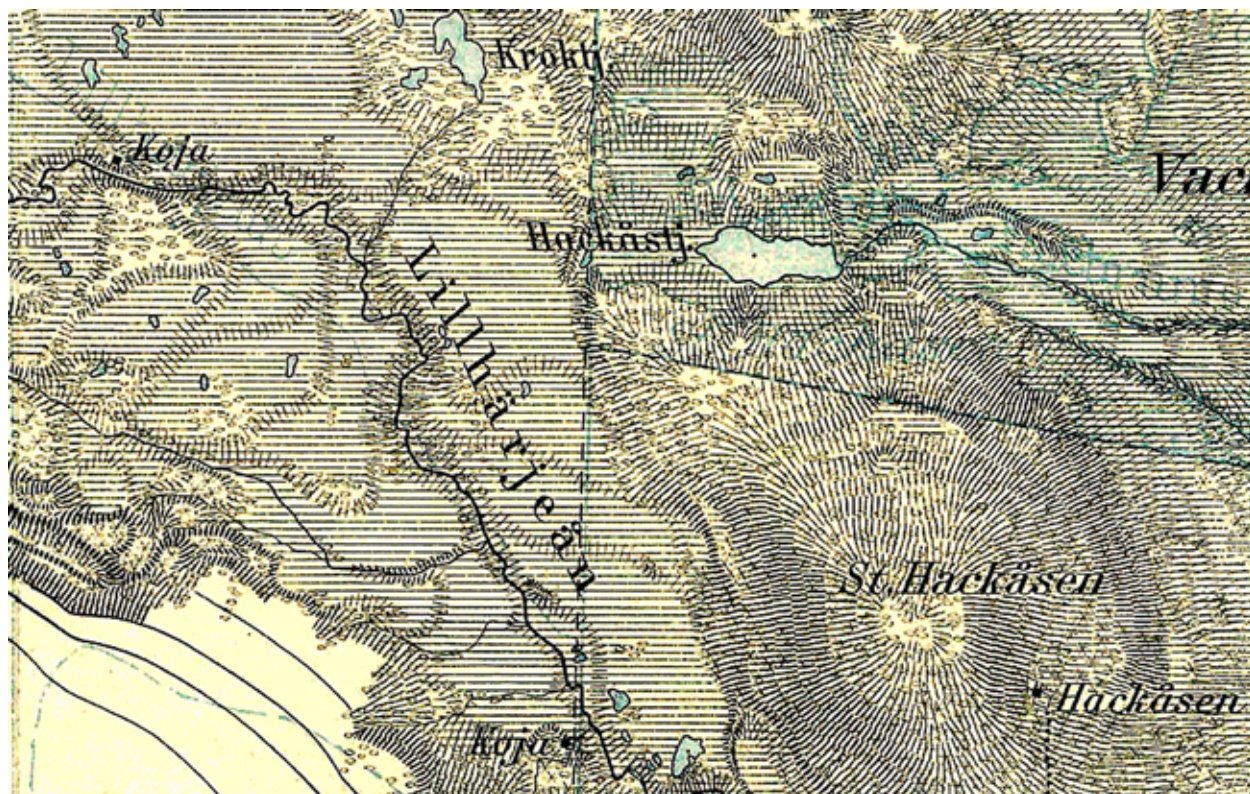
Karin Eriksson berättar 2007: Morbror Olof gick mellan Hackåsvallen och Överbodkölen med mjölk från vallen till slåttern han var duktigast på att gå. Man slåttade starr på Överbodkölen fram till 1920-talet. Det fanns en slåttbod där också Överbua.

Vid Överbukölen hade Lillhärjäbygget och Glöteborna och Djursvallen en gemensam ängsslätter. Där fanns en lada som var 27 meter lång. Ladan delades på mitten och halva flyttades till Djursvallen (Busk 2008:271).

Överbuda Överboden Slåttstuga/slätterbod som inte finns kvar

Stugan var i bruk fram till 1920-talet. På konceptkartan (82 Lillhärdal NV 1916) är huset utmärkt som koja belägen på nordsidan av Lillhärjeån cirka 3,5 kilometer västnordväst om Hackåsvallen. Namnet Överbodstöreset är markerat på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f Glöte (1977), men det finns ingen symbol för byggnad på kartan. Byggnaden saknas även på fastighetskartans digitala version från 2010. Byggnaden är kommenterad i Höglund (2001:49): Överbodan, som stod längre väster över, lär ha varit en stuga som användes när man fiskade. Överbodan hade spis med skorsten.

Vid inventering i fält år 2007 fanns stockar kvar som låg i en fyrkant och en nerrasad murstock i det ena hörnet. Byggnadsgrunden är belägen uppskattningsvis två till tre kilometer från Milleststörroset. Resterna av huset ligger på nordsidan av Lillhärjeån på en höjd i terrängen utom fara för översvämning, cirka fem meter högre än Lillhärjeåns fåra. Åfåran som går nere i en ravín är här bara cirka 2,5 meter bred (Lars Andersson, muntligen 2010).

Utsnitt ur konceptkartan år 1916 (82 Lillhärdal N V 1916). Överboda är utmärkt som koja nära kartans vänsterhörn. Den södra kojans på kartbilden är Milleststörret.
Källa: Lantmäteriet.

Överboda. Foto: Lars Andersson, Pålsboda, hösten 2007.

Drängsgolvet Slättermark

I Elof Herrdins anteckningar om folkminnen kring Lövnäsvallen med omnejd omnämns en slättermark nära Hackåsvallen. Det framgår inte exakt var den var belägen. "Skulle vara en enkämbing mittför Hackåsvallen som kallas Drängsgolvet" (Herrdin 1982:18).

Linja Linjen Mor

Linja är ett parti där Lillhärjeån bildar en rak linje på kartan, beläget cirka 1,1 kilometer sydväst om Hackåsvallen.

Gammal slättermark – ett änge, där Karin Eriksson fann en skakel till häst upprest i en björk.

"Om man går ifrån vallen och rätt neråt... Det var två slättar – det var Ennäset och Linja... Linja, det är en gammal slättermark det, ett änge som vi sa" (Karin Eriksson, 2007).

En stig åt söder leder från Hattvällsvägen 21 till denna äldre slättermark (Ann och Eva Eriksson 2007).

"Det finns en Linja uppe i Hackåsen också – det är som fastmark ini åsen" (Karin Eriksson 2007). Se Linja 178.

30 Ennäse Ennäset Ängsmark med björk och enar
 Koordinater 68 72 788 N, 13 74 292 Ö osäker markering
 771 m.ö.h.

Äldre ängsmark med björkar och enar, som är belägen cirka 1,2 kilometer uppströms Ytterststöröset och cirka 150 meter väster om Lövhögvägen 27; gångstigen mellan Hackåsvallen och Lövhögen. Ängsmarken låg någonstans uppströms vadstället på Lövhögvägen över Lillhärjeån.

"Strax invid vadet det liksom [...] Det är ett Ennäset till, ovan Ollenabben. Där fanns det enar också" (Karin Eriksson 2007).

Vackerkölen Myr

Myr som är belägen norr om Milstenshågna (SOFI 1934). Myren ligger nordost om Stor Hackåsen cirka 2,2 kilometer nordnordöst om Hackåsvallen och som i söder avgränsas av bäcken Brynnen. Söder om Brynnen heter myren Hackåskölen.

Vackerkölen användes tidigare som slättermyr av Lillhärjäbyggets granngårdar i Djursvallen och Bränden (Karin Eriksson 2007).

Vid avvittringen år 1840 omnämns Vackerkölen i insyningsprotokollet ge två lass. Kölen ingick då i de marker som Olof Erssons ansökt om för sitt nybygge vid Djursvallen. Olof Ersson, södra Åsgården i Lillhärdal (1791-1858) kom inte att bli långvarig som nybyggare. Det blev Erik Olofsson, Schwölö Erik, med hustru Brita som från år 1858 byggde upp nybygget Brända (Eriksson 1980:10-12). Se Bränden.

Ett slätterstöröse har funnits vid Vackerkölen utmärkt som koja på konceptbladet från år 1916 (82 Lillhärdal NV 1916) och som Karin Eriksson kallar Vackerkölsstöröset. För att komma hit gick man över en stor myr och över bäcken Brynnen, sen kom Krokmoren och bortanför den var Vackerkölen. Men störröset är nog borta (Karin Eriksson 2007).

117 Nå i tjeldn Nord om källan Gräsmyr

Koordinater 68 71 361 N, 1377 790 Ö

Gräsmyr cirka 200 meter norr om skogen Brända 200 vid inägan, öster om Brändvägen 59. Myren ligger norr om Vargmyren 66, men söder om Hitom Brynnen 113 och avgränsas norrut av ett biflöde till bäcken Brynnen.

Betesmark som förr var slättermark som förmodligen slogs från 1600-talet och framåt. Här stod vinterhässjor. I dag mycket bra vårbete (Karin Eriksson 2007).

113 Hitûm Bryññen Hitom Brynnen Myr

Koordinater 68 71 675 N, 13 77 853 Ö

Myr belägen cirka 400 meter nord eller nordöst om gården som i norr avgränsas av bäcken Brynnen, öster om Brändvägen 59. Myren ligger norr om Vargmyren 66 och Nord om källan 117. Myren avgränsas söderut av ett biflöde till Brynnen, och i söder heter myren Nå i tjeldn 117.

112 Stortjööln Storkölen Myr

Koordinater 6872436 N, 1378180 Ö

Vidsträckt myr belägen norr om bäcken Brynnen nordöst om inägan och öster om Brändvägen 59 i höjd med Ryggarna 60. Myren sträcker sig mot Klockmorholmen 110 och Klockmoren 111, söder om Timmerholmen. Bäcken Brynnen utgör gräns mellan myrarna Storkölen och Hitom Brynnen 113.

62 Övverlûten Överlöten Gräsmyr med starr Betesmark

Koordinater 68 72 703 N, 13 77 679 Ö

Gräsmyr med starr som är belägen cirka 1,6 kilometer norr om gården. Äldre slättermark som i dag är bete.

”Man slog över myren och efter Brynnen. Man hade vintergolv där, efter Brynnen där var det slätter” (Karin Eriksson 2007).

Överlöten mot väster; till vänster Milstenshågnå och till höger Hackåsen, Stor Hackåsen, juli 2007.

Tjäringnålbrötte Kärringnålbrottet Myr

Stor myr belägen cirka 3,3 kilometer norr om Lillhärjäbygget som Brändvägen 59 passerar över i flera långa kavelbroar.

”Kanske brottet är döpt efter kavelbron, att man bröt myren?”
(Karin Eriksson 2007).

Kärringnål kan i Lillhärdal beteckna såväl *Scirpus caespitosus*, myrsäv som *Scirpus palustris*, knappsäv (Modin, årtal:722). Utifrån ett fotografi på kärringnål tolkar Iwarsson (e-post 2010) att det är tuvsäv, *Trichophorum cespitosum*. I inledningen finns foto på kavelbron över myren.

66 Vårgmyra Vargmyren Myr

Koordinater 68 71 175 N, 13 77 954 Ö

Vargmyren är belägen cirka 300 meter nordöst om sommarladugården. En händelse som utspelade någon gång kring sekelskiftet 1900 gav myren dess namn. Händelsen är återgiven i Herrdin (1982:17). Större delen av en fårflock på tio till tolv djur uppges blev ihjälrivna. Året ska ha varit år 1897 eller 1898 i samband med att ett stall byggdes på Lillhärjäbygget. Härjä Erik hade lånat ut sin bössa till drängen Sven Hurtig som hade ett ärende till LövnäsvalLEN. Pigan Kristina, sopade båsen i ladugården då ett ängsligt bråkande hördes utomhus. När hon tittade ut fick hon se en varg släpa iväg med en ofärdig tacka och Kristina började skrika. Härjä Erik, som var i stugan, hörde skriken och tog yxan, då han ju lånat ut bössan. Vargen som var kvar, hade dock släpp tackan när han kom ut. När han befann sig sju till åtta meter från vargen kastade han yxan mot vargen som kvickt sprang sin väg till skogs.

Karin Eriksson berättar om händelsen i Hallberg (2006:140). Året uppges vara 1902 då Karin Erikssons morfar kastade yxan mot angriparna. Det är sedan dess som myren kallas för Vargmyren.

Vargmyren mot väster i solnedgången, augusti 2008.

69 Nåli bäkkûm Nålmä bäkkûm Vid bäckarna i norr *Fuktig ängsbjörkmark med öppna partier och källdrag*

Fuktig ängsbjörkmark med öppna partier och källdrag cirka 1,1 kilometer nordöst om Lillhärjåbygget. Här är en före detta slättermark som i dag är fint bete för kor under våren. Korallrot, *Corallorhiza* trífida växer här. Här finns fyra vilbackar, som är en plats där man vilade med korna mitt på dagen och en kallas Ölbacken eller Ödlebacken. Under våren vallade man hit; då gick man med korna till betet utmed vattendragen till det första spröda, gröna betet. Namnet betyder vid bäckarna i norr (Jörnlinde 2007).

Nåli bäkkûm *riktning Brynnen*, juli 2007.

Nåli bäkkûm *mot norr, korna i bakgrunden*, juli 2007.

Grävda diken

Uppströms Brynnen västerut, när man gått över Brynnbron, såg Karin Eriksson för 50 till 60 år sedan en byggd träkonstruktion med stockar i marken, som hon tolkat som rester av en damm eller översilningsäng.

”Här är gammal slåttermark, i dag ett väldigt fint vårbete, det kommer snabbt och är ätbart” (Karin Eriksson 2007).

Grävda diken och en bäverdamm strax utanför inägan vid bron över Brynnen (Karlsson 2004). Se Brynnbron 240.

Bete på nordsidan Brynnen, väster uppströms om Brynnbron, juli 2007.

71 Sjävängulve Svengolvet Betesmark – gräsmyr

Koordinater 68 71 386 N, 13 78 484 Ö

690 m.ö.h.

Betesmark – gräsmyr på bäcken Brynnens nordsida cirka en kilometer nordöst om gården, norr om Dammkölen.

I dag betesmark och den öppna ytan är mycket rik på blodrot, *Potentilla erecta*.

”Här var förr en slåttermark med en liten vinterhässja; en hund eller ett golv motsvaras i hömängd av utrymmet mellan två vertikalt stående krakar. Vanligen är det 1,5 meter mellan krakarna. Namnet kommer förmodligen efter en gubbe som medverkade här under slåttern” (Karin Eriksson 2007).

Se Karin Eriksson karta i inledningen.

Foto på rester av vinterhässja i Hallberg (2006:131, plats är inte angiven).

68 Faxbryñmora Faxbrynnmören *Mo skogsmark betesmark*
 Koordinater 68 71 635 N, 13 78 528 Ö vid vadställe över Faxbrynnen.
 696 m.ö.h.

Skogsmark som ligger cirka 1,2 kilometer nordöst om gården. Bäckan Faxbrynnen, ett biflöde till Brynnen, rinner från nordväst i morens västra och södra kant. I moren finns en äldre slåttermark och här stod förr en stor lada. I dag är här betesmark, ett högsommarbete, med en mycket frodig ört- och artrik vegetation. (Karin och Eva Eriksson, 2007). Bland annat växer fjällskära *Saussúrea alpina* här (Eva Eriksson, 2007). Slåttermarken omnämns som rödningland runt Faxbrynnbäcken när Hane Hans insynar sitt nybygge 1841 (Eriksson 1980:26). Även myrar både söder och norr om Faxbrynnmören är omnämnda i protokollet som slåttermarker (Eva Eriksson, 2007). Se Faxbrynnen 67.

Här växer bland annat *mjölkgäras*, mjölkgräs, som förmodligen är trådstarr *Carex lasiocarpa*. Arten är begärlig bete för kor på våren och sommaren innan de går i blom. Efter blomning blir gräset styvt. Om arten då inte slås bildas tuvor som kan bli mycket höga – säkert en meter eller mer. Det är besvärligt för kor att gå i. Sture Sundgren använde motorsåg för att få bort sådana på inägan (Karin Eriksson, 2007).

Faxbrynnmören mot öster.

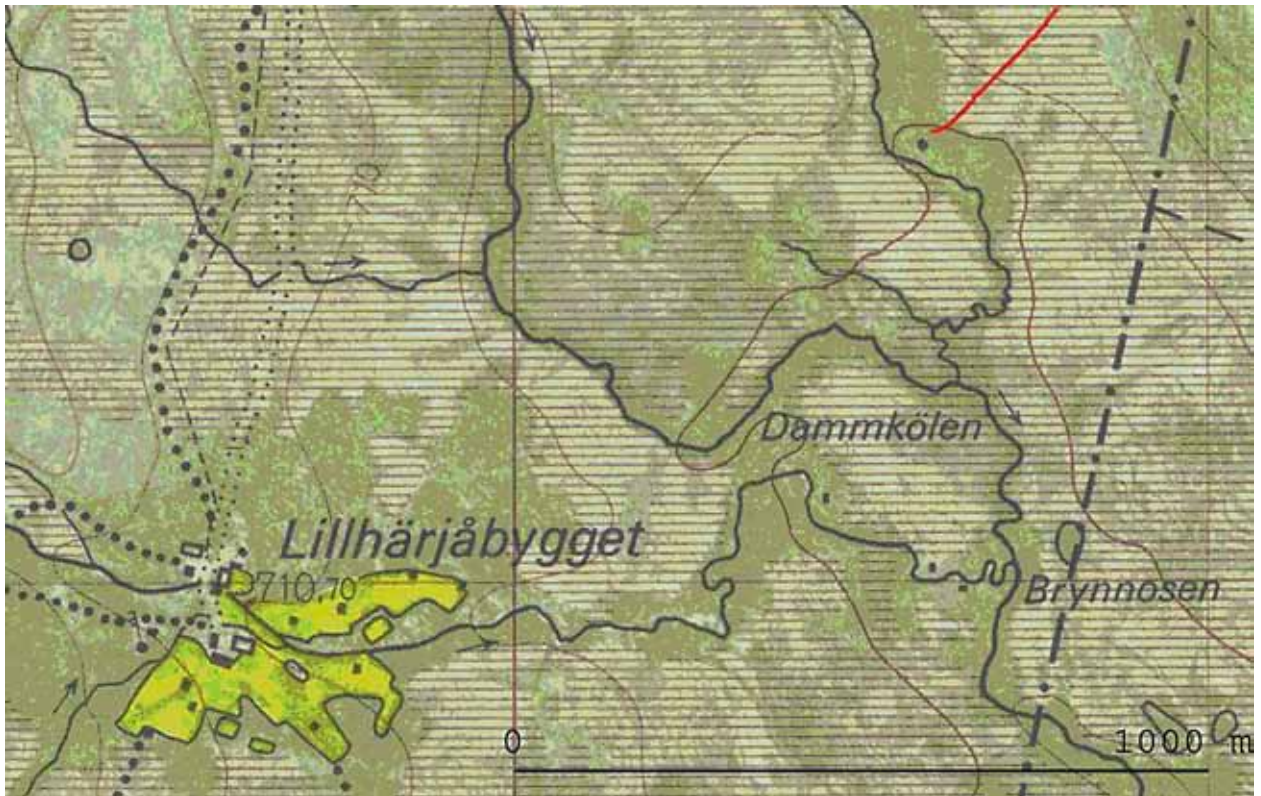
Eva Eriksson vid Mjölkgäras, Faxbrynnmören, juli 2007.

161 Faxbryñmorlúddo Faxbrynnmorladan *Lada som inte finns kvar*
 Koordinater 68 71 628 N, 13 78 581 Ö ungefärlig plats för ladan utpekad av Eva Eriksson
 2007. 694 m.ö.h.

Stor lada som var belägen i Faxbrynnmören 68. Inga rester av ladan finns kvar i dag. Faxbrynnmorladan finns på Lantmäteriets flygfoto taget den 24 september 1969 och 1971. Den är även utmärkt med hussymbol på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f Lillhärjäbygget (1977). Sture Sundgren monterade ner ladan och en stock blev sparad som minne. Grundstenarna ska finnas kvar (Lars-Olof Hallberg, e-post 2009).

Utifrån kartmaterialet kan man dra slutsatsen att ladan troligen revs runt 1975 eller därefter. I virket efter ladan på Faxbrynnmören hittades en stor rosa larv som visade sig vara en tråddödarlarv. Tidigare var det slåttermark här. I dag högsommarbete. Mycket örtrikt och artrikt och här växer bland annat fjällskära, *Saussúrea alpina*. Myrar både söder och norr om Faxbrynnmören står omnämnda som slåttermarker i insyningshandlingar från år 1841 (Eva Eriksson 2007).

Hallberg (2006:50).

Utsnitt ur ekonomiska kartan 16D 4-5 e-f Lillhärjäbygget (1977). Faxbrynnmorladan är markerat med ett rött streck. Källa: Lantmäteriet.

Starrblädjedalen *Bäckdal*

Den översta delen av ån Blädjans dalgång; det är massor av starr där (SOFI, 1938). Starrblädjedalen kallas längst upp för Hästblädjedalen (SOFI 1917). Starrblädjedalen är utmärkt på ekonomisk karta 16D 4-5 g-h Säldevallen (1977) och belägen cirka 4,5 kilometer väster om Lillhärjäbygget och cirka en kilometer sydväst om Kringlahögstugan.

Söder om Tröskriset ligger ett hus, som har varit en jaktstuga, och i söder ligger Starrblädjedalen (Karin Eriksson, 2007). Se Tröskrisastugan och Tväråsen.

Hästblädjedalen *Dalgång*

Koordinater 68 69 503 N, 13 81 615 Ö

Del av ån Blädjans dalgång (SOFI 1938), närmare bestämt den sydligaste delen av Starrblädjedalen cirka fyra kilometer östsydöst om Lillhärjäbygget. Hästblädjedalen är utmärkt på ekonomiska karta 16D 2-3 g-h Tväråsen (1977), slättermarken i dalgången motsvaras av vitmarkeringen på karta (Lars Andersson, muntligen 2010).

I den bördiga dalgången fanns ett slätterstörros, någonstans vid Kringlahögen, och slättermarken brukades av bönder från Lillhärjedalen; det var herrdölar som slog marken. Hästar har gått mycket i Hästblädjedalen. Karin Eriksson minns att hon vid ett tillfälle jätade till Blädjedalen och Pipen. I slutet på dalen, som kallas Pipen, gick korna "där är det lite skyddat, nere i och så smalnar det av" (Karin Eriksson 2007).

Slättermarken är omgiven av höjder på båda sidor och ån Blädjan. Vid besök 2006 eller 2007 återfanns inte störröset (Lars Andersson, muntligen 2010).

Pipen Dalgång, ravin

Koordinater 6869581N, 1378121 Ö

Dalgång som är belägen cirka 300 meter väster om Hästblådedalen (Lars Anderson, muntligen 2010). "Om man kommer från Blådedalen är det en stor ravin, väggarna är som att gå i en brant trappa, och nere i ravinen rinner en bäck. Ju längre upp man kommer desto smalare blir liknande en pip, kanske 50 meter brett – och sedan planar det ut mot myren" (Lars Andersson, muntligen 2010).

97 Lûvhûgtjôäln Lövhöökölen Gräsmyr

Koordinater 6870831 N, 1377075 Ö

En gräsmyr som är äldre slättermyr, som väst och västsydväst om gårdens inägar vid där skogen Upp i moren 201 slutar. Lövhögvägen 4 löper närmast gården i Lövhöökölen norra kant, därefter snett över myren och ett vad över Vassbäcken 15.

Lövhöökölen är den ljusgröna ytan i bakgrunden, mot öster från Lövhögvägen, riktning Lillhärjäbygget. I bakgrunden till höger berget Flasstandaren, juli 2007.

100 Övvertjôäln Överkölen Gräsmyr

Koordinater 6870542 N, 13766804 Ö

Gräsmyr, före detta slättermark på myr belägen sydväst om gården söder om Vattenbäcken 15. Norr om Vassbäcken kallas myren Lövhöökölen 97. Vassbäcken utgör gräns mellan Lövhöökölen och Överkölen.

Överkölen är en gräsmyr, en gammal slätt mellan Andholmen och Överkölkällan (Karin Eriksson, 2007).

73 Nörder hörsn Norra halsen Öppning mellan backarna med myrmark
 Koordinater 68 70 391 N, 13 78 072 Ö mitt ute på betesmark.
 699 m.ö.h.

Öppning mellan backarna med myrmark, som i dag är betesmark på Lillhärjåkölen cirka 700 meter sydöst om gården. Ett smalt myrstråk bildas mellan den nordligaste Brandryggen och mellersta Brandryggen 72.

”Det är liksom en öppning mellan ryggarna och det blir som en hörs eller hals som är en passage mellan två höjder där de gick och betade. Det var Nörder hörsn; den som var längst norrut och så var det Syñner hörsn”
 (Karin Eriksson, 2007).

”Här mellan ryggarna växer fjällnycklar, björnbrodd och en orkidé med fläckiga blad” (Eva Eriksson 2007).

Hørs eller hals (Spår från det förgångna 2001: 24).

Nörder hörsn, Norra halsen mot söder, juli 2007.

74 Syñner hõrsn Sõdra halsen *Öppning mellan backarna med myrmark*
Koordinater 68 70 214 N, 13 77 961 Ö
704 m.ö.h.

Öppning mellan backarna med myrmark, som i dag är betesmark belägen cirka 800 meter sydsydöst om Lillhärjåbygget. Benämning på ett smalt myrstråk som ligger mellan den mellersta Brandryggen och den sydligaste Brandryggen.

”Nõrder hõrsn och Syñner hõrsn; det är nedan Lillhärjåkölen det”
(Karin Eriksson 2007).

505 Fiskbäckkojan *Slåtterbod*
Koordinater 6868856 N 1379766 Ö

Slåtterbod i form av ett vindskydd med tre sidor och ett snedtak; ett så kallat gapskjul, som var beläget på en backe på den norra sidan om Lillhärjeån vid Fiskbäckosen. Där det är en brant, en brodd. Fiskbäcken gör ett knä här och rinner ut i Lillhärjeån cirka 3,2 kilometer sydöst om Lillhärjåbygget. Man slog myren som kallades Fiskbäckmyren ovanför kojans mot Lillhärjåbygget (Karin Eriksson, 2007). Gapskjulet finns inte kvar (Ann och Eva Eriksson 2010).

Gapskjulet är omnämnt i Herrdin (1982:17) genom sagesmannen Lars Fjätström, Lövnäsvallden som säger den 4 maj 1956: ”Gapskjul nedanför Fiskbäcken på backryggen på norra sidan av ån som är byggt och använt av Lillhärjeåborna. Blädjehöla skulle inte vara så långt över dit Blädjan rinner opp”.

Backen som slåtterboden stod på motsvaras sannolikt av ägofigur, grankäl (5213) på laga skifteskartan från 1912. Slåttermark vid Fiskbäcken och Fiskbäckosen är sannolikt representerade i samma karta, slått (5188) och slåttesmyra (5190) samt bete i sidlänt bete (5214) och betesmyra (5187).

Se Fiskbäckmyren och Fiskbäcken.

Fiskbäckmyren *Myr*

Äldre slåttermyr belägen nordväst om gapskjulet, slåttboden som Karin Eriksson kallar Fiskbäckkojan. Lillhärjåbygget slog kölen ovanför hitåt, ovanför Fiskbäckkojan (Karin Eriksson 2007).

Ol Jakobs

Koordinater 68 69 693N, 13 79 627 Ö

Karin Eriksson benämning på äldre slåttermark och fiskevatten belägen på östra sidan om Lillhärjeån cirka 700 meter uppströms Lillhärjeån nordöst om Fiskbäckens os i Lillhärjeån. Belägen cirka 500 meter nordost om slåtterboden Fiskbäckkojan och cirka 250 meter nordöst om jaktstugan Fiskbäckkojan med tillhörande bastu.

”Ut i Ol Jakobs sa man som går från kojans över en köl och ut i Ol Jakobs – där det står en liten bastu och runtomkring är Ol Jakobs. Jag var inte så orienterad där just, för det var lite långt dit härifrån ju. Det var mest karlarna som språkade i Ol Jakobs. Och det var nog i samband med fiske och slåtter”
(Karin Eriksson 2007).

Lars Andersson i Lillhärjäbyggets jaktlag menar att Ol Jakobs är benämning på ett skogsparti beläget på båda sidor om Lillhärjeån cirka 2,4 kilometer sydost om Lillhärjäbygget. Detta område är beläget cirka 600 meter uppströms området som Karin Eriksson anger. Här finns gammelskog bestående av grova granar som aldrig är avverkad, med något inslag av löv och på nordsidan ån finns en torrlagd fåra som går i en nordlig sväng (Lars Andersson, muntligen 2010).

”Ol Jakobs är en plats där liljekonvaljer lär växa” (Eva Eriksson 2010).

Slättermarken i Ol Jakobs motsvaras sannolikt av ägofigurer på laga skifteskartan från år 1912 (5032, 5040, 5041, 5083 och 5082 och 5170). Då fanns det en ö, en holme i Lillhärjeån (5083), eftersom åfåran fortfarande var vattenfylld.

Sllettån Slätterna Ängsmark

Namnet är benämning på området runt Stallet. På ekonomisk karta 16D 4-5 g-h Söldervallen finns namnet Härslätterna utmärkt på Lillhärjeåns östra sida uppströms Näverbäckens utlopp i Lillhärjeån. Slettan syftar på härslette (Karin Eriksson, 2007). Av namnet att döma gäller namnet för en slätterängar bevuxna med hära, som senare användes för bete. Karin Eriksson har jättat hit med korna:

”Området runt Stallet: Slettan; härslette det, var en löt, ute i änden på en lång löt-tov och hära” (Karin Eriksson 2007).

Namnet slettan finns med på Margareta Jönssons karta, Ängar vid Lövnäsullen med omnejd, på Lillhärjåns västra sida nerströms Svartsöldret i nivå med Tväråsen.

Flötan Myr

Myren är inte lokaliserad. Längs Hemvägen låg Flötan – en stor myr – som man kanske gruvade sig för (Karin Eriksson, 2007). Kan namnet kanske vara synonym för Flötmyren (SOFI 1934), belägen mellan norra och södra Flötåsen? På de topografiska kartorna 16D Lofsdalen SO och Gröna kartan 162 B Idre, är tre blötare myrområden sydöst om Södra Flötåsen utsatta med namnen Bäckflöten, Flötarna och Gunnarsflöten. Kan Flötan vara någon av dessa myrar?

Betesmarker

172 Kanalsvängen – myr som inte är inhägnad

Koordinater 68 71 057 N, 13 77 357 Ö
708 m.ö.h.

En betesmark som är belägen cirka 300 meter nordväst uppströms gården. I kanalsvängen betar får och kalvar gärna. Det är en fördel att ha djuren gående här eftersom djuren befinner sig på ett område som är naturligt avgränsat av Lillhärjeån och Kanalen 171. Området som innehåller ett växlande bete, uppstod i början på 1970-talet när kraftverkskanalen grävdes.

*”Djuren går inte över kanalbrinken, som är för brant och ån är här ström;
fåren kan inte bli blöta i ullen – då sjunker de, och kalvarna vågar inte”
(Karin Eriksson 2007).*

På våren är en matta av rosling, *Andrómeda polifolia* här. Marken är igenväxande med vide vid fältbesök sommaren 2007.

Hästhage Häststängsel

Stängslets slut öster om Djursvålsvägen 68 75 548 N, 13 74 234 Ö, 788 m.ö.h.
Stängslets slut vid Hackåstjärnen 68 75 451 N, 13 74 135 Ö, 789 m.ö.h.
Stängslet mitt på Djursvålsvägen 68 75 513 N, 13 74 160 Ö, 792 m.ö.h.

Hästhage som ligger norr om Brynnen och öster om Hackåstjärnen på Djursvålsvägen 28. Hagen byggdes före Karin Erikssons tid troligen någon gång mellan 1915 och 1920 av Olof och Anna Eriksson. Hästarna från Djursvålsvallarna och Lillhärjåbygget gick tillsammans och fick hållas på nordsidan av tjärnen och det stängsel som löpte tvärs över Djursvålsvägen mellan tjärnen och vidare ut i en stor blötmyr öster om tjärnen. Syftet med hagen var att stänga ute hästarna från Lillhärjåbygget och Djursvålsvallarna, från att springa in på Hackåsvallen och störa korna. Hästflocken gick på fritt bete nordöst om Hackåstjärnen på Lill Hackåsen och norrut. Stängslet som ledde ut i myren på båda sidor om Hackåstjärnen stängde strategiskt av Djursvålsvägen från passage. Det var alltför blött för hästarna att komma förbi här. De gick inte ut i myren förbi stängslet och heller inte ut i Hackåstjärnen vars botten är dyg. Hästhagen slutade användas när Djursvålsvallarna lades ner någon gång på 1950 eller 1960-talet (Ann Eriksson 2007).

Vid inventeringstillfället i augusti 2007 hittades stängselstolpar i myren.

Rester av hästhagen mot Hackåstjärnen i väster, augusti 2007.

Hästhagen vid Hackåstjärnen mot myren i öster, augusti 2007.

89 Kattuggelnäset Kattuggelnäset *Betesmark*

*Koordinater 68 69 439 N, 13 78 596 Ö
700 m.ö.h.*

Betesmark som ligger cirka 1,7 kilometer sydöst om Lillhärjäbygget. Området är gräs-
mark med små björkar längs med Fiskbäcken. Fiskbäcken gör en krok här så att ett näs
bildas. Här har länge varit ett fint bete för korna och här finns en vilbacke.

”Man jätade hit” (Karin Eriksson 2007).

”Det var Anna Eriksson som gjord det” (Eva Eriksson 2008).

Kattuggelnäset med eldstaden på vilbacken. Fiskbäcken rinner bland björkarna, juni 2008.

Skogsmark, backar och höjder

181 Stornäsbackarna Stornäsbackarna *Backar med skog*

Koordinater 68 70 937 N, 13 76 135 Ö
744 m.ö.h.

Backar med skog som ligger cirka 1,4 kilometer väster om Lillhärjäbygget, cirka 100 meter sydväst om Stornäset 12. Backarna är belägna längs Hästväg till Lövhögen. Från backarna sluttar det åt sydväst mot en myr.

Området har namn efter Stornäset där det förr var slätter. Backarna ligger på norra sidan om Lillhärjeån (Karin Eriksson 2007).

13 Paradismora Paradismoren *Skogsmark*

Koordinater 68 70 490 N, 13 75 910 Ö
757 m.ö.h.

Skogsmark som ligger på sydsidan om Lillhärjeån cirka 1,5 kilometer väster och väst-nordväst om gården. Paradismoren är den första stora skogen längs med Lövhögvägen, när man lämnat gården och Upp i moren och Runt hagarna 200. Paradismoren är belägen på den norra sidan om Lövhögvägen 4. Till Paradismoren gick man över dagen med korna för bete; hit gick en så kallad löt och här fanns en vilbacke. Vilbacken är belägen på en torrbacke strax norr om en vasslok, liten vattensamling, på nordsidan av Lövhögvägen.

"... Paradismoren ligger på sydsidan om ån. Hon är stor, men smal på en del ställen. Paradismoren är på nordsidan om Lövhögvägen, på sydsidan heter det Digergranmoren – det var väl diger gran där – och hon går ner mot Storhärjävägen" (Karin Eriksson, 2007).

Här är skogsbete; både historiskt och i nutid och Karin Eriksson berättar:

"Jag jätade dit, jag vilade här vid en tjärn, en liten lok som var vid vilbacken. Och det var rätt så högt upp. Vet du vad en löt är? Det är det område man avverkar när man följer kyn. Det var liksom begränsat och dom fick inte gå alla lötar på en gång, dom skulle gå en löt och därmed jämt! Dom förde kyn och så vilade man mitt på dagen och gjorde eld, så dom fick vila. Och så var det betning hemåt så det fyllde dagen liksom. Ett dagsbete, det var en löt det. Det skulle vara torr mark ifall dom ville lägga sig och vila, det var skönt om det var torrt, det är en vilbacke. Deras middag var runt klockan tolv till ett. [...] Vilbacken ligger mitt på Lövhögvägen. När du går mot Lövhögen – där det är en öppning, där du går igenom änden på moren. Alldeles in i vägen där man går genom änden på moren där det är en liten vasslok" (Karin Eriksson 2007).

En lok är en mindre vattensamling som vid torra sinar ut eller en grundare utvidgning av en bäck (Modin 1949:20). I nordvästra Dalarna i fjällskogsbygden norr om Idre avser ordet lok en liten vattensamling utan utlopp som temporärt är uttorkande (Ljung 2004:433). Flemström (1983:101) anger att i Jämtland avser ordet lok en smärre vattensamling.

"Tjyr eller krötter" är nötboskap (Röster från det förgångna, 2001:144). På

Lillhärjäbygget uttalar man ordet som kyn (Ann och Eva Eriksson 2009).

Löt eller betesmark som betyder den till gården eller byn hörande andelen av ett större markområde. Ordet förekommer ofta i äldre köpebrev till exempel mett löt och lundom som betyder med bete och skog. Löte å betyder beta av, och lötslåt är en självväxt skogsäng som ligger för fåfot (Modin 1949:22). Löt är en plats där man vallar boska-

pen uppger Eriksson (SOFI 1934). Han upptecknar vidare namnet Löten i Lillhärda socken för en myrtrakt i Västra Stranddalsvallen och Lötbron som namnet på en bro över Lötmyren vid samma vall.

Löten betecknade, menar Levander (1943:151) hela det betesområde som hörde till en viss fäbod och som genom hävd var delat i vallningsområden som var avsedda att besökas under en viss dag i veckan. Om lötgången eller gässlan innebar ett stråk eller ett område var inte Levanders informanter ense om. I vissa områden i Dalarna skiljde man mellan hemlöten som betades från hemgården och bodlöten som betades från fäboden (Levander 1943:149). I fjällskogsområdet norr om Idre i norra Dalarna innebär ordet löten, betesskogen (Ljung 2004:433).

Ängsmarken som är belägen på nordsidan om Lillhärjeån heter Paradis och moren belägen på sydsidan Lillhärjeån kallas för Paradismoren. Ett område som i dag används till skogsbete. Från 1950-talet är Paradismoren även ett område för virkestäkt.

”Här och i skogen Hans Anders har mycket virke tagits för byggnationer på gården” (Karin Eriksson 2007).

Namnet Paradis står noterat i en anteckningsbok över virkestag som förmodligen tillhört Erik Olofsson, Erik Orsa, Lillhärjäbygget. (Ann och Eva Eriksson 2008).

Högbakkmora Högbackmoren Skogsmark

Skogsmark nästan rätt västerut från Paradiscentrumet på moren så blir det en illknul, en höjd, och så är det lite skog därikring och där var Högbakkmora (Karin Eriksson 2007).

Platsen är inte lokaliserad.

118 Knurn Knulen Höjd

Koordinater 68 72 481 N, 13 74 937 Ö, 766 m.ö.h.

Koordinater 68 72 475 N, 13 74 881 Ö

Höjd intill Lillhärjeån cirka 3,5 kilometer nordväst om Lillhärjäbygget uppströms Lillhärjeån där brinken stupar brant på nordsidan om ån.

Höjden har gett namn åt Knulängen 37 och Knulladan 36 mittemot Knulen på sydsidan om Lillhärjeån dit man tar sig via ett vad (Karin Eriksson 2007).

Se besöksväg Knulängen och Knulladan.

17 (Millest)Störrösmora (Millest)Störrösmoren Skogsmark

Koordinater: 68 73 614 N, 13 73 269 Ö

786 m.ö.h.

Skog som omger Milleststörröset, men med störst utbredning söder om slåtterstugan cirka 1,7 kilometer väster om Hackåsvallen. Tidigare var området betesmark när korna var på Hackåsvallen. Moren är utsatt med namn Störrösmoren på storas specialkarta över Lövhögen från år 1990.

”Störrösmoren – och höjdskillnad är det där bra nog...”
(Karin Eriksson 2007).

Namnet på byggnaden har namngivit skogen runt omkring och bäcken som rinner i närheten.

Övvestmora Den översta granmoren Skogsmark

Skogen är belägen cirka 1,2 kilometer nordväst om Milleststörroset. Moren är utsatt med namn Överstmoren på storas specialkarta över Lövhögen.

”Förr var här betesmark. Man vallar inte hit längre, men Anna Eriksson gjorde det. Hon gick från Hackåsvallen neråt ån på vägen mot Hattvallen (Karin Eriksson 2007).

Namnet betyder den översta moren. Skogen ligger överst, längst bort, i förhållande till gården och fäboden. Se vadställe 18 och 19 på Veijen åt Hatta 21.

25 Tjäjebakkån Kedjebackarna Hårbacke/hed

Koordinater 68 74 665 N, 13 73 730 Ö

792 m.ö.h.

Kedjebackarna, som utgörs av hårbacke eller hed, som är belägna cirka 1,3 kilometer nordväst om fäboden Hackåsvallen.

Backarna utgör en led längs en 400 meter lång ås eller hårbacke, som korna kan följa hem till Hackåsvallen när det är blött i terrängen (Karin Eriksson 2007).

Den smala åsen löper långsträckt i en i stort sett nord, sydlig riktning och är omgiven av myrmark på båda sidor. På den västra sidan om åsen heter myren Storkölen 45. Backarna ligger som i en lång kedja efter varandra, i en långsträckt linje, där av namnet.

Kedjebackarna mot söder, till vänster Hackåsen till höger Milstenshåga, augusti 2008.

33 Stormora Stormoren Skogsmark

Koordinater 68 72 354 N, 13 74 423 Ö

784 m.ö.h.

Skogsmark som tidigare var betesmark, med början cirka 3,3 kilometer västnordväst om gården och cirka 1,8 kilometer söder om Hackåsullen.

”Stormoren, det är moren som är hitom Millestörröset nerströms; nästa mor uppe i Hågnen efter Störrösmoren. Stormoren det är på sydsidan om ån och upp mot Hågnen, och så blev det tvärslut på moren. Hon blir bra stor hon”
(Karin Eriksson 2007).

47 Småmorån Småmorarna Skogsmark

Koordinater 6874151 N, 1375854 Ö

Långsträckt skogsområde som består av två morar belägna längs med biflöde till bäcken Brynnen. Morarna börjar cirka en kilometer nordöst om Hackåsullen. Småmorsvägen 53 passerar via morarna mot Brändvägen 59. Granskogen blev förmodligen inte avverkad under perioden 1880 till 1930 då avverkningsrätten på Lillhärjäbygget var utarrenderad och inte heller under de senare avverkningarna. Här finns stora, vida granar (Lars Andersson, muntligen 2010).

Skogen på Lillhärjäbygget avverkades runt sekelskiftet 1900 (se stämplingstallen 177 på Krokmorvägen) och i slutet på 1940-talet, förmodligen mellan åren 1946 och 1949. 12 till 14 man som arbetade med skogsavverkningen bodde då på gården i ett hus som senare byggdes om till ett bostadshus (Karin Eriksson 2007).

På svenska betyder namnet de små grandungarna (Jörnlinde 2007).

Lill Hackåsen Mor

Lill Hackåsen är en liten mor belägen mellan Hackåsen och Djursvålen, cirka två kilometer norr om Hackåsullen. Djursvålsvägen 28 går genom Lill Hackåsen.

”Här fanns en vilbacke” (Karin Eriksson 2007).

56 Tjeldmora Källmoren Mindre mor med källa

Koordinater 68 75 104 N, 13 74 823 Ö

774 m.ö.h.

Skog, en mindre mor med en källa som ligger cirka en kilometer nordost om Hackåsullen. Här passerar Krokmorvägen 46. Namnet betyder grandungen med en källa (Jörnlinde 2007).

Härahumoren Harhusmoren

Hära betyder hare. Här finns stora granar som harar både bygger och gömmer sig under (Ann och Eva Eriksson 2007). Motsvaras eventuellt av 57 som blivit felmärkt som Krokmoren. Platsen är inte lokaliserad.

Krokmora Krokmoren Skogsmark

Terräng som ligger i Kyrkbyn, Lillhärdal (SOFI 1977). Skogsmark som är markerad som Krokmoren på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f Lillhärjäbygget. Krokmoren belägen cirka tre kilometer nordnordöst om Hackåsullen längs med nordsidan om bäcken Djursvassla, norr om Vackerkölen. Moren som är betesmark och utgör en löt, ett dagsbete, sträcker sig åt sydost längs med Djursvassla till Vasselkrok, en plats där ån gör en krok och böjer av mot nordost. Hit leder vallstigen Krokmorvägen 46.

Namnet kan komma av dess krokiga form (Karin Eriksson 2007).

Kanske kan namnet betyda moren som sträcker sig mot Kroken, Vasselkrok?

200 Brända Skog

Koordinater 68 71 157 N 13 77 648 N

Skogen belägen närmast norr om inägan på Lillhärjäbygget, mot gården Brända i norr.

Åspbakken Aspbacken Hårdbacke

Eva Eriksson följde som barn med hit tillsammans med sin mamma Karin Eriksson. Det växte då en ensam asp på platsen; ett enda träd. Man gick från Toppen 61, inte så långt, i sydvästlig riktning (Eva Eriksson 2008).

En hårdbacke med aspar som inte hittades i fält i juni 2008.

93 Töppen Toppen Hårdbacke delvis skogsklädd

Koordinater 6865517 N, 420152 Ö

En liten mortopp med hårdbacke som delvis är skogsklädd, cirka 700 meter väster om Brändvägen vid bro 76 över Brynnen. Via moren Toppen gick man för att komma till Överlöten 62.

Töppen, Toppen, juni 2008.

60 Ryggån Ryggarna Hårdbackeås

Koordinater 68 72 271 N, 13 77 879 Ö mitt på. 704 m.ö.h.

Koordinater 68 72 347 N, 13 77 899 Ö norra änden. 706 m.ö.h.

Koordinater 68 72 146 N, 13 77 766 Ö Ryggarna södra ände. 705 m.ö.h.

Hårdbackeås; moränryggar vilka löper i sydsydväst nordnordöstlig riktning cirka en kilometer norr om gården. Brändvägen 59 är dragen uppe på åsarna, en för sommarvägar klassisk dragning på det mer lättgådda underlaget. Bäckens Brynnen rinner nära intill i ett parti i Ryggarnas västra kant.

Ryggarna och Brändvägen i riktning mot Brända och till vänster bäcken Brynnen. I bakgrunden från vänster syns Sockertoppen och Högbacken, juli 2007.

Vilbacke Överlöten Hårdbacke med björkar

Hårdbacke med björkar som tidigare var en vilbacke. Vilbacken hittades inte i fält 2007.

För att komma hit ska man gå man via Toppen 61.

”Överlöten; den backen består av tuvor och lite hårdmark – jag hade eld där, men det var smått om veden minns jag. Det var en slätt där uppe i – det här är ungefär 300 meter om Brynnen, vilbacken” (Karin Eriksson 2007).

63 Högbakken Högbacken Hög morbacke

Koordinater 68 72 658 N, 13 77 853 Ö

710 m.ö.h.

Hög morbacke cirka 1,8 kilometer norr om gården fågelvägen och 150 till 200 meter nordväst om Brändvägen 59. Bäckens Brynnen rinner längs Högbäckens västra skogsbyn. Här finns en vilbacke.

”En illhög vilbacke. Man vilar högst opå toppen ifall det var myggigt. Då var det fördel att komma upp där det blåste lite” (Karin Eriksson 2007).

Brynnen; i bakgrunden till vänster Sockertoppen och till höger Högbacken, juli 2007.

Sockertoppen mot väster från Brändvägen, juni 2008.

65 Sökkertöppen Sockertoppen *Mortopp*

*Koordinater 68 72 606 N, 13 77 805 Ö
707 m.ö.h.*

Sockertoppen är en mortopp som är en liten illknöl invid bäcken Brynnen med utsikt åt Högbacken. Den ligger cirka 1,7 kilometer norr om gården och cirka 70 meter sydväst om Högbacken 63. Här låg en vilbacke.

64 Såndbakken Sandbacken *Liten dunge i myrland*

*Koordinater 68 72 524 N, 13 77 806 Ö
707 m.ö.h.*

Liten dunge i myrland som ligger cirka 1,6 kilometer norr om gården. Bäckens Brynnen rinner på det 10 till 20 meter breda myrstråket, som ligger emellan Sandbacken och Högbacken 63 i nordost. Här finns en vilplats.

*”Inte ett träd, sand och ett rävide. Flackt och öppet vid blåst”
(Karin Eriksson 2007).*

Sandbacken mot nordväst, till höger i bakgrunden Hackåsen, juli 2007.

Sandbacken mot norr, i bakgrunden mitt i bild Sockertoppen, till vänster Högbacken, juli 2007.

Timmerholmen Skog

Myrholme som är en höjd i Lillhärjådalen (SOFI 1977). Brändvägen 59 passerar genom skogen som bitvis är storvuxen. En tromb fällde år 1972 över hundra grova tallar, enligt en av Sture Sundgrens noteringar (Hallberg 2006: 87).

114 Rönmora Rönmoren Mor

En mor belägen cirka 750 meter norr om Lillhärjåbyggets nordöstra hörn av fastigheten, cirka 300 meter öster om vinterled 119 och cirka en kilometer nordöst om Kärringnålbrottet.

Lantmätaarmoren

Terräng i Kyrkbyn (SOFI 1977), som är ett skogsområde beläget cirka fem kilometer norr om Lillhärjåbygget. Platsen är utmärkt på ekonomisk karta 16D 4-5 e-f Lillhärjåbygget.

167 Ölbacken Ödlebacken

Koordinater 68 71 551 N, 13 78 408 Ö närmast Faxbrynnmoren vid vedtrave 694 m.ö.h.

Här fanns två vilbackar. En av dem kallas Ölbacken, Ödlebacken, då man sett ödlor här.

”Det är inte Ölbacken. Vi säger öle istället för odla” (Karin Eriksson 2007).

Se Karin Eriksson karta i inledningen.

Ölbacken, Ödlebacken ungefärligen mot nordnordväst. I bakgrunden till vänster Hackåsen, juli 2007.

Ölbacken mot nordöst. I bakgrunden Faxbrynnmoren, juli 2007.

70 Tjiln Kilen Skogsbevuxen holme
Koordinater 68 71 713 N, 13 78 064 Ö
699 m.ö.h.

Skogsbevuxen holme belägen cirka 900 meter nordnordöst om inägan. Moren som är kilformad eller flikig är belägen utefter bäcken Brynnens östra sida, cirka 300 meter västnordväst om Nåli bäkkûm och cirka 600 meter uppströms Brynnbron 240.

Betesmark med mycket fint bete på Kilen. Det finns tre olika vilbackar.

”Upp i Kila, sa man. Så är det en vilbacke här också - få se Brynnen, han kommer då här – och så är det lite mor här - och så blir det en liten mor här och därför så hette det Kilen. Ja, det var mycket fint bete här och så vilade vi där”
(Karin Eriksson 2007).

Se Karin Erikssons karta i inledningen.

110 Klûkkmorhûlmen Klockmorholmen Mor
Koordinater 68 71 778 N, 13 78 900 Ö
703 m.ö.h.

Mor cirka 1,5 kilometer nordöst om Lillhärjåbygget fågelvägen, cirka 400 meter öster om bäcken Faxbrynnen.

”Den här Klockmorholmen ligger lite högt på något vis, det är alldeles som om man kommer lite högt. Om man tittar kan man se något tak”
(Eva Eriksson 2007).

Namnets ursprung är oklart.

Utsikt från Klockmorholmen åt sydväst över Storkölen. I bakgrunden till höger lyser vinterladugårdens tak på Lillhärjåbygget vitt, juli 2007.

111 Klúkkmora Klockmoren Mor

Koordinater 68 71 420 N, 13 79 106 Ö i skogsbrynet
701 m.ö.h.

Mor cirka 1,5 kilometer nordöst om Lillhärjåbygget, cirka 400 meter öster om bäcken Faxbrynnen. Namnets ursprung kan ingen svara på.

”Ända hit gick en löt och här fanns en vild, en vilbacke. Den var i moren vid en stor gammal rönn” (Karin Eriksson 2007).

Kringlahögen

Platsen är även kallad Klinglahögen och är en sandås vid Blädjan vid Kringlahögstugan (SOFI 1934). Mindre höjd som ligger mellan Grabbkälén och Granåskälén. Kringla är en rund skiva eller annan rund bildning (SOFI 1938).

Tröskriset

Platsen är även kallad Tröskrisen och är en myr i Kyrkbyn, en stor myrtrakt öster om Milstenshågna. Här växer täta snår av sälg och vide (SOFI 1917, 1934). Skogs- och myrtrakt som är belägen mellan Köttkälén och Fågelåskälén (SOFI 1938), cirka åtta kilometer öster om Lillhärjåbygget och cirka tio kilometer nordväst om Tväråsen. Namnet finns utmärkt på ekonomisk karta 16D 4-5 g-h Saldervallen, cirka två kilometer väster om Kringlahögstugan.

”I svamptider, när korna äter mycket svamp, kunde de gå till Tröskriset där de fick hämtas. Då kunde man gå från vilbacken i Klockmoren och vidare utöver och över en källa; ett drag och fortsätta över kölen. Sedan gick man tillbaka med korna samma led igen. Anna Erikson, som var så kunnig, gick dock lite som hon ville” (Karin Eriksson 2007).

Se Klockmoren 111.

Ris kommer av isländskan hris och är småväxt eller marig skog, i Hede betyder det ung tallskog menar Modin (1949:19). Tröskflöt är ett gungfly beväxt med trösk, getklöver *Menyanthes trifoliata* (Modin 1911:710). Möjligen kan namnet ha något att göra med dessa beskrivningar.

201 Rünt högån upp i morn Runt hagarna Uppe i moren Skog

Koordinater 6867466 N, 4195920 Ö

Namnet är på skogen väster om gården, på södra sidan av Lillhärjeån. Vassbäcken 15, Lövhögvägen 4 samt hästvågen till Lövhögen 125 passerar genom skogen.

98 Hästmora Hästmoren Glesbevuxen med gran och björk

Koordinater 68 70 680 N, 13 76 959 Ö
729 m.ö.h.

Mor glesbevuxen med gran och björk belägen cirka 600 meter sydväst om gården på Lövhögekölen 97 alldeles intill Vassbäcken 15 på dess norra sida cirka 250 meter uppströms Bäckhörnet 96.

”Hit leder man hästarna på våren. Här är varierad vegetation, gran och björk och glesbevuxet med blandbete” (Ann Eriksson 2007).

Hästmora mot sydväst. I bakgrunden rinner Vassbäcken, juli 2007.

109 Bagårns kulle Bagarens kulle Höjd

Koordinater 68 69 965 N, 13 76 214 Ö
765 m.ö.h.

Höjd som är belägen cirka 350 till 400 meter sydväst om Stupet 108 söder om skoterleden mellan Lillhärjäbygget och Lövhögen. Namnet tillkom under 1960-talet som benämning på ett jaktpass. Här satt alltid bagaren från Pålsboda, Arne Gunnarsson, på pass under älgjakten (Lars Andersson, muntligen 2009). Foto finns i inledningen.

Hallberg (2006:197 bildtext).

14 Digergranmora Digergranmoren Skogsmark

Koordinater 68 70 158 N, 13 76 147 Ö
760 m.ö.h.

Skogsmark som är belägen cirka 1,7 kilometer sydväst om gården. Lövhögvägen 5 utgör gränslinje mellan skogsområdena Paradismoren 13 och Digergranmoren. Skogen sträcker sig mot Storhärjävägen 4 (Karin Eriksson 2007).

Med diger menas stor, grov eller tjock (Ann och Eva Eriksson 2009).

Diger betyder stor och namnet den stora grandungen, eller mor med stora granar (Jörnlinde 2007).

Digergranmora, juli 2007.

Varglav vid Digergranmora, juli 2007.

121 Däljemora Däljemoren Dalmoren Mor

Koordinater 68 70 378 N, 13 75 660 Ö
778 m.ö.h.

Mor som är belägen cirka två kilometer sydväst om gården, sydväst om Paradismoren. Lövhögvägen 4 går igenom Däljemoren efter att man passerat Paradismoren och en myr i riktning Lövhögen. Moren är belägen cirka 300 meter nordöst, där Pilgrimsleden korsar Lövhögvägen 4.

”Det är en liten tarm som går efter Lövhögvägen liksom”
(Karin Eriksson 2007).

Namnet kan översättas med Dalmoren. En dälje är sänka, en liten dal i terrängen (Jörnlinde 2007). Foto finns i inledningen.

34 Rönmora Rönmoren Blandskog

Koordinater 68 69 956 N, 13 74 879 Ö Rönna med lunglav i Rönmoren ca 50 meter in i Rönmoren på Lövhögvägen riktning Lövhögen en till två meter nordväst om stigen.
772 m.ö.h.

Blandskog med inslag av rönnar, som tidigare var betesmark, belägen på båda sidor om Lövhögvägen 5 cirka 2,5 kilometer sydväst om gården. Skogsmarken är långsträckt med mycket frodig skog i en närmast nordsydlig riktning med sydspetsen cirka 50 meter öster om Rönmortjärnens norra strand. Rönna uttalas med långt ö (Jörnlinde 2007).

Rönnmoren mitten på Lövhögvägen, i riktning mot Lövhögen, juli 2007.

Lunglav vid Rönnmoren, juli 2007.

35 Lilsl Rönmora Lill Rönnmoren Mor
Koordinater 68 70 477 N, 13 74 879 Ö
813 m.ö.h.

Mor i Milstenshågnas sydöstsluttning cirka 2,8 kilometer västsydväst om Lillhärjäbygget. En cirka 200 meter stor myr skiljer Lill Rönnmoren från den i sydost mycket större Rönnmoren 34.

Lilsl Rönmora, Lill Rönnmoren mot väster. I bakgrunden Milstenshågna, juli 2007.

122 Ryggån Ryggarna Hårdbackeås

68 68 764 N, 13 75 084 Ö. På stigen 803 m.ö.h.

68 69 611 N, 13 75 079 Ö. På stigen närmast väster om tjärn 802 m.ö.h.

Tre åsryggar som ligger i rad cirka tre kilometer sydväst om gården, cirka 200 meter nordväst om Rönnmortjärnen och cirka 150 meter väster om Rönnmorbäcken 58. Stigen Lövhögvägen 4 går i Ryggarnas östra kant i gränslinjen mellan åsarnas hårdbacke och myren. I riktning Lövhögen har man i sydöst Rönnmortjärnens vattenblänk i blickfånget.

Ryggarna i riktning Lövhögen, till vänster i bakgrunden Rönnmortjärnen. Stigen Lövhögvägen går i kanten av åsen, ett vitt stenröse som vägmärke ses längre fram, juli 2007.

77 Åndhulmen Första Andholmen Skog/hårdbacke

Koordinater 68 70 389 N, 13 77 382 Ö på gångstigen Storhärjåvägen 5.

720 m.ö.h.

Skogsholme efter Storhärjåvägen 5 cirka 400 till 500 meter sydväst om Lillhärjåbygget. Området är betesmark.

”Andholmen – det är två småbackar det, en är lite större. En holme efter vägen. Man jätar dit, dom fick gå här kyn på kölen och beta. Det fanns änder ju i lokarna omkring, smålokar. Första och andra sa dom, det är två och man går igenom båda två, se så, och så blir det en liten myr och här kommer Fiskbäcken” (Karin Eriksson 2007).

Flygfoto i Hallberg (2006:212) över Storhärjåleden troligen där spången slutar.

78 åndre Åndhülmen Andra Andholmen Skog/hårdbacke
Koordinater 68 70 077 N, 13 77 332 Ö på gångstigen Storhärjåvägen 5
722 m.ö.h.

En skogsholme efter Storhärjåvägen 5 som är belägen cirka 500 till 600 meter sydväst om Lillhärjäbygget cirka 100 meter söder om Första Andholmen 77 med en myrmark emellan. Området är betesmark.

Andra Andholmen med Storhärjåvägen i riktning Storhärjåvallen, juli 2007.

79 Hans Anders Skog Blåbärsgrenskog med höga granar
Koordinater 68 69 533 N, 13 77 336 Ö på gångstigen Storhärjåvägen 5.
731 m.ö.h.

Skog, blåbärsgrenskog med höga granar som växer cirka en kilometer söder om Lillhärjäbygget. Gångstigen Storhärjåvägen 4 går igenom skogen på en sträcka om drygt 800 meter.

Man går igenom tre partier av skogen som är belägna efter varandra med små myrar emellan. Den första morfliken, riktning Storhärjåvallen, är belägen cirka 100 meter söder om Andra Andholmen.

*”Virkestäkt, högsommarbete. Korna äter mycket svamp här”
(Karin Eriksson 2007).*

Skogen är uppkallad efter Hane Hans, Hans Andersson, som var nybyggaren på Lillhärjäbygget under första delen av 1800-talet – se även Lillhärjäbygget och Faxbrynnen.

På stigen mot Storhärjåvallen passeras först Andholmarna och sedan kommer en liten myr där Fiskbäcken rinner upp som passeras och sedan är man inne i Hans Anders (Karin Eriksson 2007).

Modin (1949:156-157):

"Hanabo är ett torp under Sunnanå. Dess förste åbo var en underlig karl. Han var från gården Drängs och fick namnet Hane Hans, av vilken anledning är icke så noga känt. Om honom gå många sägner. Med sin hustru kom han inte sams, utan skilde sig från henne och gav sig ut från bygden, levande ensam i skogen med sin kröttör. Längre strövade han kring i de gräsrika fjällmarkerna uppe vid Lillhärjeån, där boskapen, som bar namn av drottningar och store män följde honom som hundar. Om vintern inrymdes de se till åtta korna i en liten skjullik byggnad utan gavlar och fönster. Mest uppehöll han sig vid en plats kallad Faksbrynjen. Utom de kvinnliga sysslor, kreaturens vård medförde, hade han även kvinnlig slöjd för sig, där han drev i ensamhet i skogen. Bland annat var han mästare att virka strumpband dem han avyttrade till folk från bygden. På gamla dagar nödgades han gå åter till denna och byggde då åt sig vid Hanabo".

Se Faxbrynnen 67 och Faxbrynnmören 68.

Hans Andersson, Hana Hans, var född 1766 på gården Anders i Sunnanå. Han gifte sig år 1795 i Lillhärdal med Agnes Andersdotter född i Ångersjö. Han bodde ensam från omkring 1812 till 28 mars 1836, då han dog i Sunnanå. Hane Hans var en dokumenterat skicklig bandvävare. Han vävde band med vackra mönster så kallade strumpband som ofta sattes samman till spelmanstäckan som utgjorde gåvor till spelmän (Busk, 2008:262). Busk hänvisar till en artikel av Erik J. Bergström i Härdalsboken från år 1981 som handlar om spelmanstäckan, i vilken Hana Hans nämns som en skicklig bandvävare.

Överst i bild på flygfoto i Hallberg (2006:212) över Storhärjåleden.

Hemvägbackarna *Torrbacke med skog*

Hemvägbackarna är samlingsnamn för två torrbackar med skog, belägna cirka 400 till 500 meter söder om gården längs färdvägen till Lillhärdal, Hemvägen 75. Olof Eriksson den yngre odlade på sin tid på de åkrar, som fanns på båda backarna. Den sydligaste av åkrarna är dock äldre än så. Olof, som hade rävfarm, odlade rovor och potatis till rävarna på åkrarna.

81 Första Hemvägbacken

81a Pällände Pärlandet Potatislandet *Betesmark*

*Koordinater 68 70 437 N, 13 77 665 Ö mitt ute på gamla odlingen.
712 m.ö.h.*

I dag är området betesmark, men var förr en åker som var inhägnad. Stängselstolpar efter hagen ligger kvar längs ena kanten. Pärlandet är beläget cirka 400 meter söder om inägan, cirka 300 meter in på hemvägen 75 och fyrhjulingsvägen. Den första sträckan söder om Hemväggrinden 83 är gemensam för de båda lederna. Vid Pällandet delar sig vägarna. Hemvägen 75 följer Pärlandets östra kant medan fyrhjulingsvägen går längre österut och ut över myren Lillhärjåkölen.

"Morbror har använt de här som pärland. Ja, rovor har vi odlat här och potatis åt rävarna. Det är bete i dag och man rev hagen. Och så minns jag att här växte vita rödblärar albinos" (Karin Eriksson 2007).

Potatisen kokades och gavs som mat till rävarna på Olof Erikssons rävfarm. Rävarna fick även andra rester och buljong kokad av ben (Hallberg 2006:64). Se Benladan 139.

På Lillhärjäbygget odlar man sedan drygt 150 år tillbaka mandelpotatis. Sorten finns i dag hos NordGen och är en unik och egen sort. År 2009 fick Ann och Eva Eriksson

motta Guldärtan som delas ut av POM, det nationella programmet för odlad mångfald. Guldärtan delas ut för att uppmärksamma de människor som i det tysta bevarar och håller vid liv mångfalden av vårt gröna kulturarv.

Pällände, Första Hemvägbacken, mot söder. I bakgrunden Andra Hemvägbacken med en äldre åker uppe på platån och grustaget till höger i bild nedanför platån, juli 2007.

82 Andra Hemvägbacken

82 a) Grustag *Grustag*

*Koordinater 68 70 055 N, 13 77 853 Ö vid grustaget.
711 m.ö.h.*

På den sydligaste av Hemvägbackarna finns två grustag; ett äldre och ett nyare. Efter ödeläggelsen av den stora branden på gården byggdes den nuvarande vinterladugården 126 upp under åren 1935 till 1937. Gruset till cementen i den nya ladugårdsgrunden hämtades här (Karin Eriksson 2007).

Andra Hemvägbackens yngre grustag med det äldre grustaget ovanför samt på nordkrönet ovanför ligger en äldre åker, juli 2007.

Det äldre grustaget på Andra hemvägbacken, juli 2007.

82 b) Åker – äldre odlingsyta på platån söder ovan grustag *Betesmark*
Koordinater 68 70 335 N, 13 77 652 Ö mitt uppe på gamla odlingen.
711 m.ö.h.

Betesmark som förr var åker på en platå uppe på Andra hemvägbackens nordände. Olof Eriksson odlade potatis och rovor till rävarna även här. Men den här åkern är äldre än åkern Pärlandet på Första Hemvägbacken 81 (Karin Eriksson 2007).

72 Bråndryggån Brandryggarna *Tre glest bevuxna tallbackar i gräsmyr*
Koordinater 68 70 337 N, 13 78 038 Ö högst upp på Mellersta Brandryggen.
707 m.ö.h.

Tre glest tallbevuxna backar, i gräsmyr på myren Lillhärjåkölen cirka 500 till 600 meter sydost om gården.

Till de tre ryggarna, som ligger i nordost, sydvästlig längdriktning, nådde elden vid den stora branden på Lillhärjåbygget år 1934, då västlig vind rådde vid tillfället. Vinden fick elden att hoppa från träd till träd in i en skog belägen flera kilometer bort från gården. När det brann så kastades elden in i skogen, då blev det Brandryggarna (Karin Eriksson, 2007).

Hallberg (2006: 61,197).

86 Mossûryddjen Mossryggen *Rygg*
Koordinater 68 70 192 N, 13 78 350 Ö på ryggen mittför tjärnen belägen intill Mossryggens västra sida.
697 m.ö.h.

Rygg; långsträckt ås, vars nordände ligger cirka en kilometer sydost om gården. Ryggen är smal, 10 till 15 meter på bredden och cirka 450 meter i sydvästlig, nordöstlig riktning, belägen cirka 300 meter öster om Brandryggarna 72 och Norra halsen 73. Mossryggen går nära mot Fiskbäckhörnet i söder.

”Här växte mycket fin renlav; hit ville korna gå. Jag gick med kyn och det här hette Mossûryggen. Och han var bra lång han och så var det en tjärn utanför. Mossu – det är renlav det, vitmossa sa dom. Dom tyckte om att äta mossa när det blev sämre med gräs - då åt dom mossa. Och då var det läge att följa dom där det fanns. På den där ryggen var det mossa...

Jag förde dom, jag gick ut genom Hemväggrinden om de varit på grode, på efterbete på vallen, det heter så när de går på inägan, efter att jag kommit hem från Hackåsvallen i slutet på september. Ja, då går jag genom täkten ut vid Storladan, ut genom, för de var inte hågade på gräset här inte, utan då fortsatte vi och så förde jag dom ut i änden över kölen. Då gick dom väl endera utefter ån tillbaka, eller också gick dom samma väg. Det var rena höstbetet det. Jag förde dom på Mossoryggen sa jag, om jag skulle förklara”
(Karin Eriksson 2007).

Mossûryddjen Mossryggen mot öster, juli 2007.

Mossryggen mot söder, juli 2007.

84 Heda Heden *Ljunghed med tallar*
Koordinater 6866705 N, 420152 Ö
717 m.ö.h.

En ljunghed med tall vars nordände är belägen cirka 800 meter söder om gården. Den glest bevuxna tallheden ligger mellan Hemvägbacken 2 och Stenryggen 80. Hemvägen 75 löper härigenom.

80 Stenryddjen Stenryggen *Ljunghed med krottallar*
Koordinater 68 69 926 N, 13 77 767 Ö vid blecka på tall höger sida om stig Hemvägen, riktning Tväråsen.
707 m.ö.h.

Ljunghed med krottallar vars nordände är belägen cirka 950 meter söder om Lillhärjåbygget. Bäckens Fiskbäcken rinner i Stenryggens södra kant. Stenryggen ligger cirka 500 meter öster om Hans Anders 79, mellan Heden 84 i nordväst och i söder Bäckbacken 92. Hemvägen har gemensam sträckning med Pilgrimsleden och fyrhjulingsvägen till Vägändan som går genom Stenryggen.

92 Bäckbacken Bäckbacken Rävbacken *Backe*
Koordinater 68 69 685 N, 13 77 865 Ö Bäckbackens nordände vid torrak. 702 m.ö.h.
Koordinater 6869 587 N, 13 77 922 Ö Pilgrimsleden avviker västerut från Hemvägen nr 75 på Bäckbacken. 704 m.ö.h.
Koordinater 68 69 511 N, 13 78 033 Ö vad över Bäckan vid Bäckbackens sydände. 703 m.ö.h.

Blåbärsrik backe, cirka 1,5 kilometer söder om gården, söder om Stenryggen 80 och Torträdbacken 88. Hemvägen 75 och Pilgrimsleden har gemensam sträckning genom backen.

Vattendraget vid Bäckbackens sydände kallas Bäckan och har gett namnet. Här finns även rävlyor strax nord om vadet och Bäckbacken kallas även för Rävbacken (Ann Eriksson 2007).

Töppen Toppen *Skogsmark/mor*
Skogsmark som ligger cirka 2,1 kilometer sydsydost om Lillhärjåbygget.

"Hela moren ligger lite högt och så är det brant" (Karin Eriksson 2007).

Kattuggelbacken *Blandskog*
68 69 203 N, 13 78 655 Ö osäker markering
689 m.ö.h.

"Det var blandskog här och hit till Kattuggelbacken och Kattuggelnäset jätade man" (Karin Eriksson, 2007). Ännu oklart var Kattuggelbacken ligger.

88 Torntrebakken Torntträbacken Hårbacke med gles skog

Koordinater 6865787 N, 419592 Ö
706 m.ö.h.

Hårbacke med gles skog och glesa torrakor som är belägen cirka två kilometer sydost om gården, cirka 500 meter väster om Torntjärnen. Vid fastighetsgränsen i Torntträbackens syöstliga ände finns ett vägskäl och en stolpe med en ölburk ovanpå. Vägskälet kallas av Lillhärjäbyggets jaktlag för Ölburken (Lars Andersson 2010). Foto finns i inledningen.

Den östligaste stigen är en torrare väg: en klövjeväg till Tväråsen, Tväråsvägen 91. Stigen är en hästväg och en del av Hemvägen, hem till kyrkbyn Lillhärda. Här klövjade man med häst.

Den västligare sträckningen kallas även den Hemvägen, men den är en gångstig som leder till Lillhärjävallen (Karin Eriksson, 2007).

Gångstigen sammanfaller i sträckningen med pilgrimsleden fram till St: Uriel i Bleckåskälla, där pilgrimsleden viker av över Lillhärjeån till St: Uriel. St: Uriel är en kursgård med ett katolskt kapell samt ett zenbuddistiskt meditationsrum. Pilgrimsleden är därefter utmärkt på kartor från Bleckåskälla längs Lillhärjeåns östra sida. Hemvägen fortsätter däremot söderut väster om Lillhärjeån mot Lillhärjävallen.

Vad ett torntred kan vara vet man inte. Kanske kallas torrakor för torntred? (Karin och Eva Eriksson 2007).

Hemvägen, Pilgrimsleden på Torntträbacken mot söder. På björken till höger i bild en rödmarkerad blecka för pilgrimsleden Romboleden, juni 2008.

87 Krökån Kraken Mor/hårbacke

Koordinater 68 68 569 N, 13 79 217 Ö. 684 m.ö.h.

Koordinater 68 68 631 N, 13 79 121 Ö vid vadet över Fiskbäcken strax öster om jordbro 90. 680 m.ö.h.

Hårbacke cirka 2,7 kilometer sydöst om Lillhärjåbyggets inäga och cirka 900 meter öster om Lillhärjåbyggets sydöstra hörna av fastigheten. Klövjeväg 91 mot Tväråsen passerar genom Kraken; jordbron 90 ligger strax väster om Kraken och Fiskbäcken. Här har det funnits slättermark utmed Fiskbäckens nordöstsida. I dag är området betesmark. Det finns en även vilbacke här, till vilken man jätat sedan Karin Kjeldotters tid. Vilbacken ligger i skogsbrynet mot en myr – se foto i inledningen. Skogsmarken motsvarar ägofigur 5073 och betesmyra 5174 på laga skifsteskarat från 1912. Slättermarken motsvaras sannolikt av områdena med ägofignumren 5142, 5171 och 5170.

Risremmet

Höjd i Kyrkbyn (SOFI 1917), en bergshöjd varifrån det går ut flera sandåsar, nordväst Lilla Blekåsen (SOFI 1934). Risremmet är ett skogsområde vid Granåskölen väster om Tväråsuggen (SOFI 1938), höglänt terräng (SOFI 1978). Området är beläget cirka 5,8 kilometer sydöst om Lillhärjåbygget och cirka tre kilometer västnordväst om den nordligaste vallen på Tväråsen.

Remm är enligt Modin (1949:17) höglänt skogsland, bergås mellan lägre sankmarker, bevuxen i synnerhet med tallskog och ris, efter isländskans hris, en småväxt eller marig skog, i Hede ung tallskog (1949:19). I nordvästra Dalarna i norra Idres fjällskogsområde är rem ett markerat åsdrag eller moränhöjd, ofta omgivet av myr (Ljung 2004:434).

Trollskogen

Koordinater 68 69 986 N, 13 81 561 Ö

Trollskogen är en vacker gammelskog belägen cirka fyra kilometer östsydöst om Lillhärjåbygget. Skogen ligger cirka 1,5 kilometer söder om Tröskrisakojan, cirka 250 meter väster om Starrblädjedalen och cirka 500 meter norr om Hästblädjedalen (Lars Andersson, (2010).

*”Trollskogen som aldrig är rörd, med små källor, stenblock och mossor.
Jätteträd. Allt finns på en liten plats” (Eva och Ann Eriksson 2007).*

Fiskbäckmören

Terräng (SOFI 1978), på ekonomisk karta 16D 2-3 e-f Gråheden (1977) markerad cirka tre kilometer sydsydöst om Lillhärjåbygget, som gångstigen Hemvägen 75 mellan Lillhärjåbygget och Lillhärjåvallen leder igenom. På gångstigen någonstans mellan vägskälet Ölburken och Stallet fanns under 1990-talets slut två husruiner på två olika platser. De är helt synliga intill gångstigen mot Lillhärjåvallen. Stockar borde finnas kvar där säger Lars Andersson (2010).

Lekplatser och badställen

Stortalln Stora tallen *Lekplats*

*Koordinater 687 11 16 N, 13 77 331 Ö.
711 m.ö.h.*

Platsen är en äldre lekplats vid en tall med ytliga rötter och kottar. Trädet är borta, men det stod något uppströms Kraftverkskåken 164, på samma sida i kanten av en grävd brink. Här lekte barnen Eriksson under 1950-talet och om korna kom efter Hackåsvägen skulle de motas tillbaka till gården.

Tall *Lekplats*

*Koordinater 68 73 780 N, 13 74 628 Ö.
830 m.ö.h.*

En tall med långa parallella grenar att klättra och sitta på belägen på Stor Hackåsens krön cirka 200 meter väster om Hackåsvallen på Vejen åt Hatta 21. Här lekte barnen Eriksson som små (Ann och Eva Eriksson 2007). Foto i inledningen.

Lok i Hans Anders *Lekplats*

Under 1950-talet åkte barnen Eriksson skridsko i Hans Anders (Ann och Eva Eriksson 2007).

Lok i skogen Hans Anders, augusti 2007.

Lekplats/grankoja *Lekplats/koja*

*Koordinater 68 70 409 N, 13 78 091 Ö på Mellersta Brandryggens nordände.
703 m.ö.h.*

Under granen på mellersta Brandryggens nordände 72 lekte barnen på Lillhärjäbygget under 1950-talet. (Ann och Eva Eriksson 2007).

108 Stupe Stupet *Brant sluttning Lekplats*

Koordinater 68 70 297 N, 13 76 694 Ö. 737 m.ö.h.

Koordinater 68 70 256 N, 13 76 768 Ö längre österut längs branten. 736 m.ö.h.

Brant sluttning, lekplats som är belägen söder om skoterleden mellan Lillhärjåbygget och Lövhögen cirka en kilometer sydväst om Lillhärjåbygget. Lekplatsen var en skidbacke på vintern.

”Stupet finns efter skoterleden mot Lövhögen. Man åker ut över, skoterleden, över kölen och ett snår – sen blir det en tvärbacke uppåt”

(Ann Eriksson, 2007).

Foto finns i inledningen.

170 Badplåss Badplats

Koordinater 68 71 031 N, 13 77400 Ö.

706 m.ö.h.

En badplats i Lillhärjeån belägen i ett flackt område där kraftverkskanalen 171 rinner ut i ån. En plätt är sandig och man badar i en hölja i Lillhärjeån. Vid fältbesök sommaren 2007 hade sanden eroderat bort.

Minnesmärke

Minnestavla över Erika *Minnesmärke*

Koordinater 68 77 256 N, 13 77 53 Ö (Koordinater hämtade ur Busk, manus 2007;

Lillhärjådalen Vall 125).

Erika Eriksdotter, som var född på Lillhärjåbygget 1906, dog år 1915. Hon frös ihjäl efter att ha gått vilse när hon vallat kalvarna vid Hackåsullen (Karin Erikson 2007).

Tavlan sattes upp direkt efter händelsen och har senare renoverats av Olof Eriksson den yngre och av Eva Eriksson, Lillhärjåbygget och John Stenberg, Glöte.

Hallberg (2006:66 f).

Busk (2007) och manus 2008; Lillhärjådalen Vall 125.

Närområdets bebyggelse

Lövhögen *Gård*

Koordinater 68 67 76 N, 13 72 40 Ö (Härdals fäbodur 2005:120)

Lövhögen är belägen cirka sju kilometer sydväst om Lillhärjåbygget. Lövhögen var en permanent bebodd gård åren 1798 till 1943, men det är oklart hur långt tillbaka området använts som slättermark. Slättermarken röjdes med säkerhet 1763 som ett komplement till Sven Mattssons och makan Märet Ersdotters nybygge Rensåsen vid Lövnäsullen. År 1798 flyttade de nya ägarna Per Olofsson med makan Karin Olofsdotter från Lövnäsullen till Lövhögen. Här byggdes bostadshus och ladugård enligt Arne Hermansson, Storhärjåvallen. Uppgiften är hämtade ur Arnes privata sammanställning från 1995 i Bodin (2006). Det är däremot oklart hur gammal stenvallen är, som finns i den nordöstra kanten på täkten. Slättermarkerna brukades åren 1944 och 1945, men åren 1946 och 1947 stod gården antagligen tomt. År 1948 tog Anna och Olov Stråhle, Sunnanå, Lillhärjådal över Lövhögen. Gården användes därefter som fäbod-

vall fram till 1968 (Ragnar Blomkvist, Särna, 2007 muntligen, Anna Herrdin Stråhle, Lillhärdal, 2004 muntligen i Bodin 2006).

Under en period i början av 1900-talet gick barnen från Lövhögen, tillsammans med barn från Bränden, Lillhärjäbygget och Storhärjävallen i skola på Lillhärjäbygget. Skolan hade en ambulerande lärare. Till gården hörde fäboden Lövhattvallen.

Lövhögen mot nordväst. Fotot taget före år 1943.

Lövhögen mot väster. Foto: Nils Bodin juni 2009, privat ägo.

*För beskrivning av Lövhögen:
Eriksson (1980:31-33).
Hermansson (1995), otryckt.
Härdals fäbodur (2004:120-121).
Bodin (2006:56-57).
Hallberg (2006:53 ff) med flygfoto över Lövhögen på s. 51.*

Lövhattvallen Hattvallen *Fäbod som inte är i bruk*
Koordinater 58 71 76 N, 13 69 30 Ö (Härdals fäbodur 2005:179)

Fäbod i Lövhögen som ligger vid Lövhatten (SOFI 1916). Lövhattvallen är belägen cirka sex kilometer sydväst om Hackåsvallen och 4,5 kilometer sydväst om Milleststörret. Lövhattvallen var fäbodvall till gården Lövhögen, i dagligt tal kallad Hattvallen (Renåsen 1:1). Hattvallen ligger cirka tio kilometer nordväst om Storchjäråvallen under Lövhattens sydsida, intill en liten kalkällbäck (Lööv med flera 2000:49). Byggnaderna blev 1990 daterade till senare delen av 1800-talet i Jämtlands läns museum byggnadsinventering av fäbodur för Härjedalens kommun: På Lövhattvallen finns idag sex byggnader, varav endast bustugan och dasset har tak. Övriga byggnader är ruiner och snart ett med naturen. Samtliga hus utom dasset är byggda under 1800-talets senare hälft (Lööv med flera 2000:47). Fäboden var i bruk till 1943 (Bodin 2006:58).

Löv i ortnamn speglar generellt att löv varit en viktig naturresurs (Mattsson 1945:281, Strid 1999:62).

Häggingdalsvallen *Fäbod som inte är i bruk*

Fäbod i Glöte, Linsells socken (SOFI 1933). Häggingdalsvallen ligger cirka sju kilometer nordnordväst om Hackåsvallen och nordväst om Djursvålen. Här ligger två fäbodställen, som i dag användas för fritidsboende, där den sydligaste vallen är bäst bevarad med byggnader från 1800-talet (Lööv med flera 2000:58). Gårdarna Persbacken och Tron i Glöte var de sista fäbodbrukarna som hade mjölkkor på vallen en bit in på 1960-talet (John Stenberg muntligen 2010).

Mellan Häggingdalsvallen och Hackåsvallen leder en gångstig, som cirka två kilometer norr om Hackåsvallen avviker åt nordnordväst från Djursvålvägen och rundar Skarpvålen sydvästsluttning (Karin Eriksson 2007).

Eva och Ann minns vandringar dit och tillbaka samma dag tillsammans med Karin under höstarna för att hälsa på de andra bujantorna (Eva och Ann Eriksson 2010).

Häggingåsvallen *Fäbod som inte är i bruk*

Fäbodby tillhörande bönder i Glöte, Linsells socken, som ursprungligen bestod av sju vallar. Vallarna användes både under sommaren och hösten (Hammarberg 1972).

Häggingåsvallen ligger cirka 4,5 kilometer norr om Häggingdalsvallen.

Häggingåsen *Fäbod som inte är i bruk*

Tidigare var Häggingåsen fäbodställe i Glöte, Linsells socken. År 1916 var Häggingåsen permanentboende och 1933 fanns det två gårdar samt fäbod i Häggingåsen (SOFI 1916, 1933). Häggingåsen är belägen cirka 1,3 kilometer öster om Häggingdalsvallen.

Brända Bränden Gård

Brända omnämns som gård under Djursvallen i Lillhärdals socken i Modin (1949:131).

Uppgifterna om Brända är i huvudsak hämtade ur Nils-Erik Eriksson text som är publicerad i Härdalsboken (1980:10-12) samt från Busk *Tillägg till Härdals fäbodar* (manus 2009).

År 1796 skattade Halvar Zakrisson på Södra Åsgården i Kyrkbyn, Lillhärdal, för de slätterlägenheter han uppodlat "å fäbodeskogen gränsande intill Djursvållen" (Eriksson 1980:10). Vid avvittringen 1839 till 1840 synades markerna, allmänt kända som de bästa och frodigaste i hela socknen, då Olof Ersson, dåvarande brukare på Södra Åsgården, ville anlägga nybygge här. Efter hans död 1858 flyttade änkan Ingrid Persdotter från kronoskattehemmanet till Lillhärdal. Det blev Erik Olofsson, kallad Schwölö Erik, som drivits bort från Lillhärjäbygget år 1847, som byggde upp nybygget Brända, tillsammans med hustrun Brita Jönsdotter. Paret fick sammanlagt nio barn. Smeknamnet Schwölö Erik sägs han ha fått, då han lät spika upp gamla hattar på stugväggen, så att svalorna skulle få bygga bon i dem (Eriksson 1980:11).

Gården, som var belägen nere på tåkten på sydsidan av bäcken Djursvassla, gick år 1875 vidare till parets äldste son Jonas som i sin tur testamenterade Brända till sin syster Sigrid.

År 1904 födde gården, med fäbodmark på Djursvålen som är nuvarande Vålvallen, elva kor, tio getter och nio får. 1915 sålde Sigrid gården via bulvanen O. Bäcklin till Bergvik och Ala Nya AB.

Gården Brända omkring år 1910. Gården var då belägen på den södra sidan om Djursvasslan och brann ner någon gång under åren 1915 till 1920. Källa: Busk (manus 2008) *Tillägg till Härdals fäbodar*, med tillstånd.

Efter att gården brunnit någon gång mellan 1915 och 1920, byggdes gården upp på nytt, nu på den norra sidan om Djursvassla. Olof Eriksson den yngre från Lillhärjäbygget, arrenderade Bränden mellan åren 1929 till 1937, tillsammans med hustrun Johanna, född Mattsdotter år 1894 i Snösvallen, död år 1949. Uppgifterna är hämtade ur Fritz Busk släktforskningsregister. Paret brukade en av Väst å Högsvallarna på Djursvålen, nuvarande Vålvallen. År 1937 flyttade paret till Lillhärjäbygget. Lillhärjäbygget var då under uppbyggnad efter branden 1934.

Den nya mangårdsbyggnaden på Bränden brann ner 1943 eller 1944 och ersattes av en barack. Gården arrenderades under 1950- och 1960-talet av Olof Myhr, även kallad *Bullern* och hans hustru Ida. Paret fick 15 barn, varav tio överlevde till vuxen ålder. Dottern Olga Myhr var på Vålvallen med två till tre kor åt sin mor under 1930-talet (Busk manus 2009) till och med 1960-talet (John Stenberg, 2009). Olga Myhr, *Bulle*

Ida kallad, bodde på Brända 1968 (Ann Eriksson, 2008). Sedan 1971 har Brända varit obebodd (Hallberg 2006:214).

För beskrivning av Bränden:
 Modin (1949:131).
 Eriksson (1980:10-12).
 Härdals fäbodlar (2005:30).
 Hallberg, (2006:64, 71, 214).
 Busk (manus 2008) tillägg till Härdals fäbodlar.

Vålvallen Djursvålsvallarna *Fäbod som inte är i bruk*
 Koordinater 68 78 00 N 13 75 22 Ö (Härdals fäbodlar 2005:232)

Djursvålsvallarna kallas Vålvallen på nutida kartor. Vålvallen är belägen cirka 7,5 kilometer norr om Hackåsvallen på berget Djursvålens sydöstsuttning. Här var fäbod år 1938 (SOFI 1938), men tidigare fanns det sex vallar på Vålvallen enligt Anna Eriksson (Karin Eriksson, 2007).

Fäbodarna brukades under 1840-talet av gårdar från Kyrkbyn; Södra och Norra Åsgården samt, gården Väst å Hög, på 1930-talet av gårdar i Djursvallen och av Bränden. När Olof Eriksson den yngre från Lillhärjåbygget, var arrendator på Bränden brukade han 1934 en av vallarna på Vålvallen. Då var hustrun Johanna bukulla här (Härdals fäbodlar 2003:233). När fäbodbrukets senare lagts ner användes vallen för hästbete. Byn Djursvallen hade sina hästar betande fritt runt Djursvålen åtminstone en bit in på 1950-talet (John Stenberg, muntligen 2010).

Djursvallen *By*

År 1775 beviljades Sven Ingebretsson och hustrun Karin Jonsdotter enligt belägna nybygge vid ån "Djursvatslen" (Eriksson 1980:10). Då fanns det en klövjeväg till Glöte. Gården, som beslutades få hela 40 års skattefrihet, brukades sedan av ättlingar till nybyggarna. I början av 1800-talet fanns två åbor på vallen på gårdarna *Ne i gåla* (ursprungsgården) och *Opp i gåla*. Vid avvittringen i början av 1840-talet delades hemmanet i två delar. På Djursvallen föddes vid den tiden 2 hästar, 18 kor, 10 ungnöt och 17 getter. I slutet av 1800-talet såldes hemmanet till ett bolag. På 1930-talet gjordes väg från Glöte till Djursvallen och Bränden (Bergström 1999:233). Den blev klar år 1935 (Olofsson, muntligen 2008). I dag finns en bofast person i Djursvallen.

För beskrivning av Djursvallen:
 Bergström (1999:97 ff).
 Eriksson (1980:13-14).
 Hallberg (2006:47).

Kringlahögstugan *Skogsarbetarkoja*

Kallas även Klinglahögstugan och är en flottningsstuga (SOFI 1917) och timmerkoja vid Blädjan, stuga i Starrblädjedalen (SOFI 1934, 1938). Från början var byggnaden en skogshuggarkoja, sedan forskningsstation för älgforskning tillhörande Boda forskningsstation vid Jägarförbundet (Karin Eriksson, 2007). Kringlahögstugan är belägen vid Kringlahögen, cirka 5,7 kilometer öster om Lillhärjåbygget. Jämför med Vägen till Kringlahögssdammen.

Kringlahögsdammen *Flottningsdamm*

Kringlahögsdammen är på topografisk karta markerad som den breda delen av ån Blädjan, belägen närmast söder om husmarkeringarna.

Hallberg (2006:138).

Tröskrisastugan *Skogsarbetarkoja*

Vägen åt Kringlahögsdammen går via Tröskrisastugan. En skogsarbetarkoja som är i likhet med Backamokojan. Nytt tak lades på 1970-talet (Lars Andersson, muntligen 2010).

Ryflovallen

Koordinater 68 75 26 N 13 86 50 Ö (Härdals fäbodur 2005:169)

Ryflovallen, i dagligt tal kallat Ryflon på Lillhärjäbygget, är belägen cirka nio kilometer nordöst om Lillhärjäbygget. Vallen brukades som fäbod och för slätter fram till 1954. Vallen bestod av flera fäbodur med ägare från Lillhärdal. Under 1940- och 1950-talen användes byggnaderna av skogsarbetare under de stora avverkningarna i trakten. I dag används vallen för fritidsboende (Härdals fäbodur 2005:169f).

Storhärjävallen *Gård*

Koordinater 68 64 90 N, 13 75 90 Ö (Koordinater ur Knut Karlsson, "Storhärjävallen" i Härdals fäbodur 2003:201.)

Storhärjävallen belägen cirka 6,5 kilometer sydsydväst om Lillhärjäbygget, var en permanentbebodd gård under åren 1864 till 1958. Som slättermark och fäbod är troligen vallens historia gammal. Storhärjävallen hörde ursprungligen till gården Åkersberg Nordanhå nummer 1, en gård som är omnämnd under 1480-talet. Den äldsta kända byggnaden är enligt Arne Hermansson på Storhärjävallen, två störrös. Det äldsta är daterat till år 1610 och det andra till 1700-talet. Husen fanns på platsen när Storhärjävallens gammelstuga blev byggd 1845 (muntlig uppgift i Bodin, 2006). Åren 1846 till 1864 brukade Mattias Jonasson, Åkersberg Nordanhå och makan Kerstin Olsdotter vallen som fäbod innan de flyttade hit permanent. År 1942 fick Storhärjävallen bilväg till Lövnäsullen. Efter år 1958 brukades gården som fäbod fram till år 1977 och används i dag som fritidshus. Slättermarken närmast gårdsbebyggelsen slogs med säkerhet 1982 av Lillhärjäbygget (Karin Eriksson, Sture Sundgren i Bodin, 2006).

Storhärjåvallen på 1940-talet.
Källa: foto finns i privat ägo.

Storhärjåvallen sett från parkeringen, juni 2004.

*För beskrivning av Storhärjåvallen:
Modin (1902, 1949:144).
Eriksson (1980:37-38).
Lööv med flera (2000:54).
Härdals fäbodlar (2004: 200-201).
Bodin (2006:42-48).*

Kvarnströms Gård

Flottningsstuga vid Storhärjeån där det förr låg en skvaltkvarn, där man malde säd (SOFI 1934). Stugan har namn efter en man från Nordanhå, vid namn Kvarnström, som byggt den (SOFI 1938). Invid Storhärjeån fanns sedan långt tillbaka ett antal slättermarker, så kallade rödningar och slogar, som bland annat tillhörde Åsgårdarna i Kyrkbyn i Lillhärdal. År 1880 såldes ängesslogar vid Storhärjeån till skogsarbetaren Erik Kvarnström och hans maka Ingeborg Ersdotter som startade ett nybygge här. Paret hade även ett torpställe i byn Nordanhån. Efter att maken dött, sålde Erik Kvarnström år 1920 nybygget till dottern Kristina och hennes make O. E. Herrdin. På gården fanns en stuga med port och fähus i en våning, stall och matbod, tre lador och en vedbod (Eriksson 1980:25).

Kvarnströms hade en potatisåker högt uppe på Enarsberget beläget cirka 1,5 kilometer sydväst om bostället (Hermansson 2004). Lägenheten Kvarnströms byttes mot Lövlunda, som under 1920-talet byggdes upp på en del av Snössvallen (Eriksson 1980:37). Se Snössvallen och Lövlunda nedan.

*För beskrivning av Kvarnströms:
Eriksson (1980:25).*

Fiskbäckkojan Jaktstuga

Koordinater 68 68 856 N, 13 79 766 Ö

Kojan, som är utmärkt på fältkarta 16 D Lofsdalen SO (1978) och byggd 1972 till 1973 av Lillhärjåbyggets jaktlag (Lars Andersson, 2010). Den är belägen cirka tre kilometer sydöst om Lillhärjåbygget. Tillhörande bastu som står något närmare Lillhärjeån har cirka 10 år på nacken (Lars Andersson, muntligen 2010).

Fiskbäckskojans bastu *Bastu**Koordinater 68 69 084 N 13 79 940 Ö*

En bastu står vid Fiskbäckskojan och Lillhärjeån som tillhör Lillhärjäbyggets jaktlag. Bastun är byggd runt millennieskiftet (Lars Andersson, muntligen 2010).

Tväråsen

Tväråsen fäbodlar ligger på 800 meter över havet i en sydsluttning på Tvväråsen cirka en mil östsydöst om Lillhärjäbygget. Till Kyrkbyn var det cirka tre mil. Texten bygger på Fritz Busks text i Härdals fäbodlar (2005:222-225) och Jämtlands läns museums fäbodinventering (Lööv med flera 2000:55-56). Namnet omfattar två vallar; i norr Tvväråsvallen eller Tvväråsen och i söder Utvallen. Fyra gårdar från Kyrkbyn i Lillhärdal brukade vallarna vid avvittringen på 1840-talet, och det var två gårdar på vardera fäbod. Det berodde antagligen på att hemmanen, som förmodligen hade varsin hel vall från början, hade delats. På Tvväråsvallarna har många bukullor från Lillhärdalstrakten verkat genom åren.

Hela den övre vallen, Tvväråsen, från vilken utsikten är storslagen, tillföll vid laga skiftets slut år 1912 en helt ny brukare, Kyrkbyn nr 3, Skrubbas. På vallen fanns vid tillfället för Jämtlands fäbodinventeringen 15 ursprungliga byggnader; två stall från 1700-talet och fyra lador, varav en av dem är byggd år 1761, samt ett enkelhärbre med en källare från år 1760. På vallen finns det delar av dörrar som ska vara från 1640-talet (Busk, muntligen 2007). Tidigare fanns det även en fäbodstuga som hade inskriptionen 1744.

När det brann på Lillhärjäbygget 1934 befann sig en person på Tvväråsen som såg branden på håll. Mannen slog larm så att man kunde skicka mer hjälp från Lillhärdal (Hallberg 2006:61). Åren 1949 till 1950 bodde skogsarbetare på vallen under skogsavverkningarna i området. Övre vallen slogs sista gången omkring 1957 till 1958. Hö kördes hem från Tvväråsen till gården i Lillhärdal sista gången 1950. Kor fanns på fäboden till och med 1960. Brukarna i Tvväråsen slog hö i Starrblädjedalen och Hästblädjedalen.

Övre vallen på Tvväråsen. Foto: Lars Busk 2008. Källa: Härdals fäbodlar (manus 2009) med tillstånd.

Tväråsen. Foto: Rolf Nylund 1969. Källa: Härdals Fäbodar (2005:227) med tillstånd.

På Utvallen som är belägen cirka 23 kilometer västnordväst om Lillhärdal, fanns kor under 1920-talet. På vallen finns rester av en bustuga och en ladugård. Fäbodstugan hyste skogsarbetare år 1948 och brukades av älgjägare till mitten på 1960-talet. Jöns Jönsson, Lövnäsvalen berättade denna historia på 1950-talet för Elof Herrdin:

"En bonde frågade en jägare om han kunde visa honom på en plats som kunde vara lämplig att bygga en färbodvall på. Jägaren hade då visat honom på n tjšchwäre' n år. Denna ås fick sedan heta Tväråsen" (Herrdin 1982:24).

*För beskrivning av Tväråsen:
Härdals fäbodar (2005:222-227).
Lööv med flera (2000:46-47).*

StåLLn Stallet *Timmerhuggarkoja*

Stuga (SOFI 1978) som är belägen cirka 4,5 kilometer sydsydöst om Lillhärjäbygget på gångstigen Hemvägen mellan Lillhärjäbygget och Lillhärjåvallen.

Här fanns en bostad för skogshuggare och ett stall intill (Karin Eriksson 2007). Man högg timmer fram till 1940 eller 1950-talet (Fritz Busk, muntligen 2007). Hit har Anna Eriksson jätat för att hålla djuren ifrån slåttermarkerna där det växte hära, även kallad Härslåttern eller Slettan (Karin Eriksson, 2007).

Lillhärjåvallen

Fäbod som ligger vid Lillhärjeån (SOFI 1934). Vallen är belägen cirka en mil sydsydöst om Lillhärjäbygget och cirka tre kilometer nordnordöst om Lövnäsvalen mellan Storhärjeån och Lillhärjeån. Vallen består av två vallar; den övre i nordväst, Oppivallen, och den nedre i sydost, Nerivallen. Texten nedan är hämtad ur två källor; Härdals fäboddar (2005:114-117), där avsnittet är skrivet av Oskar Olofsson (1919-2007), Bäckén, Lillhärdal, samt Jämtlands byggnadsinventeringen av Härjedalens fäboddar (Lööv med flera 2000:47).

Den västra övre vallen tillhörde gården Bäckén, Kyrkbyn nummer 26 i Lillhärdal. På vallen fanns vid inventering år 1976 och år 1989, en stuga, ett fjös och ett stall från tiden 1850 till 1880 samt en mjölkbod med källare med inskriptionen 1828. Kor var sista gången på vallen år 1965. Efter år 1951 buförde man med traktor och släp från Lillhärdal och slog vallen med traktor. Dessförinnan gick man de tre och en kvartsmilen på två dagsmarscher med övernattnig, oftast i Yttre Härjåstugorna. Slåttern, som pågick under hela sommaren, avslutades med att man slog Kvarnströms.

Nedre vallen, som i laga skiftesprotokollet tillhör Kyrkbyn nummer 27 Gunnars, i Lillhärdal, var permanentboende under 1870-talet. Den nya stuga, som uppfördes efter en brand, var endast sommarinredd. Fram till och med år 1984 fanns kor och fåbodliv på vallen. Erik och Margareta Jönsson, Lövnäsvallen, brukade den nedre vallen så länge man hade kor. Paret brukade även Fallvallen fram till i början av 1970-talet (Knut Karlsson i Härdals fåbodar 2005:49).

*För beskrivning av Lillhärjåvallen:
Härdals fåbodar (2005:114-117).
Lööv med flera (2000:46-47).*

Snösvallen

Snösvallen är belägen cirka 1,3 mil sydsydöst om Lillhärjåbygget på sydsidan av Härjån, cirka tre mil väster om Lillhärdal. Den intilliggande Lövnäsvallen är belägen på den norra sidan av Härjeån. Vid Snösvallen rinner ån Slyan ut i Härjeån. Vallen är lokaliserad som platsen för det gamla Slyos eller Sliarosvellir; "vallarna vid Slyans os" (Bengtsson 2006:9). Enligt en muntlig tradition slog sig Härjulf Hornbrytare ner här med sitt följe år 840 och efter honom ska ån och hela landskapet Härjedalen ha fått sitt namn enligt en av tolkningarna i Modin (1949:145) – jämför med texten under ortnamnet Härjedalen. Under 1970-talet företogs undersökningar utifrån Elof Herrdins kartsnitt över området. Elof är uppväxt vid Lövlunda. Under 1980-talet och 1990-talet fortsatte arkeologiska undersökningar. Sedan år 2003 har arkeologiska utgrävningar, öppna för allmänheten, skett i området i Jamtlis regi i samarbete med Lillhärdals hembygdsförening. Flera rapporter har producerats inom Slyosprojektet (webbsidor: Jamtli, länsmuseum, Östersund: Rapporter om Slyos).

Snösvallen. Foto: Oskar Olofsson. Källa: Härdals fåbodar (2005:195) med tillstånd.

Vid avvittringen år 1838 hävdades vallen under namnet Dahlsvallen och vid laga skifte år 1886 under namnet Snösvallen. Den norra delen brukades av två gårdar i Kyrkbyn och den södra delen av två gårdar i byn Nordanhå (Härdals fäboddar 2005:195). Nordanhå är belägen nordöst om Lillhärdal, norr om en utvidgning av ån Blädjan som kallas för Hån.

Snösvallen var sedan gammalt en arrendegård (Matsson 1938). Den var torplägenhet under gården Nordanhå nummer 2 Påls, men platsen är omnämnd redan år 1591 som Snörsvold (Modin 1949:145). På 1870-talet blev platsen permanentboende genom en utflyttning från gården Påls i byn Nordanhå (Eriksson 1980:37). Nybygget kallades i äldre tider för Bort i Påls (Eriksson 1980:37), och användes av Lövnäsvallsborna för Snössvallen (Matsson 1938).

Jöns Jönsson den äldre flyttade hit permanent år 1872 och Fallvallen blev då fäbod till Snösvallen (Härdals fäboddar 2005:49). Omkring år 1900 fanns det en djurbesättning med 12 kor, 10 getter och 17 får på vallen (Eriksson 1980:37).

Snösvallen brukades som fäbod fram till 1912. Fäbodstugan på vallens norra del, som senare flyttad österut inom vallen, användes som skolsal i slutet av 1800-talet och början på 1900-talet. Barnen från Snössvallen, Lövnäsvallen och Lillhärjåvallen gick i skola här (Härdals fäboddar 2005:196).

*Snösvallen vid Härjån mot väster.
Foto: Elof Herrdin.*

Arkeologisk utgrävning vid Sly. Mitt i bild arkeolog PG Bengtsson, Jamtli, augusti 2007.

På en del av Snössvallen byggdes under 1920-talet gården Lövlunda upp (Eriksson 1980:37). Till gården flyttades byggnader år 1920. Det var stuga, fjös, två lador, stall och bod (Herrdin, brev 2010).

*För beskrivning av Snösvallen:
Eriksson (1980:37).
Härdals fäboddar (2005:195-196).
Nordell (2004).
Nordell (2007).*

Lövnäsullen

Lövnäsullen är belägen cirka 1,3 mil sydsydväst om Lillhärjåbygget.

Platsen, som allmänt kallas "på völlja" (Eriksson 1980:29) upptecknades som gård, där det förr varit fäbodan (SOFI 1934) och som samlingsnamn för tre gårdar vid Härjån och Snössullen (SOFI 1938).

Som fäbod hörde Lövnäsullen sedan äldre tider till gården Röstgården eller Russgården i Kyrkbyn (Modin 1942:144). I mitten på 1800-talet blev vullen permanentboende. Vullen delades i tre lägenheter kallade *Ut i Vullen*, *Upp i Kjelas* och *Ut på Heden* eller *Ut å Hedan* (Matsson 1938). Gården *Kjelas* eller *Upp i Kjelas*, byggdes upp av Kjel Olsson med makan Sigrd Persdotter. Till gården hörde fäboden Fallvullen (Eriksson 1980:29), belägen cirka fem kilometer sydväst om Lövnäsullen utefter en äldre gångstig mellan Snössullen och Särna.

Vid mitten på 1800-talet bosatte sig även Sven Svensson med makan Anna Jonsdotter på en lägenhet vid Lövnäsullen. Efter att paret en period bott på Rensåsen, flyttade änkan tillbaka till Lövnäsullen som då även kom att benämnas Rensåsen (Modin 1942:144). Den yngsta gården på Lövnäsullen *Ut på Heden* (Fjätströms) insynades år 1868 (Eriksson 1980:30). Lövnäsullen kallades av Snössullsborna för *Nord i Vi* eller *Nordantill* (SOFI 1938). Fram till och med omkring år 1990 fanns det kor på platsen då fäbodbruket på gården *Ut på Heden* upphörde (Härdals fäbodan 2005:196).

*För beskrivning av Lövnäsullen:
Eriksson (1980:29-30).
Härdals fäbodan (2005:195-196).
Modin (1942:144).*

Fallvullen

Fallvullen var fäbodan, även kallade *Upp med Fallan*, belägna vid ån Slyan. Fallan är dativ singular av ordet fall. Ån Slyan bildar ett fall just vid vullen (SOFI 1934). Tre små vattenfall finns i närheten av vullen, och vullen har namn efter ett av dessa (SOFI 1938).

På Fallvullen inventerade Jamtli år 1990 sex förfallna byggnader bland annat en bustuga och ett fjös med sammanbyggt stall som daterades till 1700-tal (Lööv med flera 2000:38-39). Fallvullens senaste brukare var Erik och Margareta Jönsson på Lövnäsullen. De upphörde med sin verksamhet i början av 1970-talet (Knut Karlsson i Härdals fäbodan 2005:49).

Referenser

Otryckta källor

Muntliga uppgifter

- Lars Andersson, Pålsboda, januari och februari 2010.
Erik J. Bergström, Östersund, juni 2008.
Fritz Busk, Lillhärdal, augusti 2007, juni 2008, januari 2009, februari 2010.
Leo Einarsson, Särna, augusti 2008.
Karin Eriksson, Lillhärjäbygget, mars 2007, juli 2007.
Eva Eriksson, Lillhärjäbygget, mars 2007, juli och augusti 2007, mars och juni 2008, oktober 2010.
Ann Eriksson, Lillhärjäbygget, juli och augusti 2007, mars och juni 2008, oktober 2010.
Lennart Hagåsen, Namnavdelningen, SOFI Uppsala, februari 2007, februari 2010.
Arne Hermansson, Storhärjävallen, juli 2004, augusti 2007.
Sune Jörnlin, Lillhärjädals bygdemålsförening, oktober 2007.
Eva Karlsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län, juni 2007, januari 2009.
Erik Olofsson, Djursvallen, juni 2008.
John Stenberg, Glöte, juni 2009.

E-post och brev

- Lars-Olof Hallberg, e-post hösten 2009.
Lennart Hagåsen, Namnavdelningen, SOFI Uppsala, e-post februari 2007.
Elof Herrdin, Lillhärdal, brev april 2010.
Mattias Iwarsson, CBM, Uppsala, e-post april 2010.
Agneta Sundstöm Namnavdelningen, SOFI, april 2010.

Övrigt otryckt material

- Busk, Fritz (2008): (Manus) "Brända". Tillägg till tredje upplagan av *Härdals fäboddar*.
Busk, Fritz (2008): (Manus) "Lillhärjädalen. Tillägg till tredje upplagan av *Härdals fäboddar*.
Busk, Fritz, digitalt släktforskningsarkiv över Lillhärjädals socken.
Hammarberg, Birgitta (1972): "Fäboddar, fäboddrift från sekelskifte till 1970-talet inom Linsells socken i Härjedalen. Kalmar nation. Beskrivning av Karin Svenssons fäbodvall Häggingåsen (kopia).
Herrdin, Elof: Eget material: anteckningar och kartsquisser över Lövnäsvallden/Snösvallen samt ortnamnuppteckning över Lillhärdal.
Jörnlin, Sune (2007): Transkribering av de dialektala namnen utifrån en ljudupptagning av Karin Erikssons uttal av namnen 2007.
Karlsson, Eva (2004): "Ängesslått, myrslått och slätter på härhö. En dokumentation av gamla våtsslättermarker i kulturresevatet Lillhärjäbygget i Härjedalen". Otryckt rapport. Östersund: Länsstyrelsen i Jämtlands län.

SOFI Institutet för språk och folkminnen, Uppsala

- ULMA 755:1-68 Lillhärjädals socken
Uppteckningar av
Samuel Åsander 1917
Erik Eriksson 1934
Niss Hjalmar Matsson 1938

Lantmäteriets digitala arkiv Arken (www.lantmateriet.se)

Sockenhandlingar; avvittringsprotokoll år 1842 till *Avvittringskarta över Lillherdals socken* LSA Y29 1:1 1838-1841. Akt 16 Lillhärdals socken: Avvittringskarta år 1838-1841 över Lillhärjädalen 1:1.

Kartor

Eriksson, Karin (2007): Kartor över Lillhärjäbygget; vilbackar och lötar.

Jönsson, Margareta (odaterad): "Ängar vid Lövnäsullen med omnejd". Karta över ängar vid Storhärjeån och Lillhärjeån med biflöden.

Lantmäteriets digitala arkiv Arken www.lantmateriet.se

LSA Y9 år 1664 *Tabula Geographica öfwer Herredahlen. Medh dess Kyrkior, Capeller, Skogar, Bärgh, Fiäll, Siögar, Älfwar, Åhr samt Landzskildnader och Fiälle Ryggjar.* "Afmätt och afrijtt aff" På baksidan står "In Junio 1664"

LSA Y12 år 1697 *lemptiae & Herdaliae Tabula Exactissima delineata Ao 1697* "af Christopher J. Steenklyft. Scala Miliarum."

LSA Y27 år 1800 Y 27 - "*Charta öfver en del af Herjeådalen* Sammandragen år 1800 af O A Burman Commissions Landtmätare i Sverige." Skala i mil.

23-HÄR-8 år 1829 *Utdrag af Charta öfver Jemtland och Herjeådalen.* "Författad 1799 af Landtmätaren Chr: J Steenklyft, afritad i Kongl: general Landtmäteri Contoiret år 1829 af oläsligt. Konov" Skala i mil.

LSA Y29 1:1 1838-1841 *Avvittringskarta över Lillherdals socken*
Akt 16 Lillhärdals socken: Avvittringskarta år 1838 över Lillhärjädalen 1:1, upprättad åren 1840 och 1841 av H. F. Behm.

23-lil-68 Laga skifteskarta och avsöndringskarta år 1912 över Lillhärdals socken. Karta Ka 8.

http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/show.html?archive=REG&showmap=true&searchType=v&nbOfImages=2164&sd_base=lm23&sd_ktun=000469u3

Geobibliotekets kartarkiv, Stockholms universitet

Karta öfver Jemtlands län. Utgiven 1885 av Generalstabens litografiska anstalt. Författad åren 1846–1858. Fullbordad 1861–1866 av J. A. Albin, förste lantmätare. Skala 1: 200 000.

Konceptblad 1916 82 Lillhärdal N V. Skala 1: 50 000.

Tryckta källor

Kartor

Ekonomisk karta över Sverige, Jämtlands län 663 24 16D 2-3 e-f Gråheden (1977). Utgiven av Statens Lantmäteriverk. Skala 1:20 000 Digital version.

Ekonomisk karta över Sverige, Jämtlands län 663 26 16D 2-3 g-h Tväråsen (1977). Utgiven av Statens Lantmäteriverk. Flygfotograferingen gjordes år 1969 och 1974, rekognoseringen i fält utfördes år 1975. Skala 1:20 000. Digital version.

Ekonomisk karta över Sverige, Jämtlands och Kopparbergs län 663 44 16D 4-5 e-f Lillhärjåbygget (1977). Utgiven av Statens Lantmäteriverk. Flygfotografering gjordes år 1969 och år 1971, rekognosering i fält år 1975 och 1976. Skala 1:20 000. Digital version.

Fastighetskartan, digital version (2010) 16D 4e Lillhärjådalen 1:1. Skala 1:10 000.

Gröna kartan 162 B Idre (1995). Utgiven av Lantmäterieverket, Gävle. Skala 1:50 000.

Gröna kartan 163 A Lillhärdal (1997). Utgiven av Lantmäteriverket, Gävle. Skala 1:50 000.

Topografisk karta fältkarta 16D Lofsdalen SV (1978) Utgiven av Rikets allmänna kartverk, Stockholm. Skala 1:50 000.

Specialkarta över Lövhögen. Stora Skog Härjedalens skogsförvaltning, Lantmäteriet Liber Kartor 1990. Skala 1:50 000.

Vägkartan, digital version (2010). Skala 1:100 000.

Översiktskartan, digital version (2010). Skala 1:250 000.

Geobibliotekets kartarkiv, Stockholms universitet

Generalstabskartan (1923) Lillhärdal J242-81-1. Utgiven av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:100 000.

Litteratur

Bergström, Erik J. (1999): *Glöte genom 600 år*. Glöte byalag.

Bodin, Katarina (2006): *Historier kring en stig. Stigen mellan Storhärjåvallen, Lövhögen och Storfjäten i sydvästra Härjedalen*. D-uppsats i geografi. Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi och Institutionen för kulturgeografi vid Stockholms universitet. Tryckt av Härjedalens kommun 2007. . Finns utlagd på nätet -- se webbsidor

Bengtsson, P. G. (2006): Arkeologisk undersökning av husgrund på Slyos 2004-2005. Fornlämning 222, Kyrkbyn 14:6, Lillhärdals sn, Härjedalens kn, Jämtlands län. Arkeologisk rapport utgiven Jämtlands läns museum.

Brink, Stefan (1984): *Ortnamn i Hälsingland*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

- Brink, Stefan (2000): "Forntida vägar" i Montelius, Jan-Olof (red) *Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 39 Vägar och vägmiljöer*. Stockholm: Föreningen Bebyggelsehistorisk tidskrift.
- Edlund, Lars-Erik (1994): "Härjedalen, Ortnamn": *Norrländsk uppslagsbok Band 2*. Umeå och Bjurholm: Norrlands universitetsförlag AB.
- Edlund, Lars Erik (2009): "Terrängord – en spegel av forna tiders kunskapssamhällen" i Tunón, Håkan & Westman, Anna (red) *Ju förr desto bättre. Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. CBM:s skriftserie nr 23. Centrum för biologisk mångfald och Sveriges Hembygdsförbund.
- Elveland, Jan (1983): *Norrländska våtmarker – bevarande av ett gammalt kulturlandskap*. SNV PM, 0346-7309; 1737. Solna: Statens naturvårdsverk.
- Eriksson, Nils-Erik (1980): "Nybyggare i Lillhärdals socken. Bebyggelse och personhistoriska anteckningar" i (red) Eriksson, Nils-Erik, *Härdalsboken 1980* årgång 2. Sveg: utgiven av Lillhärdals Hembygdsförening. Avsnittet om Bränden och Lillhärjäbygget.
- Fitter, Richard, Fitter, Alastair & Farrer, Ann, (1985): *Gräs och halvgräs i Nordeuropa*. Bonnier Fakta Bokförlag AB.
- Flemström, Bertil (1983): *Ortnamn i Jämtland*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag.
- Friberg, Nils (1951): *Vägarna i Västernorrland län. Typiska drag i deras naturgeografiska struktur och äldre utveckling jämte utblickar över det svenska vägväsendet i övrigt, speciellt i Norrland*. Meddelande från Geografiska Institutet vid Stockholms högskola 80. Stockholm och Härnösand.
- Frödin, John (1952): *Skogar och myrar i Norra Sverige i deras funktioner som betesmark och slåtter*. Oslo: Instituttet for sammenlignende kulturforskning serie B: skrifter XLVI.
- Fäbodars kring Lillhärdal*. Sevärdheter i Härjedalen - Jämtland. Jämtlands läns museum i samarbete med Härjedalsportens turistförening.
- Gustawsson, K. A. (1976): *Ängen och hagen*. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Almqvist & Wiksell International.
- Hallberg, Lars-Olof (2006): *Gården på fjället*. Örebro: Gullers förlag.
- Herrdin, Elof (1982): "Anteckningar om folkminnen m.m. från Lövnäsullen med omnejd I" i (red) Eriksson, Nils-Erik, *Härdalsboken 1982* årgång 4. Årsskrift för Lillhärdals Hembygdsförening. Sveg: Lillhärdals Hembygdsförening.
- Härdals fäbodars* (2004). Lillhärdals hembygdsförening.
- Höglund, Sara (2001): *Lillhärjäbygget. Bebyggelsehistorisk dokumentation av lador och vårfäbod Lillhärjädalen 1:1 Lillhärdals socken Härjedalens kommun*. Östersund: Jämtlands läns museum.
- Högman, Olov (1936, 1970): *En härjedalsbok. Likt och olik om och från Lillhärdal*. Andra tryckningen 1970. Östersund: Heimbygdas förlag.
- Jansson, Olof (1937) "Anteckningar kring pilgrimslederna genom Härjedalen" i Jansson, Olof (red) *En bok om Härjedalen*. Härjedalens fornminnesförening.

- Johnson Kucerova, Marta (1983): *Swedish place-names in bygget: their structure, distribution and relative chronology*. A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (Germanic languages and literatures) in the University of Michigan 1982. Michigan: Ann Arbor.
- Karlsson, Eva (1999): "Lillhärjäbygget, en gård i väglöst land. Dokumentation inför bildandet av kulturresevat". Länsstyrelsen i Jämtlands län.
- Levander, Lars (1943): *Övre Dalarnes bondekultur under 1800-talets förra hälft. I Självhushåll*. Stockholm: Johnson & Winter Förlags AB.
- Lillhärjäbygget. Fjälljordbruk i väglöst land* (2005). Östersund: Länsstyrelsen i Jämtlands län.
- Lidman, Hans (1963): *Fäbodrar*. Kristiansstad. LT Förlag.
- Ljung, Tomas (2004): *Ödebygdsminnen. Berättelsen om människorna Nord i mar-ken*. Utgiven av Länsstyrelsen i Dalarnas län. Samproduktion av Länsstyrelsen Miljövårdsenhet och Kulturmiljöenhet.
- Lööv, Lars-Inge, Höglund, Sara, Hemmendorff, Ove & Jonsson, Johan (2000) *Byggnadsinventering av fäbodrar i Härjedalens kommun*. Kulturhistorisk utredning 48. Östersund: Jämtlands läns museum.
- Mannerfelt, Måns (1936): *Svenska vägar och stigar*. Verdandis småskrifter 379.
- Matsson, Niss Hjalmar (1943): "Dammslätter och slätterdammar. Konstbevattnin-g inom Övre Västerdalarna samt Särna och Idre socknar": (red) Erixon, Sigurd: *Folkliv 1943-1944*. Acta Athnologica et Folkloristica Europaea tom VII-VIII. Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.
- Matsson, Niss Hjalmar (1945): "Naturens och människornas liv i ortnamnens spegel" : (red) Björk, Erik, Hilde, Gunnar & Söderlund, P. O., 1945 *Särna – Idre 300 år. En hembygdsbok*. Falun.
- Modin, Erik (1902), (1949): *Härjedalens ortnamn och bygdesägnar*. 3:e upplagan. Sveg: Söderquist.
- Modin, Erik (1911): "Växtnamn samt folkliga bruk och föreställningar rörande växter i Härjedalen": Fästskrift till H. F. Feilberg. Uppsala.
- Monmonier, Mark (1996): *How to Lie with Maps*. Chicago: The University of Chicago Press. USA.
- Nordseth, P. A. (1945/46): "Gammelbygd i Övre Rendal" i *Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnforskning* Trettiotredje årgången 1945. Uppsala: Jöran Sahlgren, Namn och bygds förlag.
- Norrländsk Uppslagsbok* (1994). Band 2 och 4. Umeå och Bjurholm: Norrlands univer-sitetsförlag AB
- Nyman, Anders (1963): "Hur man levde i fäbodarna" i Lidman, Hans (red) *Fäbodrar*. Kristianstad: LT Förlag.
- Nyström, Staffan (1992): *Att uppteckna ortnamn. Bakgrund och praktiska anvisningar*. Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelande 9. Uppsala.
- Nyström, Staffan (2003): *Smånamn och andra ortnamn*. Utgiven av Riksantikvarieämbetet. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

- Pamp, Bengt (1988): *Ortnamnen i Sverige*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap serie B nr 2. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Ross, Hans (1971): *Norsk ordbok. Tillaegg till "Norsk Ordbog" af Ivar Aasen*. Oslo: Universitetsförlaget.
- Rudebeck, Elisabeth (2001): "Vägar, vägkorsningar och vadställen – liminala platser och vadställen" i Larsson, Lars (red) *Kommunikation i tid och rum*. Lund: Report series/University of Lund, Institute of Archeology; 82.
- Ryd, Lilian (2010): "Att arbeta med muntliga källor – intervjuhandledning" i Tunón, Håkan & Westman, Anna (red): *Ju förr desto bättre. Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. CBM:s skriftserie nr 23. Centrum
- Ryd, Yngve (2010): "Intervjuer – en metod att utreda stora kunskapssystem" i Tunón, Håkan & Westman, Anna (red): *Ju förr desto bättre. Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. CBM:s skriftserie nr 23. Centrum
- Spår av det förgångna. En bok om härdalska – ett ålderdomligt folkmål* (2001). Lillhärdals Bygdemålsförening.
- Strid, Jan Paul (1999): *Kulturlandskapets språkliga dimension*. Ortnamnen. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Tunón, Håkan & Byström, Marie (2010) "Etnokartering – att synliggöra naturesursanvändning" i Tunón, Håkan & Westman, Anna (red): *Ju förr desto bättre. Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. CBM:s skriftserie nr 23. Centrum för biologisk mångfald och Sveriges Hembygdsförbund.
- Westman, Anna (2009): "Bakgrund" i Tunón, Håkan & Westman, Anna (red): *Ju förr desto bättre. Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. CBM:s skriftserie nr 23. Centrum för biologisk mångfald och Sveriges Hembygdsförbund.

Webbsidor

- Bodin, Katarina (2006): *Historier kring en stig. Stigen mellan Storhärjåvallen, Lövhögen och Storfjäten i sydvästra Härjedalen*. D-uppsats i geografi. Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi och Institutionen för kulturgeografi vid Stockholms universitet. Tryckt av Härjedalens kommun 2007:
http://www.jamtli.com/core/files/Katarina%20Bodin%20Exjobb%20final_ny_web_96dpi.pdf
- Gräslund Berg, Elisabet (2005) "Ortnamn – en kulturskatt i skogen att vårda och bruka" i Skogshistoriska sällskapetets årsskrift 2005.
http://www.skogshistoria.nu/Skannat/2005/EG_Berg.pdf hämtad 2010-06-04
- Ekeland K., Gustafsson G. & Lundell J. (1999): "Ladornas land" i *Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet* nr 10. Utgiven av Jordbruksverket. Internetversion:
http://chaos.bibul.slu.se/sll/sjv/biol_mangfald_odl_landsk/BMO99-10/BMO99-10.HTM
 hämtad 2010-04-29, kan läsas utan bilder på:
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EKFkMxMYihQJ:www.vaxteko.nu/html/sll/sjv/biol_mangfald_odl_landsk/BMO99-10/BMO99-10.HTM+Biologisk+m%C3%A5ngfald+och+variation+i+odlingslandskapet+nr+10.&cd=1&hl=sv&ct=clnk&source=www.google.com

"Gamla mått och vikter" av Hans Högman (2007):

<http://www.algonet.se/~hogman/slmatt.htm> hämtad 2009-01-20

NAPTEK Nationellt program för bevarandet av lokal och traditionell kunskap, Centrum för biologisk mångfald; SLU, Uppsala

www.naptek.se: hämtad 10.01.23

Rietz, Johan Ernst (1862-1867) Svenskt dialektlexikon: Ordbok öfver svenska allmogespråket. Digitaliserad version:

<http://runeberg.org/dialektl/> hämtad flera gånger våren 2010

Riksantikvarieämbetet;

<http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/ortnamn.html> hämtad 2007-03-11

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) digitaliserad version, sökord Led <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> hämtad 2010 -04-19

SOFI Institutet för språk och folkminnen, Uppsala:

Ortnamnsregistret:

<http://www.sofi.se/ortnamnsregistret> hämtad 2010-03 och 2010-04

Jamtli, länsmuseum, Östersund:

Rapporter om Slyos hämtade vid olika tillfällen, nedan listade för den intresserade läsaren

Bengtsson, PG (2006) "Arkeologisk undersökning av husgrund på Slyos 2004-2005.

Fornlämning 222, Kyrkbyn 14:6, Lillhärjalds sn, Härjedalens kommun"

http://www.jamtli.com/core/files/Slyos_rap_2004-05.pdf

"Slyos 2006, inventering/sondning av fornlämning 220 och 222 ",

<http://www.jamtli.com/core/files/Slyosrap2006.pdf>

"Slyosprojektet 2003-2006" – kontakta Jamtli

"Slyos 2005, utgrävning av fornlämning 222" – kontakta Jamtli

"Var låg Slyos? En geologisk beskrivning av var Slyos kan ha legat utifrån Härjeåns och ån Slyans tidigare fåror/lopp". Av PO Nordell, fil. Dr. i Geologi.

<http://www.jamtli.com/core/files/Var%20l%20E5g%20Slyos.pdf> .

"Översiktlig presentation.Slyosfältet, geologisk rapport 2004" – kontakta Jamtli.

"Slyos-seminarium 16-17/9 2003". Kontakta Jamtli

Eriksson, Nils-Erik "Härjulf Hornbrytaren – dokumentet och sägnen" - kontakta Jamtli.

"Slyos – Forskningsplan." - kontakta Jamtli

"Slyos 1999, arkeologiska undersökningar av senvikingatida/medeltida boplatlager (1976, 1993 och 1999)"

<http://www.jamtli.com/core/files/Slyos%20rapport%2093%2099.pdf>

Bilagor

Bilaga I: Vilka namn ska upptecknas?

Ur Staffan Nyström (1992) Att uppteckna ortnamn. Bakgrund och praktiska anvisningar
Vilka namn ska upptecknas? Alla namn som är i levande bruk eller som åtminstone lever
i minnet hos någon sagesman.

Namn på byggnader
ängar
hagar
åkrar
tegar och lindor
platser för slåtter och bete
vass/virkestäkt
bergshantering/gruvdrift
kolbottnar/tjärdalar
stigar/vägar
grindar/spänger/broar

alla slags naturgivna terrängformer stora som små:

sjöar
tjärnar
åar
bäckar
källor
myrar
mossar
kärr
stenar
backar
berg
höjder
dalar
sänkor
kobbar
skär
holmar
öar
sund
vikar
fjärdar
skogar
skogsdungar
grottor
raviner
fornminnen
bryggor
bad- och lekplatser
idrottsplatser
skidbackar
vägkorsningar
kurvor
rondeller
till och med enstaka träd

Alltså: alla namn ska upptecknas!

Bilaga II: Webbsida Riksantikvarieämbetet om ortnamn

Ortnamn

Ortnamn är en viktig del av vårt språk och vår miljö. Vi behöver namn dagligen för att kunna tala om platser i när och fjärran på ett effektivt och smidigt sätt. Som små, korta berättelser fångar och bevarar namnen tillstånd och episoder från sin tillkomsttid. De ger oss meddelanden från det förflutna. Riksantikvarieämbetet stöder myndigheter och kommuner som i olika sammanhang hanterar ortnamn.

Budskap från det förflutna

Ortnamnen särskiljer, identifierar och lokaliserar. Men ortnamnen är också historiska källor. De berättar om natur och kultur, om jakt, fiske, jordbruk, om djur- och växtliv, om religion, folketro och skrock, om färdvägar och kommunikationer, om bosättning och administration, om personer, om vardagliga rutiner, spektakulära händelser och mycket annat. Uråldriga namn som Ljusnan, Skåne, Tjust och Värmdö lever i det svenska namnlandskapet sida vid sida med yngre namn som Dag Hammarskjölds väg, Essingeleden, Pildammsparken, Tussilagobacken och Öresundsbron.

Ortnamnen skyddade i lag

Riksantikvarieämbetet har överinseende över Kulturminneslagen, där det sedan 1 juli 2000 ingår en paragraf om ortnamn. Paragrafen stadgar att "god ortnamnsred" skall iakttas vid statlig och kommunal ortnamnsverksamhet. Detta innebär bland annat att man inte får ändra hävdvunna ortnamn utan starka skäl. Vidare ska ortnamn normalt stavas enligt vedertagna regler för svensk språkriktighet. Svenska, finska och samiska ortnamn ska användas samtidigt i våra flerspråkiga områden.

Stöd, insamling och forskning

Riksantikvarieämbetet stöder Lantmäteriverket i arbetet med ortnamnen i fastighetsregistret och på de offentliga kartorna. Vi bidrar också till insamlingen av namn till ortnamnsarkiven i samband med fortlöpande inventeringsverksamhet. Myndigheten bedriver också forskning kring enskilda ortnamn och kring samspelet mellan ortnamnen, språket, människan och kulturlandskapet.

Kontakt:

[Kaj Janzon](#) - handläggare ortnamnsärenden, Samhällsavdelningen, tel. 08-5191 8506.

Se även:

[Frågor och svar om ortnamn](#)

[Kulturminneslagen](#) - grundläggande bestämmelser till skydd för viktiga delar av kulturarvet.

[Smånamn och andra ortnamn](#) - bok från Riksantikvarieämbetets förlag.

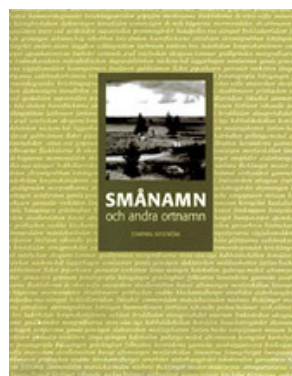

En del ortnamn finns redan på våra runstenar. Aspastenen i Södermanland är rest efter Anund och Ragnvald som var mäktiga i Rauningi 'i Röninge' som sannolikt hör ihop med de nuvarande namnen i trakten, Rönö härad och Runtuna socken.

Foto: Bengt A. Lundberg

Dokument

[Ortnamnen och kulturminneslagen](#) (pdf)

Huvudskalleplatsen, Pigans plågsten, Tjuradöden, Trollgatorna och andra lokalt brukade ortnamn kan man läsa om i boken "Smånamn och andra ortnamn".

Bilaga III: Seminarier

Etnobiologiskt symposium "Kunskap och föreställningar: Naturvårdens och kultur- miljövårdens antropologi". Samarrangemang mellan Skansen, NAPTEK (CBM), Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket. Skansen 26-27 augusti 2008, vilket resulterade i rapporten "Kunskap – föreställningar – natursyn – hållbar utveckling: Om mötet mellan myndigheter, lokalsamhällen och traditionella värderingar" (2009).

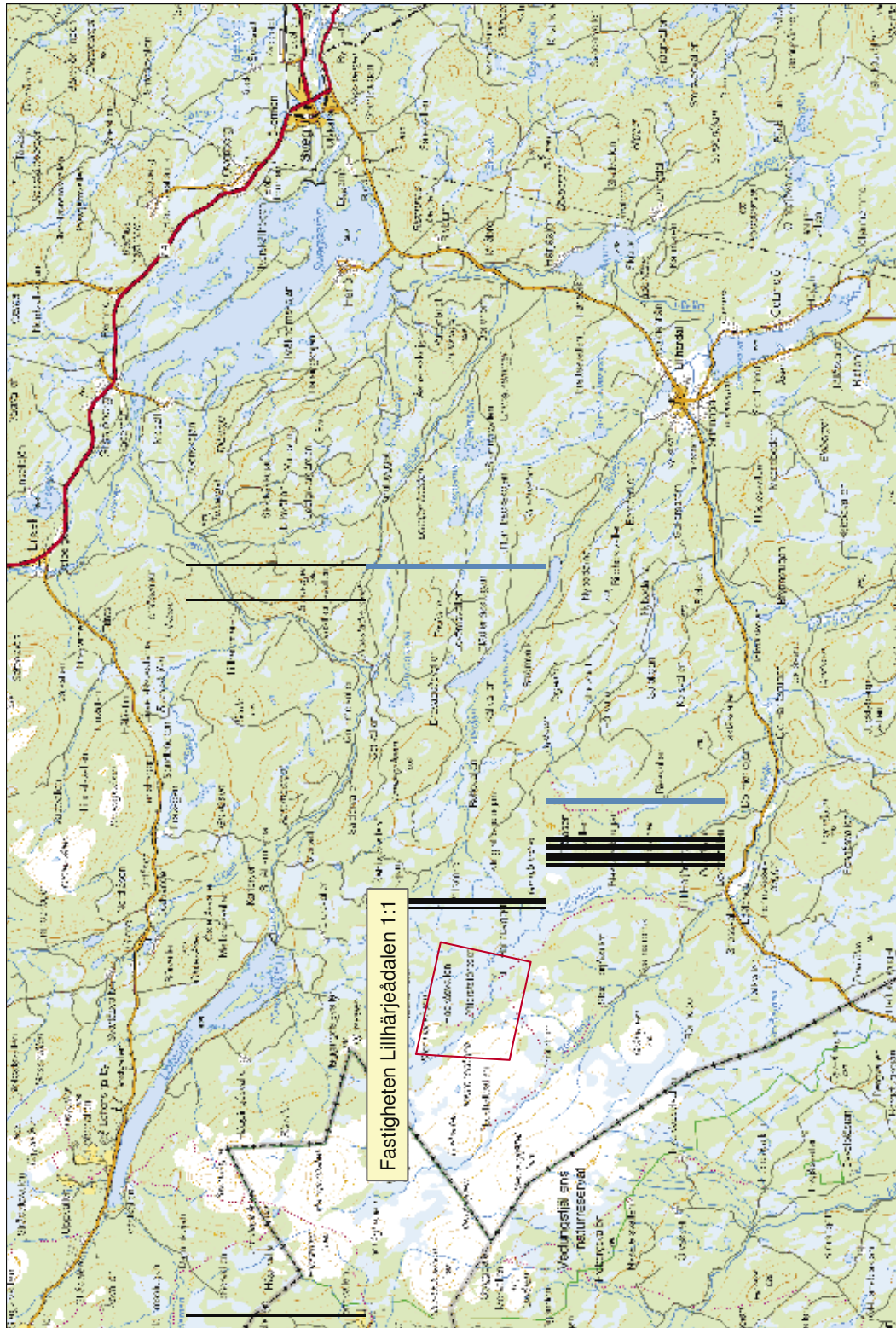
"Dokumentation av traditionell kunskap inom den samiska kulturen – frågor om etik och praktiska erfarenheter" arrangerades 2008 av NAPTEK, Centrum för biologisk mångfald, SLU, Uppsala och Sametinget. Seminariet ägde rum den 2-3 juni 2008 i Östersund.

Seminarium om makt och etik vid intervjuer idag. "Gäller vanligt folkvett också för akademiker? Ett seminarium om makt och etik". Samarrangemang mellan Hugo Valentin Centrum, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet och NAPTEK (CBM), SLU, Uppsala. Seminariet ägde rum 17 mars 2010 i Uppsala och resulterade i rapporten "Gäller vanligt folkvett också för akademiker: Rapport från ett seminarium om makt och etik" (2010).

Bilaga V: Översiktskarta Lillhärjåbygget

Lista ortnamn och objekt till namnkartan, bilaga VI

Nåbblåddo	Nabbladan	1	<i>Pällände</i>	Pärlandet Potatislandet	81a
Oslåddo	Oslada nordväst	2	<i>åndre Hemväjbakken</i>	Andra Hemvägbacken	82
Lúvhúgväjen	Lövhögvägen	4	Grustag		82a
Storhärjåväjen	Storhärjåvägen	5	Äldre åker		82b
Hakkåsväjen	Hackåsvägen	6	<i>Heda</i>	Heden	84
Årskrok	Ålgkrok	7	<i>Djupsäldre</i>	Djupseldret	85
Súnåbben	Fårudden	8	<i>Mossûryddjen</i>	Mossryggen	86
Kúnåbben	Koudden	9	<i>Krôkân</i>	Kraken	87
Häggbättjen	Häggbäcken	10	<i>Torntrebakken</i>	Tornträdbacken	88
Paradis	Paradis	11	<i>Kattuggelnäse</i>	Kattuggelnäset	89
Stornäse	Stornäset	12	<i>Jolbru</i>	Jordbro	90
Paradismora	Paradismoren	13	<i>Bäkkbakken</i>	Bäckbacken, även Rävbacken	92
Digergranmora	Digergranmoren	14	<i>Töppen</i>	Toppen	93
Milleststörrobättjen	Milleststörrobäcken	16	<i>Tovstrand</i>	Tovstrand	94
Millest Störromora	Millest Störromoren	17	<i>Fiskbättjörne</i>	Fiskbäckhöret	95
Vadet vid Milleststörroset		18	<i>Fiskbäckhörne</i>	Fiskbäckhöret	96
Vadställe		19	<i>Lúvhúgtjölän</i>	Lövhögkolen	97
Fônåna	Drivan	20	<i>Hästmora</i>	Hästmoren	98
Ollenåbben	Olleudden	24	<i>Övertjölän</i>	Överkolen	100
Tjäjebakkân	Kedjebackarna	25	Södra Graven		105
Djursvålväjen	Djursvålvägen	28	Norra Graven		106
Hakkåstjelda	Hackåskällan	28	<i>Bäkkdalsbättjen</i>	Bäckdalsbäcken	107
Ennäse	Ennäset	30	<i>Stupe</i>	Stupet	108
Rönmora	Rönmoren	31	<i>Bagårns kulle</i>	Bagarens kulle	109
Stormora	Stormoren	33	<i>Klûkkmorhûlmen</i>	Klockmorholmen	110
Lilsl-rönmora	Lill-Rönmoren	35	<i>Klûkkmora</i>	Klockmoren	111
Knullåddo	Knulladan	36	<i>Hitûm Brynånen</i>	Hitom Brynmen	113
Knulånje	Knulången	37	<i>Nål i tjeldn</i>	Nord om källan	117
Bôttån	Bottarna	39	<i>Knurn</i>	Knulen	118
Vilhåstn	Vilhåsten	40	<i>Dåljemora Dåljemoren</i>	Dalmoren	121
Vörnånje	Trådtågsånget	41	<i>Ryggån</i>	Ryggarna	122
Dammen	Dammen	42	<i>Våla</i>	Vålen	123
Stängsel		43	<i>Vållåddo</i>	Vålladan	124
Stortjölän	Storkölen	45	<i>Faxbrynånmorlåddo</i>	Faxbrynmorladan	161
Krokmorväjen	Krokmorvägen	46	<i>Dåmmlåddo</i>	Dammladan	162
Småmorån	Småmorarna	47	<i>Dåmmlukke</i>	Fördämning/Dammlucka	163
Nål i hólum	Hålorna där borta i norr	48	<i>Kraftverkkåken</i>		164
Våjen tä fjells	Vågen till fjälls	50	<i>Nåbbånje</i>	Nabbången	166
Kroktjölånnbättjen	Kroktjärnbäcken	51	<i>Ölbacken</i>	Ödlebacken	167
Småmorsväjen	Småmorsvägen	53	<i>Badplåss</i>	Badplats	170
Vassväjen	Vattenvägen	55	<i>Kanåln</i>	Kanalen	171
Tjeldmora	Kållmoren	56	<i>Kanålsvången</i>		172
Bråndväjen	Bråndvägen	59	<i>Tûrrôkå</i>	Torraka	174
Ryggån	Ryggarna	60	Tråd		175
Överluten	Överlöten	62	Tråd		176
Högbakken	Högbäcken	63	Tråd		177
Såndbakken	Sandbacken	64	<i>Linja</i>	Linjen	178
Sûkkertöppen	Sockertoppen	65	Stenröse		179
Vårgmyra	Vargmyren	66	<i>Kavelbru</i>	Kavebro	180
Faxbrynjen	Faxbrynnen	67	<i>Stornåsbakkarna</i>	Stornåsbackarna	181
Faxbrynånmora	Faxbrynmoren	68	<i>Paradislåddo</i>	Paradisladan	182
Sjwångólve	Svengolv	71	<i>Stornåslåddo</i>	Stornåsladan	183
Nörderhørsn	Norra halsen	73	<i>Brånda</i>		200
Synånerhørsn	Södra halsen	74	<i>Rûnt hógån upp i morn</i>	Runt hagarna Uppe i moren	201
Hemväjen	Hemvägen	75	<i>Kristinahôle</i>	Kristinahålet	221
Brynåjbrua	Brynnbron	76	<i>Brynåjbrua</i>	Brynnbron	240
Åndhûlmen	Första Andholmen	77	<i>Spiresbusken</i>		271
åndre Åndhûlmen	Andra Andholmen	78	<i>Håmnen</i>	Hamnmyren	421
Hans Anders	Hans Anders	79	<i>Oslåddo sydväst</i>		500
Stenryddjen	Stenryggen	80	<i>Ol Jakobs</i>		502
Första Hemväjbakken	Första Hemvägbacken	81			

Lista över namn och objekt till namnkartan, bilaga VI, grupperade efter kategori i rapporten

VÄGAR OCH VÄGMÄRKEN

<i>Bryñjbrua</i>	Brynnbron	76
<i>Bryñjbrua</i>	Brynnbron	240
<i>Brändväjen</i>	Brändvägen	59
<i>Djupsäldre</i>	Djupseldret	85
<i>Djursvålsväjen</i>	Djursvålsvägen	28
<i>Hakkåsväjen</i>	Hakkåsvägen	6
<i>Hemväjen</i>	Hemvägen	75
<i>Jolbru</i>	Jordbro	90
<i>Kavelbru</i>	Kavelbro	180
<i>Krokmorväjen</i>	Krokmorvägen	46
<i>Linja</i>	Linjen	178
<i>Småmorsväjen</i>	Småmorsvägen	53
<i>Spirebusken</i>		271
<i>Storhärjäväjen</i>	Storhärjävägen	5
<i>Stenröse</i>		179
<i>Träd</i>		175
<i>Träd</i>		176
<i>Träd</i>		177
<i>Türrökå</i>	Torraka	174
<i>Vadställe</i>		19
<i>Vad vid Milleststörreset</i>		18
<i>Vassväjen</i>	Vattenvägen	55
<i>Vilhästrn</i>	Vilhästen	40
<i>Väjen tä fjells</i>	Vägen till fjälls	50

VATTENDRAG OCH DALGÅNGAR

<i>Bäckdalsbättjen</i>	Bäckdalsbäcken	107
<i>Bäckhörne</i>	Bäckhörnet	96
<i>Faxbryñjen</i>	Faxbrynnen	67
<i>Fiskbäckhörne</i>	Fiskbäckhörnet	95
<i>Hakkåstjelda</i>	Hakkåskällan	28
<i>Häggbättjen</i>	Häggbäcken	10
<i>Kanaln</i>	Kanalen	171
<i>Kristinahöle</i>	Kristinahålet	221
<i>Kroktjöännbättjen</i>	Kroktjärnbäcken	51
<i>Millesstörösbättjen</i>	Millesstörösbäcken	16
<i>Nördergröva</i>	Norra Graven	106
<i>Nål i hólúm</i>	Hålorna där borta i norr	48
<i>Lúvhúgväjen</i>	Lövhögvägen	4
<i>Paradisbättjen</i>	Paradisbäcken	120
<i>Rönmorbättjen</i>	Rönmorbäcken	58
<i>Stentjöanna</i>	Stentjärnen	3
<i>Stormorbättjen</i>	Stormorbäcken	31
<i>Syñnergröva</i>	Södra Graven	105
<i>Vassbättjen</i>	Vattenbäcken	15
<i>Vasstjelda</i>	Vattenkällan	54
<i>Övvertjöältjelda</i>	Överkölkällan	99

SLÅTTERMARKER, SLÅTTERSTUGOR OCH LADOR

<i>Böttñån</i>	Bottnarna	39
<i>Dammen</i>		42
<i>Dåmmlúddo</i>	Dammladan	162
<i>Dåmmlukke</i>	Fördämning/Dammlucka	163
<i>Ennäse</i>	Ennäset	30
<i>Faxbryññmora</i>	Faxbrynnmören	68
<i>Faxbryññmorlúddo</i>	Faxbrynnmorladan	161
<i>Fôñña</i>	Drivan	20
<i>Håmnren</i>	Hamnmyren	421
<i>Hitúm Bryññen</i>	Hitom Brynnen	113

<i>Knulúddo</i>	Knulladan	36
<i>Knulänje</i>	Knulängen	37
<i>Kúnåbben</i>	Koudden	9
<i>Lúvhúgtjöälñ</i>	Lövhöggkolen	97
<i>Nåbbblúddo</i>	Nabbladan	1
<i>Nåbbänje</i>	Nabbängen	166
<i>Nål i tjeldn</i>	Nord om källan	117
<i>Nörderhórsn</i>	Norra halsen	73
<i>Ollenåbben</i>	Olleudden	24
<i>Ol Jakobs</i>		502
<i>Paradis</i>	Paradis	11
<i>Oslúddo nordväst</i>	Osladan nordväst	2
<i>Oslúddo sydväst</i>	Osladan sydväst	500
<i>Paradislúddo</i>	Paradisladan	82
<i>Sjwängúolve</i>	Svengolv	71
<i>Stortjöälñ</i>	Storkölen	45
<i>Stornäse</i>	Stornäset	12
<i>Stornäslúddo</i>	Stornäsladan	183
<i>Stängsel</i>		43
<i>Súnåbben</i>	Fårudden	8
<i>Syññerhórsn</i>	Södra halsen	74
<i>Tovstrånd</i>	Tovstrand	94
<i>Vårggmyra</i>	Vargmyren	66
<i>Våla</i>	Vålen	123
<i>Vållúddo</i>	Vålladan	124
<i>Vörnänje</i>	Trådtågsänget	41
<i>Ärskrok</i>	Älgkrok	7
<i>Ölbacken</i>	Ödlebacken	167
<i>Överluten</i>	Överlöten	62
<i>Övvertjöälñ</i>	Överkölen	100

BETESMARKER

<i>Kanalsvängen</i>		172
<i>Kattuggelnäse</i>	Kattuggelnäset	89

SKOGSMARK, BACKAR OCH HÖJDER

<i>åndre Åndhúlmen</i>	Andra Andholmen	78
<i>åndre Hemväjbakken</i>	Andra Hemvägbakken	82
<i>Bagårns kulle</i>	Bagarens kulle	109
<i>Brända</i>		200
<i>Bäckbakken</i>	Bäckbacken, även Rävbacken	92
<i>Digergranmora</i>	Digergranmören	14
<i>Däljemora Däljemoren</i>	Dalmoren	121
<i>Första Hemväjbakken</i>	Första Hemvägbakken	81
<i>Grustag</i>		82
<i>Hans Anders</i>		79
<i>Heda</i>	Heden	84
<i>Hästmora</i>	Hästmören	98
<i>Högbakken</i>	Högbakken	63
<i>Klúkkmora</i>	Klockmören	111
<i>Klúkkmorhúlmen</i>	Klockmorholmen	110
<i>Knurn</i>	Knulen	118
<i>Krökån</i>	Kraken	87
<i>Lilsl-rönmora</i>	Lill-Rönnmören	35
<i>Mossúryddjen</i>	Mossryggen	86
<i>Millest Störromora</i>	Millest Störromören	17
<i>Norra Graven</i>		106
<i>Paradismora</i>	Paradismören	13
<i>Pållånde</i>	Pärlandet Potatislandet	81
<i>Ryggån</i>	Ryggarna	60

<i>Ryggån</i>	Ryggarna	122
<i>Rúnt högån upp i morn</i>	Runt hagarna Uppe i moren	201
<i>Rönmora</i>	Rönnmoren	31
<i>Såndbakken</i>	Sandbacken	64
<i>Småmorån</i>	Småmorarna	47
<i>Stenryddjen</i>	Stenryggen	80
<i>Stormora</i>	Stormoren	33
<i>Stornäsbackarna</i>	Stornäsbackarna	181
<i>Sökkertoppen</i>	Sockertoppen	65
<i>Södra Graven</i>		105
<i>Tjeldmora</i>	Källmoren	56
<i>Tjäjbakkån</i>	Kedjebackarna	25
<i>Töppen</i>	Toppen	93
<i>Tornrebakken</i>	Tornträdbakken	88
<i>Åndhülmen</i>	Första Andholmen	77
<i>Äldre åker</i>		82
<i>Ölbakken</i>	Ödlebacken	167

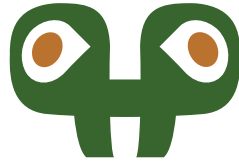
LEKPLATSER OCH BADSTÄLLEN

<i>Stupe</i>	Stupet	108
<i>Badplåss</i>	Badplats	170

NÄROMRÅDETS BEBYGGELSE

<i>Kraftverkkåken</i>		164

Bilaga VI: Namnkarta

**NATUR OCH KULTUR I
JÄMTLANDS LÄN**

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 063-14 60 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland